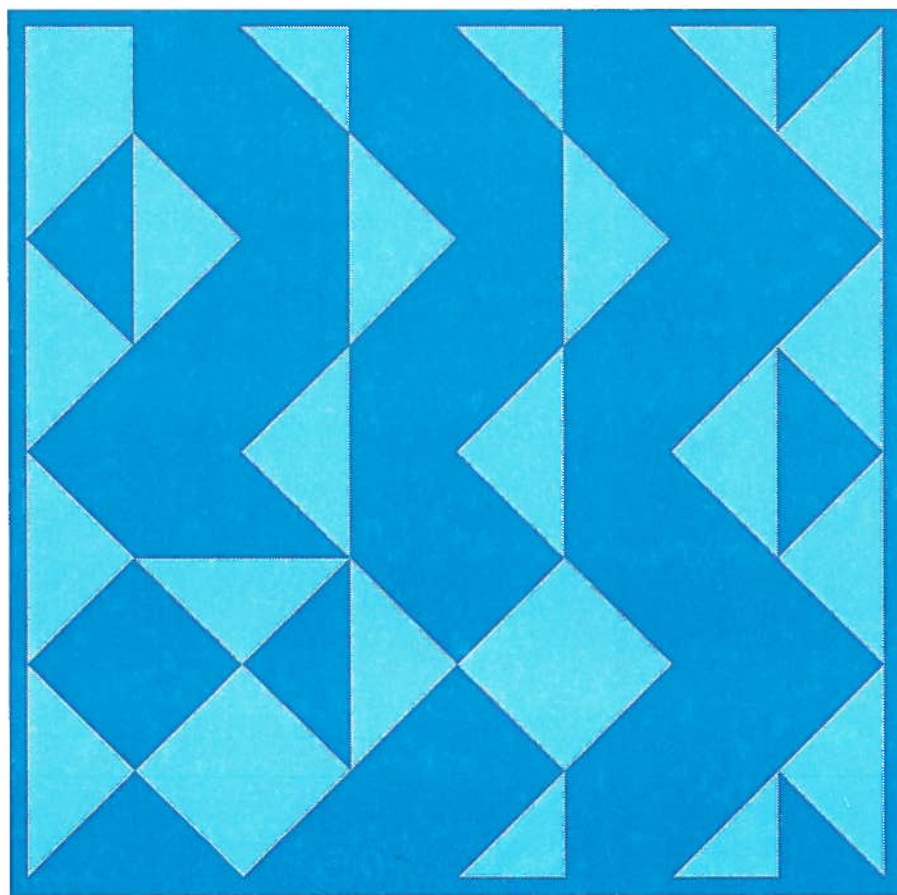

TURUN JA PORIN LÄÄNINHALLITUS

KULTTUURIYMPÄRISTÖOHJELMA 1994
Varsinais-Suomi

Ympäristöosasto

Turun ja Porin lääninhallituksen julkaisusarja 98/1995
ISSN 0785-2150
ISBN 951-53-0118-1

ESIPUHE

Turun ja Porin läänin alueellinen kulttuuriympäristöohjelma on laadittu maakuntakohtaisesti. Ensimmäinen alueellinen ohjelma käsittää Varsinais-Suomen maakunnan. Seuraavaksi ohjelma laaditaan Satakunnan alueelle perustettavan Lounais-Suomen ympäristökeskuksen toimesta. Ohjelman tarkoitus on toimia kulttuuriympäristöön liittyvän tiedon välittäjänä sekä samalla koordinoida eri tahoilla vireillä olevia kulttuuriympäristöä koskevia hankkeita. Ohjelma toimii myös Varsinais-Suomen rakennuskulttuuriryhmän toimintasuunnitelmana.

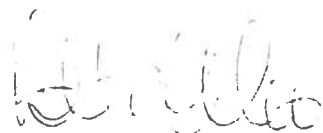
Raportissa voidaan erottaa kolme pääkohtaa. Ohjelman lähtökohtana on valtionhallinnon eri tahojen asettamat vaatimukset kulttuuriympäristöohjelmille. Ne kytkeytyvät osaltaan kansainvälisiin sopimuksiin sekä aluetason kehitysohjelmiin ja projekteihin. Toinen osa määrittelee kulttuuriympäristön hoidolle asetettavat tavoitteet alueatasolla sekä pitkällä aikavälillä että tarkennettuna kyseessä olevan vuoden osalta. Toimenpideoasassa on tarkasteltu tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavia keinoja ja resursseja.

Suurin vastuu rakennusten ja ympäristökokonaisuuksien säilymisessä on kunnalla ja kohteiden omistajilla. Kuntayhteistyön kehittämiseksi on laadittu kuntakohtaiset yhteenvedot valtakunnallisesti ja alueellisesti arvokkaista kohteista, joita kunnat voivat hyödyntää mm. maankäytönsuunnittelussa ja rakentamisessa. Jatkotyönä määritellään kuntien kanssa paikallisesti merkittäviä alueita ja kohteita, jotka ovat kunnan historian, omaleimaisuuden ja identiteetin kannalta merkittäviä.

Kulttuuriympäristöohjelman perusteella laativat kunnat omat kuntakohtaiset ohjelmansa kulttuuriympäristönsä elävänä pitämiseksi ja kunnan omaleimaisuuden ja vetovoimaisuuden kehittämiseksi.

Ohjelma on laadittu virkatyönä Turun ja Porin lääninhallituksen ympäristöosastossa ylitarkastaja Soilikki Franssilan toimesta.

Turku 20.1.1995

Esko E Rannikko
lääninympäristöneuvos

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	3
1.1 Kulttuuriympäristöohjelmat	3
1.2 Visiot	3
1.3 Johdatus Varsinais-Suomen kulttuuriympäristöohjelmaan	4
2. LÄHTÖTILANNE	7
2.1 Valtionhallinnon ohjaus	7
2.2 Kansainvälisiä sopimuksia	10
2.3 Valtakunnalliset ohjelmat	11
2.4 Maakunnalliset, alueelliset ja paikalliset ohjelmat	19
2.5 Valtion tuki	23
2.6 Nykyinen toiminta läänissä	25
3. KULTTUURIYMPÄRISTÖOSA	39
3.1 Maisema-alueet	39
3.2 Rakennettu ympäristö	42
3.3 Rakennuskannan kehitys ja ikärakenne	47
4. KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOIDOLLE ASETETTAVAT TAVOITTEET	49
4.1 Tavoitetason määrittely	49
4.2 Tavoitteet vv 1994-1998	51
4.3 Kulttuuriympäristön hoidon hallinnollinen vastuu	53
4.4 Kulttuuriympäristön hoidon kustannukset ja tuen jakaminen	53
4.5 Kulttuuriympäristötutkimus	53
4.6 Toiminnan kehittäminen	54
5. TOIMENPIDEOSA	57
5.1 Koko lääniä koskevat tavoitteet ja toimenpiteet	58
5.2 Kuntatason toimenpiteet	62
5.3 Kuntien omiin ehdotuksiin perustuvat toimenpiteet	62
5.4 Seurannan järjestäminen	63
LIITE 1: Sanastoa	67
LIITE 2: Yhteystietoja	70
LIITE 3: Lähdeluettelo	71
LIITE 4: Kuntakortit	72

Parainen, Lofsdal: Perinnemaisema (ES)

Naantali (ES)

1. JOHDANTO

Ihmiselle on tärkeää kotipaikkatunne, identiteetti. Olennainen identiteettiä luova tekijä on eri aikakausilta periytyvät rakennukset ympäristöineen, vuosisatojen aikana kehittynyt kulttuurimaisema. Ympäristö rakennuksineen kertoo ihmisille heidän historiastaan ja juuristaan. Ottamalla paikalliset ominaispiirteet, identiteetti, lähtökohdaksi ympäristön kehittämisessä pystytään säilyttämään ympäristön moniarvoisuutta ja välttämään yhdenmukaistumista.

1.1 Kulttuuriympäristöohjelmat

Kulttuuriympäristön hoitoa edistävien ohjelmien laatiminen on ja ajankohtaista nyt, kun maassamme ollaan siirtämässä päätösvaltaa kuntiin, sille tasolle jolla päätökset vaikuttavat. Kuntien vastuu ympäristönsä hoitamisesta kasvaa merkittävästi. Kuntien on vastattava niistä velvoitteista, joita kulttuuriperinnön vaaliminen edellyttää kansainvälisten sopimusten, suositusten ja oman maan lainsäädännön mukaisesti. Näin ollen päätösvallan siirtäminen lähemmäs kansalaisia edellyttää, että kuntien saatavilla on luotettavaa, asiantuntemukseen perustuvaa ja puolueetonta tietoa.

Uudistuksessa, jossa koko hallintokulttuuri muodostuu kuntakeskeiseksi, hallintoa pyritään keventämään. Toisaalta aluehallinnon viranomaisvastuu ei poistu, vaan viranomaisilta hallinnon kaikilla tasoilla vaaditaan uutta asennoitumista ja uusien työmenetelmien kehittämistä. Aluehallinnossa viranomaisvastuuta pyritään toteuttamaan informaatio-ohjauksena ja asiantuntijapalveluna. Tämä vaatii tiedonkulun tehostamista hallinnon sisällä ja eri hallintokuntien välillä päällekkäisyyksien poistamiseksi ja ristiriitojen välttämiseksi.

Läänin kulttuuriympäristöohjelman tarkoituksena on antaa tietoa kulttuuriympäristöstä sekä koordinoita ympäristön hoitoon, säilyttämiseen ja kehittämiseen kohdistuvia toimenpiteitä.

Alueellisten kulttuuriympäristöohjelmien eräänä tärkeänä päämääränä on valtakunnallisten ja seudullisten intressien tarkentaminen, niiden yhdistäminen mahdollisuuksien mukaan paikallisiin intresseihin sekä suojelutavoitteiden esittäminen. Lähtökohta työlle on läänin kulttuuriympäristön ominaispiirteiden määrittely. Ohjelmassa kartoitetaan keinoja ja edellytyksiä myös kuntien kulttuuriympäristön hoidolle ottaen huomioon kuntatason reaali-teetit. Ohjelma on perustana kuntien omille kulttuuriympäristöohjelmille.

1.2 Visiot

Museoviraston ja ympäristöministeriön työryhmä on määritellyt mitä kulttuuriympäristön hoito alueatasolla tulisi olla. Ajatukset koottiin muistioksi kulttuuriympäristöohjelmien laadintaa varten. Muistiossa kiteytettiin ohjelmien lopputuloksena syntyvän hyvän kulttuuriympäristön kriteerit seuraavasti:

Viihtyisä, historiallisesti monimuotoinen ja kerroksinen elinympäristö.

Kestävän kehityksen toteutuminen myös kulttuurihistoriallisin arvokriteerein.

Hyväkuntoinen ja toimiva historiallinen rakennuskanta.

Ihmisten alue- ja paikallisidentiteetti sekä tietoisuus ympäristöstään.

Kulttuuriympäristön arvot integroituvat yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen päätöksentekoon.

1.3 Johdatus Varsinais-Suomen kulttuuriympäristöohjelmaan

Turun ja Porin läänissä on kaikkiaan 87 kuntaa, joista alle 4000 asukkaan kuntia on peräti 52 ja alle 2000 asukkaan kuntia 27. Saaristolain mukaan nimetystä 39 saaristo ja saaristo-osakunnasta on läänin alueella yhteensä 14 kuntaa. Kunnat ovat maankäytönsuunnitteluun ja rakentamiseen tarvittavilta resursseiltaan pieniä. Rakennuslain uudistumisen myötä kuntien vastuu ympäristönsä hoidosta kasvaa.

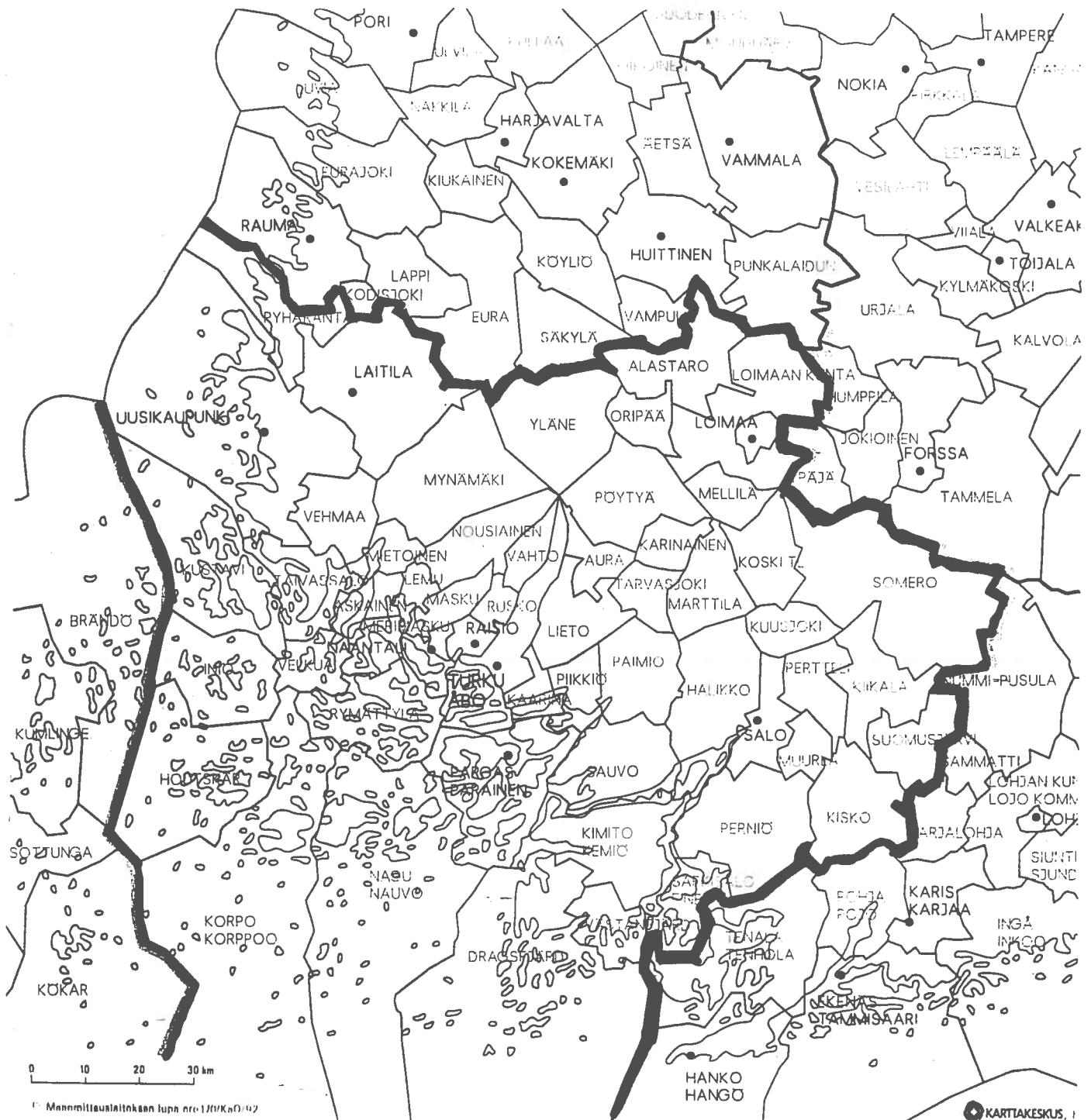
Vuodesta 1982 alkaen on Varsinais-Suomessa toiminut rakennuskulttuurityöryhmä, jossa ovat olleet mukana Varsinais-Suomen Liitto, läänin taidetoimikunta, lääninhallituksen ympäristöosasto, Turun maakuntamuseo ja museovirasto sekä asiantuntijoina aluearkkitehdit, rakennuspiiri ja maaseutuelinkeinopiiri. Turun ja Porin läänin rakennussuojelun yhteistoimintaryhmä on toiminut vuodesta 1990 ja edellisten lisäksi siihen kuuluu Pirkanmaan ja Satakunnan liitot, Satakunnan museo ja Pirkanmaan maakuntamuseo. Molempien yhteistyöryhmien toiminta on vakiintunut ja todettu erittäin tarpeelliseksi. Turun ja Porin läänin ensimmäinen kulttuuriympäristön hoito-ohjelman on laadittu Varsinais-Suomen rakennuskulttuurityöryhmän kanssa.

Turun ja Porin lääni on myös yksi kolmesta läänistä, joissa ympäristöministeriö kokeiluna teetti vuonna 1992 selvityksen aluehallinnon kulttuuriympäristön hoidosta. Samassa kokeilussa Varsinais-Suomi esitti kolme eri tasoista kuntakohtaista kulttuuriympäristön hoidon mallia. Katsottiin, että ehdoton edellytys rakennusperinnön hoidon onnistumiselle on, että asia nähdään mielekkääksi myös kuntatasolla.

Tämä läänin ensimmäinen kulttuuriympäristöohjelma on laadittu Varsinais-Suomen alueelle, mutta saaristo on jäänyt vähemmälle huomiolle. Ohjelmaa on tarkoitus täydentää näiltä osin seuraavina vuosina. Ensi vuoden ohjelma on tarkoitus laatia Satakunnan alueelle, jolloin ohjelmat tarkistetaan vuorovuosina.

Varsinais-Suomen rakennuskulttuurityöryhmä nimesi kulttuuriympäristöohjelman laatijaksi lääninhallituksesta Soilikki Franssilan ja yhteyshenkilöiksi nimettiin Varsinais-Suomen Liitosta Erkki Kiesi ja Willy Halminen, Turun maakuntamuseosta Eija Suna ja Kaarin Lehtonen, läänin taidetoimikunnasta Maria Merikanto, sekä aluearkkitehdit Eila Pekkarinen ja Leena Arvela-Hellen. Yhteyshenki-

löinä on ollut Turun maaseutuelinkeinopiiristä Ahti Marttala ja Turun rakennuspiiristä Erkki Aho. Kulttuuriympäristöohjelman rinnalla on laadittu koko läänin kattava yleiskaavaohjelma. Ohjelmat on pyritty sovittamaan yhteen.

Saaristolaiskylä (ES)

Pyhäranta, Rihtniemen kylän rantavajoja (ES)

2. LÄHTÖTILANNE

2.1 Valtionhallinnon ohjaus

Ministeriöt ovat asettaneet vuoden 1994 talousarvioesityksessä lääninhallituksille joukon tulostavoitteita, jotka välittömästi tai välillisesti vaikuttavat kulttuuriympäristöön ja sen kehittämiseen. Kulttuuriympäristöön voidaan vaikuttaa maankäytön suunnittelulla ja sitä ohjaavalla lainsäädännöllä, joista rakennuslain sisältämän kestävän kehityksen periaatteen ohella on vuoden 1994 aikana tullut voimaan myös säädökset ympäristövaikutusten arvioinnista.

Sisäasiainministeriö

Ympäristövaikutusten arviointia toteutetaan kaavoituksessa ja merkittävissä hankkeissa. Lääninhallitusten ja seutukaavoituksesta vastaavien viranomaisten välistä yhteistyötä tehostetaan. Luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi toteutetaan luonnonsuojeluohjelmista ne, jotka vaativat kiireellisintä suojelua. Kansallisesti merkittävien maisema-alueiden säilyttämiseen ja hoitamiseen tähtääviä toimenpiteitä jatketaan. Kestävää kehitystä korostetaan erityisesti seutu ja yleiskaavoituksessa. Läänikohtaiset yleiskaavaohjelmat laaditaan ja rantojen yleiskaavoitusta edistetään erityisesti rantojensuojeluohjelman toteuttamiseksi. Kuntien kaavoitustoimintaa ohjataan niin, että edellytykset kuntarakennetta eheyttävälle asuntotuotannolle ja elinkeinotoimintojen sijoittumiselle on olemassa. Rakennetun ympäristön hoidon kehittämiseksi laaditaan rakennusperinnön hoito-ohjelmat. (Yhdyskuntarakenne ja ympäristö)

Ympäristöministeriö

Yhdyskuntien ja alueiden käytön ohjauksen tavoitteena on ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä yhdyskuntarakenne ja ympäristö. Järkevällä alueiden käytöllä vähennetään liikenteen, energian ja luonnonvarojen käytön tarvetta, ehkäistään ennakolta ympäristöhaittoja ja luodaan edellytykset turvallisille ja terveellisille yhdyskunnille. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi työskennellään kuuden asiakokonaisuuden puitteissa, jotka ovat valtakunnallinen alueidenkäyttö, seudullinen maankäyttö ja yhdyskuntarakenne, yhdyskunnat elinympäristönä, luonnon-suojelu, luonnonvarat ja virkistyskäyttö, kulttuuriympäristön suunnittelu ja hoito sekä oikeusturvapalvelut. (Yhdyskunnat, alueiden käyttö ja luonnonsuojelu)

Lääninhallitukset

Ympäristöhallinnon toiminta-ajatus:

Lääninhallituksen ympäristötoimen yleisenä tavoitteena on kestävän kehityksen toteuttaminen läänissä sekä ekologisesti monimuotoisen, terveellisen, viihtyisän

ja virikkeellisen ympäristön, yhdyskuntien ja asumisen turvaaminen sen asukkaille.

Rakennettu ympäristö ja rakentaminen

AVAINTULOS 1:

Rakentamisessa ja rakennetun ympäristön hyväksikäytössä edistetään kestäväää kehitystä.

Tulostavoitteet:

Korjausrakentamista lisätään läänin tarpeiden mukaisesti ja sen laadun paranemisesta huolehditaan. Rakentamisen ja rakennusvalvonnan ohjaukseen sisällytetään ekologisen rakentamisen ja kestäväen kehityksen periaatteet.

AVAINTULOS 2:

Arvokkaan rakennetun ympäristön säilyminen turvataan.

Tulostavoitteet:

Lääninhallitus huolehtii informaatio-ohjauksella ja omilla päätöksillään siitä, että arvokasta rakennettua ympäristöä ei turmella ja sen hyväksikäyttöä edistetään.

Alueellinen rakennusperinnön hoito-ohjelma laaditaan vuonna 1994 niissä lääneissä, joissa sitä ei aikaisemmin ole laadittu. Ohjelmat tarkastetaan suunnittelukauden aikana.

Kuntakohtaisten rakennusperinnön hoito-ohjelmien laadintaa edistetään.

Alueelliset ympäristökeskukset

Alueelliset ympäristökeskukset aloittavat toimintansa 1.3.1995, jolloin vesi- ja ympäristöpiirit ja lääninhallitusten ympäristöyksiköt yhdistyvät 13 alueelliseksi ympäristökeskukseksi. Nämä ovat ympäristöministeriön alaisia.

Alueelliset ympäristökeskukset edistävät kestäväää kehitystä ja ympäristönsuojelua, toimivat luonnon monimuotoisuuden ja toimintakyvyn säilyttämiseksi sekä kehittävät ihmisen elinympäristöä ja yhdyskuntarakennetta sekä vesivarojen käyttöä ja hoitoa. Ympäristökeskuksille kuuluvat ympäristöministeriön hallinnonalan tehtävinä ympäristönsuojelua, alueiden käyttöä, luonnonsuojelua, ympäristötutkimusta ja seurantaa sekä ympäristötietoisuutta koskevat asiat.

Ympäristöministeriö on talousarvioesityksen valmisteluun liittyen asettanut alueellisille ympäristökeskuksille mm. seuraavia alustavia tulostavoitteita vuodelle 1995:

- Alueellisten ympäristökeskusten toimintaa ja toimintaedellytyksiä kehitetään tavoitteena ympäristöasioiden hoidon tason parantaminen, toiminnan tuottavuuden ja taloudellisuuden lisääminen sekä

palvelukyvyn parantaminen. Yhteistyötä muiden viranomaisten, yhteisöjen ja kansalaisten kanssa lisätään.

- Alueelliset ympäristökeskukset toteuttavat ympäristövaikutusten arviointia kaavoituksessa ja merkittävässä hankkeissa.
- Ympäristökeskukset jatkavat kansallisesti merkittävien maisema-alueiden säilyttämiseen ja hoitamiseen tähtääviä toimenpiteitä.

Alueelliset ympäristökeskukset tukevat asiantuntemuksellaan kuntien kaavoitus-toimintaa. Ympäristökeskukset tarkistavat läänikohtaiset yleiskaavoitusohjelmat ja edistävät rantojen yleiskaavoitusta erityisesti rantojensuojeluohjelman toteutta-miseksi. Ne tarkistavat alueelliset rakennusperinnön hoito-ohjelmat valmistuneita selvityksiä vastaaviksi ja edistävät **kuntakohtaisten ohjelmien laadintaa**.

Ympäristökeskukset selvittävät alueillaan ympäristötietoisuuden tilaa ja kokoavat alueella olevia voimavaroja koulutuksen ja valistuksen kehittämiseen lisäämällä kasvattajien, kansalaisjärjestöjen, elinkeinoelämän ja ympäristöasiantuntijoiden yhteistyötä sekä **tehostavat erityisesti kuntien informaatio-ohjausta ja koulu-tusta**.

Turun ja Porin lääninhallitus

Ympäristöosaston kaavoitus ja rakentaminen tulosalueen rakennettua ympäristöä ja rakentamista koskeva avaintulos vuodelle 1994 on:

Rakennetun ympäristön arvostuksen lisääminen

Tähän pääsemiseksi on asetettu neljä tulostavoitetta, jotka ovat:

1. Arvokkaan rakennetun ympäristön säilymisen turvaaminen.
2. Kuntakohtaisen rakennusperinnön hoitosuunnitelmien täytän-töönpano ja hyväksikäyttö suunnittelussa.
3. Korjausrakentamisen suuntaaminen suojelukohteisiin ja aluei-siin.
4. Valtion rakennussuojelumäärärahan kasvattaminen ja ohjaami-nen.

Lääninhallituksen ympäristöosasto jatkaa toimintaansa 1.3.1995 osana **Lounais-Suomen ympäristökeskusta** hoitaen kulttuuriympäristöön liittyvät tehtävänsä voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

2.2 Kansainvälisiä sopimuksia

Suomi on 1950-luvulta alkaen sitoutunut erilaisiin kansainvälisiin sopimuksiin, jotka ovat osaltaan Suomen kulttuuriympäristön hoitoa koskevan lainsäädännön ja käytännön toiminnan perustana.

UNESCO:

Haagin sopimus eli kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa (1954)
Maailman kulttuuri ja luonnonperinnön suojelemista koskeva yleis-sopimus (1972)

YK:N YMPÄRISTÖ JA KEHITYSKONFERENSSI:

Rion julistus "Agenda 21" (1992)

EUROOPAN NEUVOSTO:

Yleissopimuksia (Conventions)

Pariisin sopimus eli Euroopan kulttuuriyleissopimus (1954)
Maltan sopimus eli arkeologisen perinnön suojelua koskeva Euroopan yleissopimus (1969)
Granadan sopimus eli yleissopimus Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelusta (1985)

Päätöslauselmia (Resolutions)

28(76), lakien ja säännösten sopeuttamista rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskevan yleissopimuksen vaatimuksiin (1976)

Ministerikomitean suosituksia (Recommendations) koskien:

R(80)16, arkkitehtien, kaupunkisuunnittelijoiden, rakennusinsinöörien ja maisema-arkkitehtien koulutusta (1980)
R(81)13, katoavien käsityöläistaitojen pelastamista (1981)
R(86)15, rakennustaiteellisen perinnön säilyttämisessä tarpeellisten käsityöläistaitojen edistämistä (1986)
R(88)5, rakennustaiteellisen perinnön ilmansaasteiden aiheuttaman nopeutuvan rappeutumisen estämistä (1988)
R(89)5, arkeologisen perinnön suojelua ja varjelua / hoitoa kaupunki- ja maaseutualueiden suunnittelussa (1989)
R(89)6, maaseudun rakennusperinnön suojelua ja varjelua / hoitoa (1989)
R(90)20, teollisuuden, teknisen ja rakennusteknisen perinnön suojelua (1990)
R(91)6, rakennusperinnön suojelua edistäviä rahoituskeinoja (1991)
R(91)13, kahdennenkymmenennen vuosisadan arkkitehtuurin suojelua (1991)

2.3 Valtakunnalliset ohjelmat

Ympäristöministeriö

Maisema-aluetyöryhmän raportti

Vuoden 1993 aikana valmistui ministeriön asettaman maisema-aluetyöryhmän mietintö (66/1992, osa I Maisemanhoito, osa II Arvokkaat maisema-alueet). Työryhmä laati maisema-alueiden inventointiohjeet, täydensi inventointeja sekä teki alueiden arvoluokituksen ja lopullisen valinnan. Mietinnössä selvitetään maisemanhoidon menetelmiä ja kustannuksia. Mietinnössä on kuvaus maamme edustavimmista kulttuurimaisemista sekä ehdotukset niiden säilyttämisestä ja hoidon järjestämisestä. (VN periaatepäätös 1.5.1995)

Inventointia varten maisema-aluetyypit jaettiin kolmeen ryhmään: 1) arvokkaat maisemakokonaisuudet, 2) arvokkaat maisemanähtävyydet, 3) perinnemaisemat.

Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa on kohteita nimetty seuraavasti. Numerot viittaavat mietinnön numerointiin sekä karttaan.

Varsinais-Suomi:

Valtakunnallisesti arvokkaat maisemakokonaisuudet:

- 23. Aurajokilaakso; Turku, Kaarina, Lieto, Aura, Pöytyä
- 24. Paimionjokilaakso; Paimio, Tarvasjoki, Lieto, Piikkiö
- 25. Uskelan ja Halikonjoen laaksot; Halikko, Pertteli, Salo
- 26. Mynämäenlahti; Askainen, Mietoinen, Mynämäki
- 27. Saaristomeren kulttuurimaisemat; Dragsfjärd, Nauvo, Korppoo
- 28. Ruissalo, Hirvensalo; Turku
- 29. Untamala, Kodjala; Laitila

Valtakunnallisesti arvokkaat maisemanähtävyydet

- 36. Airisto Seili; Nauvo, Parainen, Rymättylä

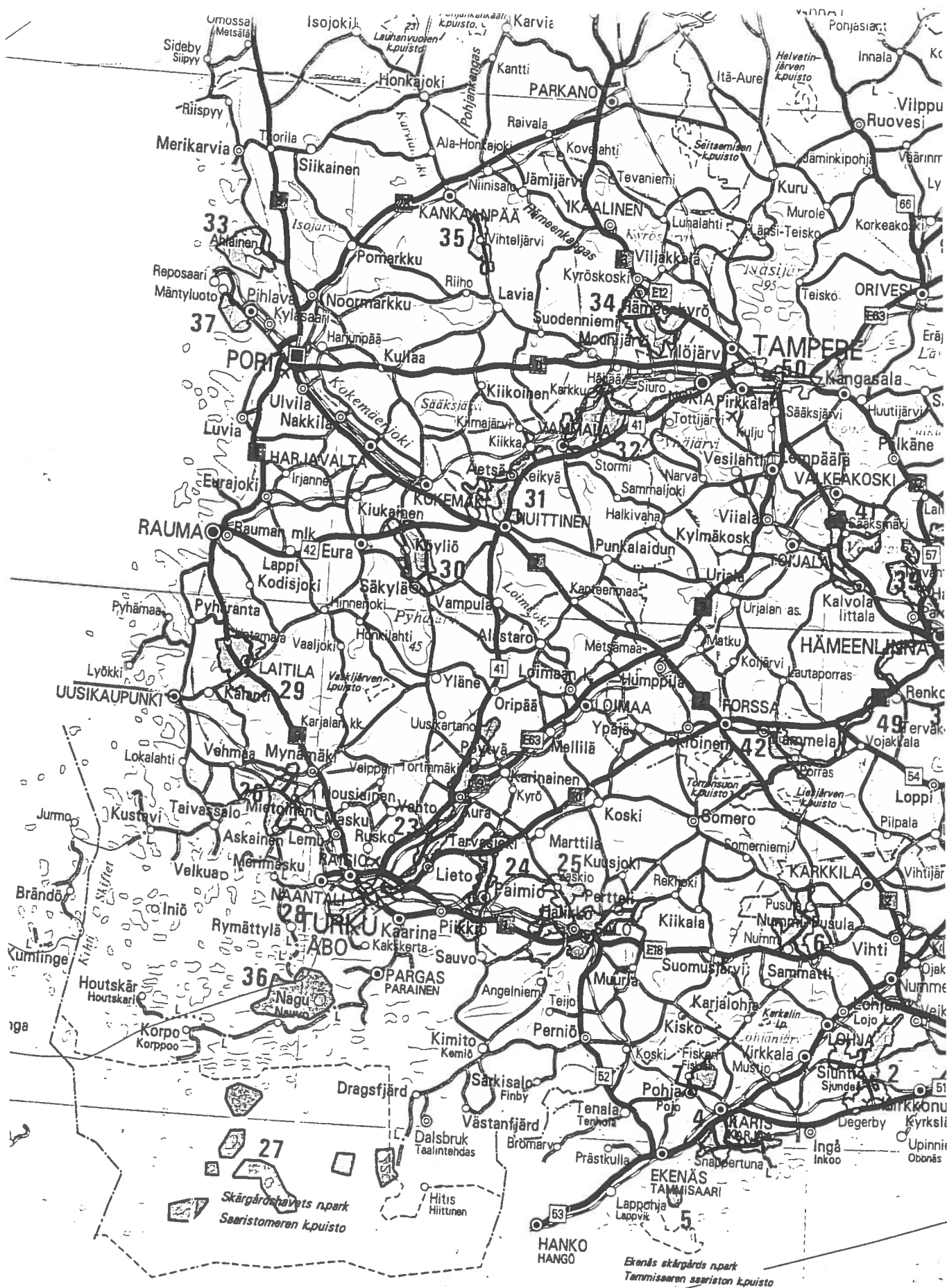
Arvokkaita perinnemaisemia

- Lenholmin niityt; Parainen
- Kuusiston linna ja kartano; Kaarina
- Häntälän laidunniityt; Somero

Satakunta:

Valtakunnallisesti arvokkaat maisemakokonaisuudet

- 30. Köyliönjärven kulttuurimaisemat; Köyliö, Säkylä
- 31. Kokemäenjokilaakso; Huittinen, Äetsä, Kokemäki, Vammala
- 32. Karkku Tyrvää; Vammala
- 33. Ahlainen; Pori
- 35. Vihteljärvi, Niemenkylä; Kankaanpää, Lavia

Valtakunnallisesti arvokkaat maisemanähtävyydet:

37. Yyteri; Pori

Arvokkaita perinnemaisemia:

Turajärven kedot; Eura
Kauttuan ruukki; Eura
Huiluvuori; Lappi Tl
Panelian kedot; Kiukainen
Pälpälän Potin niityt; Kokemäki
Köysikosken niityt; Kokemäki
Vehmaanniemi; Vammala
Noormarkun ruukki Villa Maire; Noormarkku
Hylkkarin laidunniitty; Rauman mlk
Pinokarin Päivärinnan niityt; Rauma
Säppi; Luvia
Pihlavaluodon ja Kuuminaisten niityt; Pori
Fleiviikin niitty; Pori

Perinnemaisemaprojekti

Maisema-alue työryhmän raporttiin liittyen on vesi- ja ympäristöhallitus vuoden 1992 alusta lähtien vetänyt ympäristöministeriön toimeksiannosta ja rahoituksella valtakunnallista perinnemaisemaprojektia. Projektin tavoitteena on selvittää perinteisen niitty, laidun, ja kaskitalouden muovaamien ympäristöjen esiintymisen, tila, suojeluarvot ja suojelun tavoitteet Suomessa. Inventoinneissa pyritään löytämään biologisesti monimuotoisimmat sekä maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaimmat perinnemaisemat, joihin valtion kehitteillä oleva erityinen maisemanhoitotuki jatkossa suunnattaisiin. Siten työ on jatkoa ympäristöministeriön maisema-alue työryhmän työlle, joka näiltä osin jäi kesken. Lisäksi projektin tavoitteena on käynnistää hoitokokeiluja sekä seurantatutkimuksia eri tyyppisillä alueilla. Samalla pyritään kehittämään alan syvällisempää tutkimusta sekä hoito ja seurantamenetelmiä.

Maakunnallisten raporttien laatiminen kolmelta eri osa-alueelta on aloitettu alkuvuonna 1994 projektin yhteisesti sopiman sisällysluonnoksen mukaisesti ja rekisteriä hyväksikäyttäen. Esimerkkiraporttina laaditaan Satakunnan julkaisu, jota valmisteltaessa testataan myös kartta-analyysin käyttöä ja relevantin kirjallisuuden hakua. Tavoite on, että Satakunnan perinnemaisemaraportti kirjoitetaan kevään 1994 aikana.

Vuonna 1994 pyritään inventoimaan tehostetusti Varsinais-Suomi. Tämän pohjalta Varsinais-Suomen inventointi valmistuisi ja olisi julkaistavassa kunnossa vuonna 1996. (Vesi ja ympäristöhallitus, luonnonsuojelututkimusyksikkö, perinnemaisemaprojekti, Aulikki Alanen)

Rakennettu kulttuuriympäristö

Ympäristöministeriössä yhteistyössä museoviraston kanssa valmistui selvitys valtakunnallisesti merkittävistä kulttuurihistoriallisista ympäristöistä: **Rakennettu kulttuuriympäristö (Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16)**. Sen kohteet ovat osaksi samoja kuin maisema-alueityöryhmän mietinnön II osassa, Arvokkaat maisema-alueet. Selvityksen tavoitteena on edistää kulttuuriympäristön säilyttämistä, kehittämistä ja hoitoa. Tarkoitus on, että eri tahojen päätöksen teossa kiinnitetään erityistä huomiota valtakunnallisesti arvokkaiden ympäristöjen asianmukaiseen vaalimiseen.

Selvitystä laadittaessa on oltu yhteydessä maisema-alueityöryhmän kanssa. Näillä kahdella hankkeella on ollut selkeästi eri tavoitteet maisema-alueityöryhmän luetteloidessa laajoja maisemakokonaisuuksia, maisemanähtävyyksiä ja pienmaita, kun taas valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen inventoinnissa painopiste on ollut ensi sijassa rakennusperinteessä ja rakennetuissa ympäristöissä. Tiettyä päällekkäisyyttä erityisesti laajojen maisemakokonaisuuksien valinnassa ei ole haluttu eikä voitu estää. Seutukaavaliittojen laatimat tuoreet kulttuurimaisemaselvitykset ovat antaneet arvokasta tietoa selvityksen laadintaan.

Valtakunnallisesti merkittäviä kulttuurihistoriallisia ympäristöjä on kertynyt selvitykseen kaikkiaan 1772. Näistä Varsinais-Suomen seutukaava-alueen 59:ssä kunnassa on yhteensä kohteita 234 ja Satakunnan seutukaava-alueen 26:ssä kunnassa yhteensä 92 kohdetta. (Kts. s.14)

Muita valtakunnallisia inventointeja

Valtakunnallisia kulttuuriympäristöä koskevia inventointeja on aikaisemmin laadittu ympäristöministeriön toimesta mm kulttuuriympäristöinventointi ja teollisuusympäristöjen inventointi. Museovirasto on laatinut mm valtion rakennusten, varuskunta- ja vankilarakennusten inventoinnit sekä ruukki-inventoinnin. Myös tie- ja vesirakennushallitus on teettänyt inventointeja: kanava-, silta- ja tie-inventoinnit.

Museovirasto on vuonna 1979 laatinut selvityksen valtakunnallisesti merkittävistä kulttuuriympäristöistä, joka on ollut myös lähtökohtana "rakennettu kulttuuriympäristö"- selvitykselle.

Vuoden 1995 aikana on tarkoitus valmistua museoviraston toimesta laadittava - valtakunnallisesti merkittävien rakennuskohteiden luettelo eli ns "**monumentti-rekisteri**". Luettelon kohteita tullaan erityisesti vaalimaan ja ensisijaisesti niille tullaan kohdistamaan museoviraston kautta myönnettäviä avustuksia.

Kansallismaisema

Tammikuussa 1994 julkistettiin ympäristöministeriön työryhmän valitsevat 27 kansallismaisemaa julkaisuna: **Kansallismaisema**. Julkaisu ei varsinaisesti ole

tavoiteohjelma, vaan ministeriön avaus keskusteluun, jonka se toivoo viriävän arvokkaiden maisemien ja kulttuuriympäristöjen vaalimisesta sekä maamme erityispiirteitä kuvastavien maisemien määrittelystä yleisenä kysymyksenä. (Satu-Kaarina Virtala, ALO)

Kansallismaisemalla on voimakas symboliarvo. Kuhunkin kansallismaisemaan liittyy myös korkeita identiteetti-arvoja. Näitä arvoja ei voida muodostaa hallinnollisin päätöksin. Ylhäältä päin ei voida luoda symboliarvoa eikä luoda identiteettiä. Kansallismaisemia ei ole rajattu, koska ne eivät ole pohjana viranomais-toimenpiteille. Kansallismaisemien merkitys käytännössä perustuu paljolti yhteisesti hyväksyttäviin käsityksiin niiden vaalimisen tärkeydestä. (Kansallismaisema, YM 1993, ALO)

Kansallismaisemiksi on nimetty 27 maisemakokonaisuutta Utsjoelta Ahvenanmaalle. Niissä on näköalamaisemia tai suosittuja luonnon nähtävyyksiä. Mukana on jokilaaksoja ja vesireittejä, jotka sisältävät erilaisia luonto- ja rakennettuja ympäristöjä esihistorian ajoista nykyaikaan.

Varsinais-Suomessa kansallismaisemiksi on nimetty:

6. Aurajokilaakso

7. Saaristomeri

Satakunnassa:

9. Köyliönjärvi

Pirkanmaalla:

11. Rautaveden kulttuurimaisema (Vammala)

Museoviraston korjauskortisto

Tiedätkö, miten korjaat vanhan talosi? Osaatko keittää punamultaa? Miten kunnostat talosi ikkunat?

Näihin ja moniin muihin kysymyksiin vastaa museoviraston vuonna 1994 ilmestynyt **korjauskortisto**. Se opastaa korjaamaan ja kunnostamaan vanhaa rakennusta oikein ja sen arvoja kunnioittaen. Kortisto on syntynyt käytännön tarpeesta. Vanhan rakennuksen korjauksesta ja restauroinnista on ollut vain vähän kirjallista tietoa saatavana. Tarkoituksena on elvyttää perinteisiä ja käyttökelpoisia korjaustapoja. Kortiston ohjeet ovat suosituksia, kukin yksittäistapaus on ratkaistava erikseen.

Kortistomuoto on valittu siksi, että sitä on tarkoitus täydentää vuosittain. Alkuvaiheessa keskitytään puutalon korjausohjeisiin, myöhemmin on tarkoitus julkaista myös kivirakennuksia koskevia korjauskortteja. Kortteja on valmiina 15, joista ensimmäinen on nimeltään yleiskortti, jossa selvitetään korjausrakentamisen yleiset periaatteet. Muut 14 keskittyvät erityisaiheisiinsa. Kortistoa myydään "pakettina" ja yksittäiskappaleina. Kortiston laatimisen on pääosin rahoittanut ympäristöministeriö. Korttien sisällöstä vastaavat konsultit ja museovirasto. Yksittäinen kortti maksaa 16-40 mk ja koko kortisto (15 korttia) 165 mk ja myynnin hoitaa Rakennustieto Oy. Myös museovirasto myy kortistoa.

Maa- ja metsätalousministeriö

Maaseudun kulttuurimaiseman hoito-ohjelma

Suomalainen maaseutu on ollut 1960-luvulta lähtien kovien muutosten alaisena, mikä on pääasiassa johtunut yhteiskunnan rakennemuutoksesta. Vielä 1970-luvun puolenvälin tienoille maassamme vallitsi kiihkeä maaltapako, joka merkitsi maaseudun kylien autioitumista ja huomattavan osan niiden rakennuskannasta jäämistä tyhjilleen ja siten niiden rappeutumista. Samaan suuntaan vaikuttivat myöskin monet tuon ajan arvostukset, kaupunkimaisen elämänmuodon ja rakentamisen ihailu, jotka johtivat suomalaisen talonpoikaisarkkitehtuurin hylkäämiseen ja uusien rakentamistapojen käyttöön ottoon.

OSATAVOITTEET	RAHOITUSKEINOT	OHJAUS- YM. KEINOT
TAAJAMEN REUNA-ALUEIDEN VILJELYMAISEMAN SÄILYTTÄM. VILJELYMAISEMAN AVOMUUDEN SÄILYTTÄMINEN VESISTÖJEN RANTA-MAISEMAN SÄILYTTÄMINEN ELUOLAJEN RUNSAUDEN SÄILYTTÄMINEN	VILJELMÄTTÖMYSSOPIMUKSIN JA KESANNONTIN LITTYVÄT PALKOOT JA NIIDEN KOHDEN- TAMINEN	VILJELMÄTTÖMYYS- JA KESANNONTIPALKOON LITTYVÄT HOITO-OHJEET METSITETTÄVIEN ALUEIDEN VALINNAN OHJAUS
UUDISRAKENNUSTEN SOPEUTTAMINEN YMPÄRISTÖÖN	YMPÄRISTÖN LAATUVAATIMUS LAINOTUKSEN EDELLYTYKSENÄ (MTA 28 §)	SUUNNITTELUJEN RAKENNUS- PAKALLAKÄYNNIN VAATIMUS, SUUNNITTELUJEN KOKOON- LAATUMINEN SUUNNITTELU- KOUKUTUS
OLEMASSA OLEVAN RAKENNUS- KANNAN HYÖDYNTÄMINEN RAKENNUSKULTTUURIPERIN- TÖN SÄILYTTÄMINEN	RAKENNETUN ASUNTOTOINTIN OSTON LAINOTUS TEHOKSETTU LAINATUKSI PERUS- KORJAUKSILLE ERITYISESTI KULTTUURIHISTORIAALISISSA KOhteissa PERINNEYMPÄRISTÖJEN KUNNOSTUKSEN LAINATUKSI	MLO-OHJEET ASUNTOTOINTIN SUUNNITTELUSTA JA TEKNISISTÄ TASOSTA MRO-OHJEET: SUUREMMAT LAI- NOTUKSELLE KUIN UUDISRAKEN- TAMISSE, OHJEKUSTANNUSTEN KOROTUKSET
ASUNNYMPÄRISTÖN PARANTAMINEN	ASUNTOLAINA ASUNNYMPÄRISTÖN PARANTAMISEEN	MRO: YMPÄRISTÖN PARANTA- MISOHJEET JA KUNTOONSAAT- TAMISVAATIMUS LOPPUTAR- KASTUKSISSA
ENERGIAA JA LUONNON- YMPÄRISTÖÄ SÄÄSTÄVÄ RAKENTAMINEN	YMPÄRISTÖN SUOJELUVAATIMUK- SET JA -LAINAT KOROTETTU LAINAOSUUS KOTI- MAISEEN POLTOAINEESEEN SIIRTYMISELLE	MRO:N MITOTTUSOHJEET JA OHJEKUST.PORRASTUKSET, SUOSITUS PAIKALLA RAKENTA- MISELLE JA PUURAKENTEIDEN KÄYTTÖLLE

MTM KRY-7

Oheisessa kaaviossa on esitetty maaseudun kulttuurimaiseman hoito-ohjelma, johon sekä uhat että tavoitteet, samoin kuin rahoitus- ja ohjauskeinot on kirjattu. **Maa- ja metsätalousministeriön rakentamisohjeista (MRO)** on löydettävissä lähempiä ohjeita ja periaatteita, joiden mukaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten peruskorjauksessa tulee toimia. Käytännön peruskorjaustyön suunnittelu on kuitenkin taitavan suunnittelijan työtä, johon normeilla ja muilla viranomaisohjeilla ei voi saada lopullista neuvoa. Toivottavaa on, että museoviraston perusparannuskortistosta saadaan apua myös maaseuturakennusten perusparantamisen käytännön ratkaisuihin.

Pari seikkaa, johon maaseudun puurakennusten suojelun kannalta olisi syytä kiinnittää huomiota, ovat niiden arvo pohjoisten havumetsäalueiden rakennushistorian kannalta ja eräät tekniset ratkaisut, jotka osoittavat kansanomaisen rakennustavan ekologisia oivalluksia. On aivan ilmeistä, että tulevaisuudessa kestävän

kehityksen vaatimukset tulevat nostamaan puurakennustaidon arvostusta ja samalla aiheuttamaan tarpeita etsiä oppia menneiden sukupolvien soveltamasta tekniikasta. Maa- ja metsätalousministeriön kautta on rahoitettu tämän opin hakemiseen liittyviä tutkimuksia, joita on tehty erityisesti TKK:n arkkitehtiosaston rakennetun ympäristön tutkimuslaitoksessa. Uusi hanke, joka koskee koko maan tiiviiden maatalouskylien inventointia on juuri alkamassa. (Eero Väänänen, MMM, Maaseudun kehittämisosasto)

Valtakunnallinen ympäristötukiohjelma

Euroopan Unionissa hyväksyttiin kesällä 1992 osana yhteisen maatalouspolitiikan uudistusta ympäristön ja maisemanhoidon tukea koskeva **asetus (2078/92)**. Asetuksella pyritään helpottamaan viljelijöiden mukautumista niihin velvollisuuksiin ja rajoituksiin, joita heille asetetaan maatalouden ympäristöhaittojen ja ylituotannon vähentämiseksi.

Asetus velvoittaa jäsenvaltiot laatimaan valtakunnalliset ja/tai alueelliset tukiohjelmat, joiden perusteella viljelijöille voidaan maksaa tukea erilaisten ympäristö- ja maisemaa hoitavien, suojelevien tai säilyttävien toimenpiteiden toteuttamisesta. Suomen Euroopan Unioniin liittymistä varten maa- ja metsätalousministeriö valmistelee tämän mukaisesti valtakunnallista tukiohjelmaa.

Valtakunnalliseen ohjelmaan tukeutuen kukin maaseutuelinkeinopiiri valmistelee alueellisen tukiohjelman, missä valtakunnallisen ohjelman periaattein on kartoitettu alueen maatalouden ja ympäristön erityispiirteitä sekä asetettu alueellisia erityistavoitteita. Ohjelma ei koske suoranaisesti rakennuksia vaan perinteisen maaseutumaiseman säilyttämistä.

Opetusministeriö

Miljörakentamiskoulutus

Opetusministeriön 26.6.1991 asettama miljörakentamiskoulutusta käsittelevä toimikunta kritisoi suomalaisen miljörakentamisen tilaa 12 arviointilauseessaan. Niiden perusteella toimikunta kiteytti kehittämisohjelman, joka esittää miljörakentamisen parantamiseksi normiohjauksen kehittämistä, tiedottamista ja tutkimusta sekä koulutusta ja kasvatusta. Toimikunnan laatiman koulutusratkaisun mukaan tarvitaan yhtäältä kansalaiskasvatusta yleisen miljöötajun kehittämiseksi; toisaalta ammatillisen ja korkea-asteen koulutuksen sisältöä on integroitava, jotta miljörakentamistehtäviin valmistuvat henkilöt kykenisivät yhteistyöhön keskenään. Ratkaisumalleiksi esitettiin sekä modulimuotoista integroivaa koulutusta että erillisiä miljörakentamiskoulutusprojekteja. Toimikunta julkaisi työnsä tulokset komiteamietinnössään 1993:12. Tämän lisäksi toimikunta tuotti suunnitelu ja oppikirjakäyttöön tarkoitetun kirjan "**Miljörakentaminen**". (Miljörakentamiskoulutuksen toimintaryhmän puolesta arkkitehti Hans Stenius)

2.4 Maakunnalliset, alueelliset ja paikalliset ohjelmat

Maakunnallisia ohjelmia

Varsinais-Suomen Liiton kehittämisohjelmat

Alueiden kehittämistä koskevan lain (1135/93) tultua voimaan 1.1.1994 aluekehittämismääräys Varsinais-Suomen maakunnan osalta siirtyi Turun ja Porin lääninhallitukselta Varsinais-Suomen Liitolle ja Satakuntaliitolle. Aluekehittämislain mukaan alueen kehittämistoimia suunnataan määräaikaisten tavoiteohjelmien avulla. Varsinais-Suomen Liiton maakuntavaltuusto hyväksyi ohjelman 14.10.1994 pitämässään kokouksessa. Laaditut tavoitesuunnitelmat ovat:

- Varsinais-Suomen osaamiskeskusohjelma
- Varsinais-Suomen maaseutuohjelma**
- Varsinais-Suomen saaristo-ohjelma**
- Vakka-Suomen rakennemuutosalueohjelma
- Varsinais-Suomen raja-alueohjelma

Varsinais-Suomen kehittämisohjelma kokoaa em. tavoiteohjelmat. Kehittämisohjelmasta on poimittavissa muutamia kulttuuriympäristön hoidon kannalta merkittäviä tai sitä sivuavia hankkeita, joiden edistämiseksi toivoisi saatavan kansallisen rahoituksen lisäksi EU:n rakennerahastojen rahoitusta. Sellaisia hankkeita ovat:

- Turun Vanhan Suurtorin kulttuurikeskus (Unescon hanke)
- Ympäristön ja kulttuurimaiseman hoito (EAGFF)
- Asuntojen peruskorjaustoiminta (ESF)

Yksittäisistä ohjelmista mainittakoon Varsinais-Suomen maaseutuohjelma, jossa on yhtenä kärkihankkeena Aurajoki- ja Paimionjokilaaksojen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rakennuskannan inventointiprojekti, joka alkoi vuonna 1994 ja jatkuu vielä pari seuraavaa vuotta edeten Uskelan- ja Halikonjokilaaksoihin.

Korkeakoulujen tutkimusohjelmia

Muuttuva miljö - muuttuva yhteisö

Muuttuva miljö - muuttuva yhteisö - tutkimushanke on Turun yliopiston, Åbo Akademin ja Joensuun yliopiston monitieteellinen yhteishanke, jonka tavoitteena on selvittää ihmisyyteen ja muuttuvan ympäristön välistä vuorovaikutusta pohjoisessa Varsinais-Suomessa rautakauden alusta nykyaikaan (500eKr.-2000jKr.)

Tutkimushankkeeseen osallistuu tutkijoita kahdeksalta eri tieteenalalta: arkeologia, historia, nimistöntutkimus, etnologia, maantiede, kasvitiede, eläintiede ja geologia.

Tutkimuksella on sekä tiedepoliittista että yhteiskunnallista merkitystä. Tutkimus on omalla alallaan tähän asti laajin yritys Suomessa. Muualla vastaavia hankkeita on ollut käynnissä 1970-luvulta lähtien. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan

kansainvälisen tiedeyhteisön asettamiin haasteisiin ja liittämään myös Suomi kulttuuriin ja ympäristön vuorovaikutusta tutkivien maiden joukkoon. Hankkeessa korostetaan koulutusta monitieteelliseen tutkimukseen ja projektityöskentelyyn. Voidaan olettaa että tutkimustulokset tuovat esille omintakeisia, muusta Euroopasta poikkeavia piirteitä.

Tutkimustuloksilla on merkitystä myös paikallistasolla, koska eri osatutkimuksissa selvitetään yksityiskohtaisesti paikallisia kehityspiirteitä. Tutkimuksen avulla voidaan hahmotella alueellisen tutkimuksen yleistarpeita. Tutkimustuloksia voidaan lisäksi suoraan hyödyntää maakunnan ja kuntien alue- ja kulttuuritoimen suunnittelussa. Tietoja voidaan käyttää esimerkiksi kulttuurimaiseman suojeleuhjelmien laadintaan sekä alueellisesti ja valtakunnallisestikin merkittävien matkailukohteiden valintaa. Tutkimustuloksilla on merkitystä myös yksityiselle ihmiselle. Tietoisuus kotiseudun ympäristön ja kulttuurimaiseman kehitysvaiheista antaa rakennusaineita arvomuodostukseen ja vastuulliseen ympäristöajatteluun.

Projektin aikataulun mukainen suunnitteluvaihe on 1989-1991, toteutusvaihe 1991-1996 ja raportit laaditaan 1995-1997. Tutkimukseen on osallistunut 52 korkeakoulutuksen saanutta henkilöä ja sen budjetti on n. 2.6 milj. markkaa, jonka lisäksi yliopistojen oma panostus virkatyön muodossa on huomattava. (Aino Nissinaho, Turun yliopisto, Arkeologian osasto)

Alueellisia ohjelmia ja projekteja

Valtakunnallisesti merkittävien maisema-alueiden inventointiprojekti

Varsinais-Suomen Liiton Maaseutuohjelman kärkihankkeeksi hyväksytyn "valtakunnallisesti merkittävien maisema-alueiden rakennetun ympäristön inventointi"-projekti on kokeilu, jonka yhteydessä pyritään löytämään aiempia tehokkaammat inventointimetodit sekä saamaan aikaan monipuolista käyttäjäkuntaa palveleva perustiedosto.

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinnin aluerajauksen sekä tehtäväkuvan muodostavat ympäristöministeriön maisema-alue työryhmän mietinnössä 66/1992 määritellyt tavoitteet. Projektin tavoite on alueiden maiseman ja rakennusperinteen hoidon edistäminen. Sen yhteydessä inventoidaan olemassa oleva rakennuskanta ja kulttuurimaisemakokonaisuudet sekä selvitetään alueiden asutus- ja maankäytön historiaa ja sen vaikutusta kulttuuriympäristöjen muodostumiseen. Projektin yhteydessä selvitetään myös yksittäisten kohteiden suojelutarve sekä pyritään löytämään perustelut aluerajauksille (maisema-analyysi).

Projekti toteutetaan kolmessa itsenäisessä osassa vv 1994-1996:

1. Aura- ja Paimionjokilaakso 1994-1995
2. Uskelan ja Halikonjoen laaksot 1995
3. Untamala-Kodjala, Mynämäenlahti, Saaristomeren kulttuuri-maisemat, Ruissalo-Hirvensalo sekä Airisto-Seili 1996

Ohjausryhmänä toimii Varsinais-Suomen rakennuskulttuurityöryhmä. Projektin ohjausryhmä ja projektityöntekijät toimivat yhteistyössä kuntien kanssa. Yhteistyöosapuolet vastaavat tahoillaan siitä, että työn tuloksena syntyvä perustiedosto otetaan huomioon kaikessa maankäytönsuunnittelussa, rakennuslaissa edellytetyn kestävä kehityksen ja YVA-menettelyn mukaisesti. Kunnat saavat käyttöön valmiin tiedoston, joka nopeuttaa ja helpottaa kaavoitusprosessia ja alentaa siten työn kokonaiskustannuksia.

Salon alueen kehittämisohjelma

Salon seudulla on meneillään sisäasiainministeriön alueprojekti, johon kuuluu 11 Salon seudun kuntaa. Alueellisen yhteistyön painopisteitä on ympäristö, ympäristö ja yritystoiminta, pk-yritystoiminta, maaseutuelinkeinot, matkailun kehittäminen, koulutuksen koordinointi, alueen vetovoimaisuus sekä infrastruktuuri. Tavoitteena on mm vahvistaa seudun perinteistä omaleimaista rakennuskulttuuria, luoda lisämahdollisuuksia rakennusmateriaalien uusiokäyttöön, edesauttaa täydennysrakentamista byrokratiaa keventämällä ja rohkaista yksilöllisten vaihtoehtojen tuomista rakennusmateriaalimarkkinoille.

Projekti virittää edetessään pienyritystoimintaa perinteisten ja yksilöllisten rakennusmateriaalien valmistamiseen ja vahvistaa seudun tarjoamien koulutusmahdollisuuksien avulla perinteisten rakennustapojen osaamista.

Rakennetun ympäristön hoitosuunnitelma kytketään alueen matkailun kehittämistavoitteisiin, kuten Kuninkaantien ja muiden seudun historiallisten reittien matkailusuunnitelmiin sekä maatilamatkailuun. Rakennetun ympäristön hoitosuunnitelma nivoutuu myös osaksi ympäristötekniikan kehittämissuunnitelmia etenkin korjausrakentamisen osalta.

Suunnitelmiin kuuluu muun muassa rakennuskannan inventoinnin pohjalta laadittu rakennuskulttuurin yleisluettelo, joka painottuu rakennuskokonaisuuksiin Salon alueella ja joka selkeyttää kokonaiskuvaa alueen omaleimaisesta rakennusperinnöstä. Luetteloon liittyisi hoitotapaohjeisto pohjaksi kaavoitukselle ja rakennusvalvonnalle. Yhtenä tavoitteena on saada Salon alueen kunnille yhteinen korjausneuvoja.

Lisäksi Salon alueelle olisi perustettava rakennustarvikkeiden uusiokäytön mahdollistava toimipiste, varaosapankki. Kierrätykseen ja uudelleen myyntiin ovat sopivia rakennusosia esim. ikkunat, ovet, uunit, kaakelit, tiilet, kahvat, helat, listat, ym. Rakennusten purkulupien yhteydessä voitaisiin inventoida uudelleen käyttöön soveltuvat osat. Purkutalon osien myynnistä saatava pienikin rahatulo toisi varaosapankin kilpailukykyiseksi vaihtoehdoksi kaatopaikoille.

Paikallisia ohjelmia

Uudenkaupungin ympäristöpoliittinen ohjelma 1993-1996

Uudenkaupungin ympäristöpoliittinen ohjelma on paikallisiin oloihin ja kehittämistarpeisiin perustuva tavoite ja toimenpideohjelma. Samalla ohjelma on eri hallintokuntien välinen yhteistyöasiakirja.

Ympäristöpoliittisen ohjelman hyväksyy kaupunginvaltuusto. Valtuustolle ohjelman valmistelee ympäristölautakunta kuultuaan ensin muita lautakuntia. Ohjelma jakautuu 12 osa-alueeseen, joissa kussakin on nykytilanteen kuvauksen jälkeen kirjattu kansainvälisten ja valtakunnallisten tavoitteiden lisäksi paikallisesti tärkeiksi katsotut tavoitteet. Tavoitteisiin liittyen on esitetty toimenpiteitä, niiden aikataulut, kustannusarviot ja ensisijainen vastuuorganisaatio.

Ympäristöpoliittisessa ohjelmassa 1993-1996 on esitetty kaikkiaan 32 toimenpidettä, joiden yhteinen kustannusarvio on 8.7 milj. mk. Lisäksi ohjelmassa on esitetty 20 toimenpidettä, joiden kustannukset sisältyvät hallintokuntien vuosittaisiin käyttömenoihin. Tarkoituksena on, että ohjelma toteutuu eri hallintokuntien vuotuisten toteuttamisohjelmien kautta siten, että ohjelmassa vastuuorganisaatioksi nimetyt hallintokunnat ottavat ohjelmassa hyväksytyjä toimenpiteitä omiin toteuttamisohjelmiinsa.

Ympäristöpoliittinen ohjelma 1993-1996 on järjestyksessään toinen ympäristöpoliittinen ohjelma Uudessakaupungissa. Ensimmäinen ohjelma hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa joulukuussa 1990. Tehty seuranta osoittaa, että ohjelma toteutui hyvin, sillä ohjelmassa esitetyistä toimenpiteistä on 2/3 osaa toteutunut kokonaan tai ainakin osittain.

Häntälä- Talvisilta projekti

Häntälän ja Talvisillan kylät sijaitsevat Somerolla lounaisella viljelyseudulla. Rekijoki on uurtanut kylien alueelle savikkoiseen maastoon syvän, jyrkkäreunaisen ja polveilevan jokilaakson. Rinteet ovat perinteisesti olleet laidunmaita ja laiduntaminen jatkuu osalla aluetta yhä edelleen. Laiduntamisen myötä alueella on monipuolinen ja harvinaislaatuinen ruohokasvillisuus. YM:n maisematyöryhmä määritteli alueen maakunnallisesti merkittäväksi perinnemaisemaksi. Häntälän kylässä on säilynyt paljon vanhoja rakennuksia ja se muodostaa selkeän tiiviin ryhmäkylän. Peltoineen, metsineen, notkoineen ja kylänraiteineen alueen pinta-ala on n. 3000 ha ja se koostuu noin 100 tilasta.

Projekti lähti liikkeelle Lounais-Suomen metsälautakunnan ja Metsäkeskus Tapi-
on aloitteesta. Jo hyvin varhaisessa vaiheessa kyläläisille tiedotettiin ajatuksista ja aktiivinen kylätoimikunta onkin innokkaasti mukana suunnittelussa.

Projektin tavoitteena on turvata perinnemaiseman säilyminen kylissä, yhdistää maisema ja maatilamatkailu ja luoda kylästä Etelä-Suomen maisemanhoidon esimerkkikohde. Perinnemaiseman museoiminen ei ole tarkoitus vaan käyttää kylien hyödyksi ne mahdollisuudet joita elävä perinnemaisema tarjoaa.

Keinona on laatia maanomistajille käyttöön ohjenuoraksi heidän kanssaan tilakohtaiset maiseman- ja luonnonhoitosuunnitelmat, jotka koostuvat seuraavista osista:

1. Haastatteluin tutkitaan alueen historiaa ja maankäyttöä. Metla selvittää maiseman luonnontekijät ja kehityssuunnat ja laatii maisemanhoidolle yleiset periaatteet sopeuttaen tulevan maankäytön ja perinteisen ympäristön.

2. Vesi- ja ympäristöhallituksen luonnontutkimusyksikkö selvittää alueen kasvi-, eläin- ja sienilajistot, yleensä biotoppien rakenteet. Kuvioille, jotka edustavat arvokasta perinne-, tai muuta kasvillisuutta, tai joilla esiintyy harvinaisia tai uhanalaisia lajeja, laaditaan hoito-ohjeet.
3. Alueen metsille (n. 1300 ha) laaditaan metsälautakunnassa luonnon- ja maisemanhoitopainotteinen ja virkistyskäytön huomioon ottavat metsäsuunnitelmat.
4. Vielä selvitetään perinteisten rakennusten kunnostustarpeet, laaditaan tiloille ympäristö- ja pihasuunnitelmat Maatalouskeskus Farman toimesta. Projekti saataneen päätökseen vuonna 1996. (Helena Merisaari, Lounais-Suomen metsälautakunta)

Kokeilu yleiskaavoitusta palvelevan kulttuuriympäristöjen inventointimenetelmän kehittämiseksi / Untamala

Untamalan kulttuurimaiseman inventointi on osa ympäristöministeriön kokeilu-projektia, jonka tavoitteena on **kehittää kulttuuriympäristöjen inventointimenetelmiä palvelemaan suunnittelua ja kaavoitusta**. Kokeiluprojektin muut osat käsittävät arkeologisia kohteita ja rakennuskulttuurin kohteita.

Kulttuurimaiseman inventointiosan tehtävänä oli tarkastella Untamalan maiseman arvoja. Untamalan kulttuurimaiseman inventoinnissa on ollut tavoitteena kartoittaa ja arvioida ja määritellä viljelymaisemassa, luonnonympäristössä sekä rakennetun miljööän vapaatiloissa säilynyt kulttuurihistoriallinen perintö.

Arkeologisen inventoinnin päämääränä oli kartoittaa kaavoituksen kannalta olennaiset, suojelun piiriin kuuluvat kiinteät muinaisjäännökset ja sellaiset alueet, joissa maaston ja arkeologisten tietojen perusteella todennäköisimmin löytyisi lisää muinaisjäännöksiä, ja jotka kaavoituksessa ja yleensä maastotyössä olisi syytä ottaa huomioon.

Untamalan raittikylän rakennuskantaa ja historiaa selvittävän osan tarkoituksena oli hahmottaa kylän rakennuskannan nykyinen koostumus ja erotella sekä arvottaa sen kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset, rakennuskokonaisuudet ja niiden välittömät ympäristöt.

2.5 Valtion tuki

Mistä tuki rakennusten ja niiden ympäristön hoitoon ja korjaukseen?

Ympäristöministeriön Kaavoitus- ja rakennusosasto on viimeksi vuonna 1991 julkaissut selvityskirjansa (6/1991) "**Valtion tuki rakennussuojeluun**". Selvityksessä esitellään asuntohallituksen, maatilahallituksen, museoviraston, opetusministeriön, ympäristöministeriön kirkkohallituksen ja sosiaali- ja terveysministeriön myöntämää tukea rakennetun ympäristön säilyttämiseen ja hoitoon. Selvitys on tarkoitettu viranhaltijoille avuksi heidän neuvontatyössään, mutta palvelee luonnollisesti suoraan tuen hakijoitakin. Selvityksen tiedot kuvaavat tilannetta

vuoden 1991 alussa. Sen jälkeen on tapahtunut muutoksia tukien määrissä ja jakajissa. Selvitystä on ollut tarkoitus pitää ajan tasalla.

Valtion talousarvio 1995

Valtion talousarvion pääluokassa 35, joka on ympäristöministeriön hallinnonala, on merkittävimmät kulttuuriympäristön hoitoon suunnatut määrärahat. Momentille 37. (35.30.32 ja 30.37) *Avustukset kuntien kaavoitukseen ja maankäytön ohjaukseen (osa EU)* myönnetään 6 000 000 mk. Määrärahaa saa mm käyttää avustusten maksamiseen luonnonsuojelun, maisemanhoidon ja virkistyskäytön kannalta valtakunnallisesti merkittävien alueiden yleiskaavojen laatimista varten sekä rantayleiskaavoituksen tukemiseen sekä aluearkkitehtitoiminnan palkka- ja matkamenoihin. Määrärahaa saa käyttää myös EU:n aluekehitysrahastosta rahoitettavien ohjelmien sisältämien kansallisten rahoitusosuuksien maksamiseen valtion osalta. Määrärahasta on varattu 1 000 000 mk näiden hankkeiden kansallista rahoitusta varten.

Toinen merkittävä momentti on 62. (35.30.34 ja 30.62) *Avustukset rakennussuojeluun*. Momentille myönnetään 7 000 000 mk. Määrärahaa saa käyttää rakennussuojelulain (60/85) 11§:n ja 13§:n nojalla suoritettavien korvausten ja suojelun toteuttamisesta valtiolle aiheutuvien menojen maksamiseen sekä rakennuslain (370/58) 135§n 3 momentin mukaisten avustusten maksamiseen kunnille. Määrärahaa saa lisäksi käyttää avustusten maksamiseen yksityisille omistajille, rakennussuojelua edistäville yhteisöille, kunnille ja kuntayhtymille kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden ja niiden välittömän ympäristön kunnossapitoon, suojeluun ja parantamiseen sekä säilyttämisen edellyttämiin selvityksiin. Määrärahaa saa käyttää myös avustusten maksamiseen merkittäviin maisema-alueisiin kuuluvan ympäristön hoitoon ja kunnostukseen.

Merkille pantavaa on, että molemmat kulttuuriympäristön hoidon kannalta merkittävät määrärahat ovat huomattavasti pienentyneet edelliseen vuoteen 1994 ja tilinpäätökseen vuodelta 1993 verrattuna, vaikka tavoitteena on ollut, että rakennettujen kulttuuriympäristöjen hoitamisen ja säilyttämisen edistämiseksi parannetaan taloudellisia ohjauskeinoja ja tehostetaan informaatio-ohjausta.

MMM:n rahoitustuki maaseudun rakennusperinteen säilyttämiseksi

Maa- ja metsätalousministeriö ja siihen vuoden 1993 alusta sulautettu maatalahallitus ovat pyrkineet kantamaan huolta maamme maaseudun kulttuuriympäristön säilymisestä ja kehitymisestä perinnettä kunnioittavalla tavalla. Monilla 1970- ja 1980-lukujen lainsäädännöllisillä muutoksilla on päästy nyt 1990-luvun alkupuolella siihen, että maatilatalouden ja muun maaseudun pienimuotoisen yritystoiminnan piirissä toimivat perheet voivat saada MMM:n subventoimaa rahoitusta oikeastaan kaikentyypisiin rakennussuojelua edistäviin toimenpiteisiin ja rakennuksiin, kuten:

- kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaan rakennuksen peruskorjaukseen (ns.korotettu lainamäärä),

- maatilalan talouskeskuksessa olevan rakennuksen tai rakennelmien kunnostukseen (asuin ympäristön parantamislain). Tällaisessa tapauksessa rakennuksen ei tarvitse välttämättä olla taloudellisessa eli hyötykäytössä,
- perinne ympäristöjen kohentamiseen, kuten koski- ja tuulimyllyjen, ke-sänavetoiden, karjamajojen (maaseutumatkailua, erä ratsastusta yms.varten) ja kalasatamien peruskorjaukseen.

EU:n rakennerahastot

Rakennerahastot ovat EU:n välineitä alueellisten erojen vähentämiseksi. Kulttuuritaroituksiin rahastoja voidaan käytännössä hyödyntää silloin, kun kulttuuripoliittisilla toimenpiteillä toteutetaan varsinaisia alue- ja rakennepoliittikalle asetettuja tavoitteita. Rakennerahastojen osuus EU:n budjetista tulee olemaan lähivuosina jopa 36%. EU:n jäsenneuvotteluissa sovittiin Suomen osuudeksi rakennerahastoista vuosina 1995-1999 keskimäärin 2,1 miljardia markkaa vuosittain.

Alue- ja rakennetukea myöntävät rahastot ovat Euroopan aluekehitysrachasto (ERDF), Euroopan sosiaalirachasto (ESF) ja Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirachasto (EAGFF). Rakennerahastojen uusi toimikausi on käynnistynyt eli vv. 1994-1999. Rahoituksen saaminen rakennerahastoista edellyttää kansallista omarahoitusta. Rakennerahastotuki ei siis korvaa, vaan on lisänä kansalliselle panokselle.

Maakuntien liitot valmistelevat alueelliset suunnitelmat ja toimittavat maakunnalliset suunnitelmat sisäasiainministeriölle marraskuun loppuun 1994 mennessä. Sisäasiainministeriö valmistelee yhteistyössä eri ministeriöiden kanssa valtakunnalliset suunnitelmat. Konkreettista tukea voi ohjelmissa esiintyville hankkeille tulla aikaisintaan syksyllä 1995. Keskus- ja aluehallinto tulee seuraamaan tukea saavien hankkeiden edistymistä.

Rakennerahastot tarjoavat mahdollisuuden sellaisten kulttuurihankkeiden toteuttamiseen, joihin ei muuten löydy riittävästi rahoitusta. Kotimainen rahoitusosuus voidaan löytää useammasta lähteestä (valtion ja kuntien kulttuurimäärärahat, aluekehitysmäärärahat, muut rahoituslähteet). Kulttuurihankkeiden huomioonottaminen rakennerahastotuessa edellyttää alusta alkaen tiivistä yhteistyötä alueilla ja keskushallinnossa suunnitelmia laadittaessa ja toimenpiteiden toteuttamisvaiheessa. Tuen jakaminen on sidottu aluejakoon ja sitä suunnataan pääasiassa 6 alueelle. Varsinais-Suomella on mahdollisuus päästä tuen piiriin kulttuuriympäristöä koskevilla hankkeilla pääasiassa yhteisöaloitteiden kautta.

2.6 Nykyinen toiminta läänissä

Aluehallinnon toiminta

Lääninhallituksen (Lounais-Suomen ympäristökeskuksen) tehtäväalueet kulttuuriympäristön hoidossa ovat lakisääteiset virkatehtävät kuten suojeluesitykset, toimenpidekiellot, ym sekä koulutus ja tiedotus, maankäytön ja kulttuuriympäristön hoidon ohjaus ja valvonta sekä ehdotusten valmistelu valtion tuen jakamiseksi.

si rakennussuojeluun, yleiskaavoitukseen ja saariston ympäristönhoitoavustusten jakamiseksi.

Vv 1994-1995 laaditaan kulttuuriympäristöohjelman kanssa samaan aikaan läänin yleiskaavaohjelma. Ohjelmiin kuuluu kuntakohtainen tarkastelu. Ohjelmat on tarkoitus laatia kuntien kanssa yhteistyössä siten, että ne täydentävät toisiaan ja kunnat saavat niistä maankäytönsuunnittelussa tarvittavaa perustietoa.

Tärkeä toiminnan kohde on yhteistyön kehittäminen kuntien kanssa. Lääninhalitus osallistuu kaavaneuvotteluihin yhdessä maakunnallisten liittojen, vesipiirin, tielaitoksen ja maakuntamuseon edustajien kanssa. Neuvottelujen kautta voidaan jo aloituskokouksissa välittää tietoa luonnon- ja rakennetusta ympäristöstä huomioon otettavaksi kaavoissa. Suurien yleiskaavatöiden yhteydessä olisi hyvä, jos pidettäisiin ainakin kolme kokousta riittävän tiedon välittämiseksi - aloituskokous, toinen luonnosvaiheessa ja kolmas viranomaiskokous nähtäville asettamisen ja lausuntojen jälkeen ennen kaavan kunnanvaltuustoon lähettämistä.

Pääasiassa maakuntamuseon vastuulla on ollut vuosittain edistää kuntakohtaisten rakennusinventointien laatimista sitä mukaa, kun rahoitusta työn tekemiseksi saadaan järjestymään ja sikäli kun kunnat ovat tässä rahoituksessa omalla osuudellaan mukana. Inventoinnin pohjalta luodaan perustiedosto alueen rakennuskannasta. Maakuntamuseo ja museovirasto antavat myös lausuntoja rakennussuojelua ja muinaisjäännöksiä koskevissa kaava- ym.asioissa. Samoin maakuntamuseo toimii paikallisena antikvaarisena asiantuntijana, joka useinkin joutuu paikalle hälytettynä viimekädessä ottamaan kantaa ja antamaan neuvoja rakennusten suojelukysymyksissä. Maakuntamuseo osallistuu rakennussuojeluavustusten valmisteluun ja seuraa avustuskohteiden toteuttamista. Vuodesta 1991 alkaen on avustusten jako suoritettu läänin rakennussuojeluyhteistyöryhmän käsittelyn pohjalta.

Maakuntamuseo voi tehdä aloitteita rakennusten suojelusta, mutta varsinaista lakisääteistä suojeluesityksen teko-oikeutta sillä ei ole annettu rakennussuojelulaisissa..

Sekä maakunnalliset liitot että maakuntamuseot osallistuvat valtakunnallisesti ja alueellisesti arvokkaiden ympäristöjen ja kohteiden täydentämiseen ja määrittelymiseen ja ylläpitävät kohdekohtaista tiedostoa. Tiedostoa tullaan kehittämään siten, että sitä voivat hyödyntää myös muut kulttuuriympäristön hoitoon osallistuvat tahot.

Kaikki yhteistyöosapuolet pyrkivät edistämään kulttuuriympäristön hoitoa neuvomalla ja ohjaamalla sekä järjestämällä koulutustilaisuuksia ja toimittamalla julkaisuja kulttuuriympäristössä olevien arvojen ymmärtämiseksi.

Rakennuskulttuuriyöryhmän toiminta

Turun ja Porin läänin rakennussuojelun yhteistoimintaryhmän alueellisena työryhmänä on toiminut Varsinais-Suomen rakennuskulttuuriyöryhmä. Toiminta on alkanut jo vuonna 1982. Se on kokoontunut säännöllisesti. Työryhmän toimin-

taan on osallistunut museoviraston, lääninhallituksen ympäristöosaston, Varsinais-Suomen Liiton, maakuntamuseon ja läänin taidetoimikunnan edustajat sekä asiantuntijoina aluearkkitehdit, rakennuspiirin, maaseutuelinkeinopiirin edustajat sekä muitakin osapuolia, joita koskevia asioita kokouksissa on käsitelty. Pääosa asioista on rahoituskeinojen etsimistä inventointien edistämiseksi, koulutus- ja tiedotusasioita sekä yleensä informaation välittämistä kulttuuriympäristöasioissa.

Maakunnallisten ja alueellisten rakennuskulttuurityöryhmien yhtenä tärkeimmistä tehtävistä on pitää yhteyttä alueensa kulttuuriympäristön kehittämiseen myönteisesti asennoituviin yhteyshenkilöihin ja vaikuttajiin, joiden kautta välitettäisiin kulttuuriympäristössä olevien arvojen ymmärtämistä sekä yleensä positiivista suhtautumista rakennuskannan ja omaleimaisen kulttuuriympäristön säilyttämiseen. Kuntien omien ympäristöhoito-ohjelmien laatiminen tulee saada käyntiin.

Tieympäristöyhteistyöryhmän toiminta

Vuodesta 1990 alkaen on toiminut lääninhallituksen asettama Turun ja Porin läänin tiesuunnittelun ympäristökysymyksiä käsittelevä yhteistyöryhmä (YLT). Työryhmän kokouksiin kutsuttujen määrä on ollut n. 30 aluehallinnon ja tielaitoksen henkilöä lääninhallituksesta, Turun tiepiiristä, Turun vesi- ja ympäristöpiiristä, Turun maakuntamuseosta, Varsinais-Suomen Liitosta, Satakuntaliitosta, Pirkanmaan liitosta, Tampereen vesi- ja ympäristöpiiristä ja Satakunnan museosta sekä näiden lisäksi mahdollisia muita asiantuntijoita tai konsultteja.

Työryhmä on kokoontunut säännöllisesti, asioita on ollut runsaasti, mutta niihin syvällisemmin perehtyminen ja tarpeeksi varhaisessa suunnittelun vaiheessa vaikuttaminen lienee jäänyt vähäiseksi. YLT-ryhmässä käsitellään vain suuria hankkeita. Ryhmä on liian suuri tarkempaan hankekohtaiseen tarkasteluun ja sen toiminta tulee YVA-lakien myötä suuntautumaan yhä enemmän suurien hankkeiden yhteydessä tapahtuvaan ympäristövaikutusten arviointiin.

Aluehallinnonuudistuksen myötä lakkaa YLT-ryhmän toiminta. Vuoden 1995 alkupuolella harkitaan millaisessa muodossa välttämättömäksi koettu yhteistyö voisi jatkua. Ryhmän kokoon ja asiantuntemukseen sekä tiensuunnittelun että kaavoituksen ja yhdyskuntasuunnittelun osalta tulisi kiinnittää huomiota.

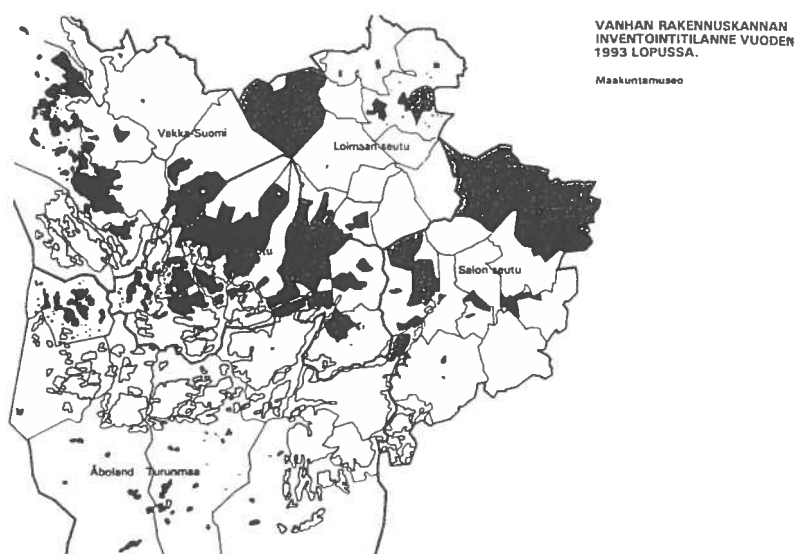
Inventointitilanne

Niin inventoinneissa kuin itse rakennusperinteen hoidossakin kunnilla on tärkeä tehtävä. Monet kunnat ovat tämän mieltäneet. Monissa vielä valitettavasti nähdään kulttuuriympäristön vaaliminen toissijaisena verrattuna uudisrakentamiseen. Ei ymmärretä, että omaleimainen ympäristö on kilpailutekijä tulevaisuudessa kilpailtaessa yrityksistä ja matkailijoista.

Kulttuuriympäristöä säilyttävän ja sitä historiallisena jatkumona kehittävän toiminnan perustana on laaja-alainen kuntakohtainen rakennusinventointi, joka aloitettiin vaakunassa vuonna 1982. Varsinais-Suomessa on pyritty inventoimaan systemaattisesti kaikki ennen vuotta 1940 rakennetut rakennukset. Kunnat

ovat pääsääntöisesti vastanneet kustannuksista itse, joskin museovirasto ja Varsinais-Suomen Liitto ovat tukeneet projektia. Alkuvuosina inventointia tehtiin myös kotiseutuyhdistysten talkootyönä, mutta osoittautui, että inventointityön loppuunsaattaminen sekä kaavakkeiden arkistokuntoon saattaminen ei onnistu talkoopohjalta. Turun maakuntamuseo osallistuu inventointiin ohjaamalla työn suorittamista, välittämällä kuntiin työntekijöitä sekä kustantamalla valokuvauksessa tarvittavat filmit ja niiden työstämisen pinnakkaisiksi.

Inventointi on aloitettu tähän mennessä 40 kunnassa ja saatu täysin valmiiksi 14 kunnassa. Kahden kunnan Someron ja Ruskon inventointiaineisto on työstetty julkaisuksi. Vuoden 1993 lopussa ilmestynyt teos Mietoisten kulttuuri- maisemasta ja vanhasta rakennuskannasta on sarjan kolmas.

Inventointikortisto on kirjoitettu vuodesta 1989 lähtien atk:lle ja samanaikaisesti on siirretty koneelle myös aiempia kortistoja. Varsinais-Suomen tiedostossa on 9977 kohdetta (31.12.1994) ja 261 alueinventointilomaketta. Olemassa olevat inventoinnit ovat maakunnan rakennushistoriallisen tutkimuksen perusmateriaali. Niitä käytetään sekä kaavoituslausuntojen että rakennussuojelulausuntojen antamisessa ja ne helpottavat myös korjaussuunnitelmien käsittelyä.

Vuoden 1994 aikana rakennuskannan inventointia tehtiin 20 kunnassa. Ne ovat Aura, Dragsfjärd, Halikko, Kemiö, Laitila, Lieto, Mynämäki, Naantali, Nousiainen, Paimio, Perniö, Piikkiö, Pöytyä, Rymättylä, Salo, Sauvo, Taivassalo, Tarvasjoki, Turku, Vahmaa. Näistä viisi kuntaa kuului valtakunnallisesti merkittävien maisema-alueiden inventointiprojektiin ja ne saivat lisärahoitusta maakunnan kehittämisrahoista. Neljä kuntaa sai avustusta saariston ympäristöhoitoavustuksista yksi ympäristöministeriön yleiskaavarahoista ja yksi museovirastolta. Kolmen kunnan inventointia tehtiin työllisyysvaroilla, yhden opiskelijoiden harjoitustyönä ja yhden vastavalmistuneen harjoittelulla. Suurimman osan maksoivat kuitenkin kunnat. Rakennuskulttuurijulkaisuja ei v 1994 ilmestynyt, mutta loppuvuodesta käynnistettiin Raisiota ja Merimaskua koskevat hankkeet.

Muinaisjäännökset

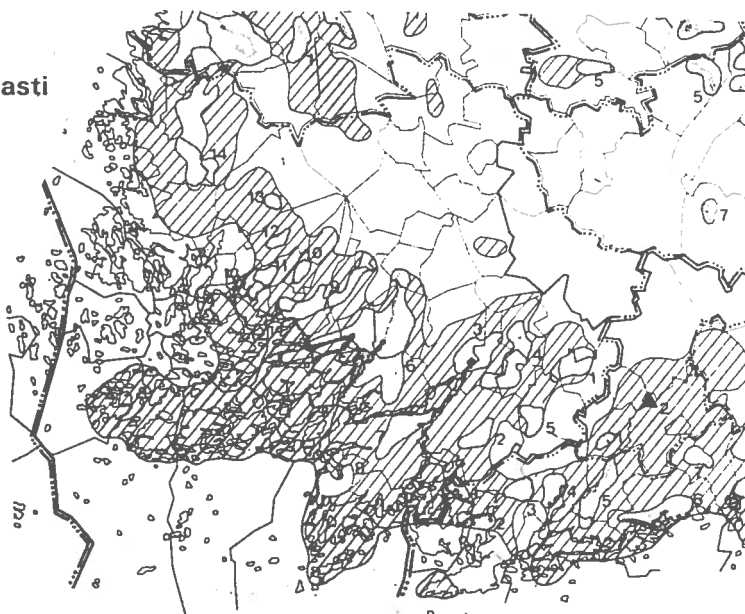
Museovirasto on vuodesta 1988 järjestänyt muinaisjäännösten kunnostus- ja hoitotoita. Tämä työ on käynnissä myös Varsinais-Suomen alueella. Arvokkaista maisemista puhuttaessa on kulttuurimaisemakäsitteen ohessa yleistynyt käsite perinnemaisema. Rakennettuihin perinnemaisemiin luetaan kuuluvaksi myös esihistorialliset ja historialliset maisemakohteet. Muinaisjäännösten asema perinnemaiseman määritelmässä on epäselvä. Muinaisjäännökset mainitaan maisema-alue työryhmän muistiossa rakennetun perinnemaiseman osana, mutta painoarvo perinnemaisemien inventointityössä on jäänyt vähäiseksi. Hyvin säilyneitä perinnemaisemia on vähän, mutta suuri osa esimerkiksi Varsinais-Suomessa hoidettavista muinaisjäännösalueista ovat olleet perinnemaisemia tai osia sellaisesta.

Varsinais-Suomen nykyisistä 58 hoitokohteesta 24 on sellaisia, joiden voidaan katsoa olevan osa nykyistä tai entistä jo osittain tuhoutunutta perinnemaisemaa. Muinaisjäännösten hoidossa kohteena on maisemallinen kokonaisuus, jonka yksi elementti alueella sijaitseva muinaisjäännös on. Muinaisjäännösalueiden kunnostus on maisemanhoitotyötä, jossa usein sovelletaan ajatuksia perinnemaisemien hoidosta.

Turun yliopiston arkeologian tutkimuksissa sekä mm. Paraisten-Nauvon kiinteän tieyhteyden vaikutus-selvityshankkeen ja Viikinkien Idäntiehankkeen arkeologisissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että yksityiskohtaisilla tutkimuksilla saaristosta on löydettävissä runsaasti ennen tuntemattomia esihistoriallisia muinaiskohteita. Näitä kohteita voidaan hyödyntää myös matkailu- ja retkeilyhankkeissa opastamalla ja viitoittamalla osa kohteista siten, että ne ovat matkailijoiden saavutettavissa.

Yhteenveto v. 1981 käytettävissä olevien arkistotietojen pohjalta

- 25 Merkittäviä kohteita hyvin runsaasti
- Merkittäviä kohteita runsaasti
- 23 Merkittävä yksittäinen kohde
- Seutukaavaliiton raja

Erityislaeilla suojelu

Muinaismuistolaki

Kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta (Muinaismuistolaki 1§).

Muinaismuistolain mukaan muinaisjäännös on välittömästi rauhoitettu löydettyessä. Lain nojalla suojeltuja muinaisjäännöksiä ovat mm. linnat, linnakkeet, vallit, ja vallihaudat, kirkkojen ja kappelien rauniot, sekä muinaisten hautojen ja asumusten jäännökset sekä yleensä ihmisen muinaiseen elinympäristöön liittyvät jäännökset, muinaisten huomattavien kulkuteiden, tienviittojen ja siltojen jäännökset sekä myös kiinteät luonnonesineet, joihin liittyy vanhoja tapoja, tarinoita tai huomattavia historiallisia muistoja. *Muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty* ilman muinaismuistolain nojalla annettua lupaa.

Varsinais-Suomen alueella on yli 1300 tunnettua muinaisjäännöstä, jotka ajoittuvat lähinnä esihistorialliselle ajalle.

Rakennussuojelulaki

Kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi suojellaan kulttuurikehitykseen tai historiaan liittyviä rakennuksia, rakennusryhmiä ja rakennettuja alueita siten kuin tässä laissa säädetään (Rak.su.L 1§).

Rakennussuojelulaki on rakennuslakia täydentävä laki, jota sovelletaan silloin, kun kaavoituksella ei voida taata arvokkaan rakennuksen tai rakennetun ympäristön säilymistä. Lakia sovelletaan myös kaavoittamattomilla alueilla, kun arvokkaan kohteen säilyttämistä ei muuten voida turvata. Ensisijainen keino kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaan kohteen säilyttämiseksi tulisi olla sen omistajan vapaaehtoinen tahto suojella rakennus tai rakennukset riittävässä ympäristön huomioon ottavana kokonaisuutena ja kunnan velvollisuus on turvata suojelu kaavallisin keinoin. Vasta toissijainen keino on rakennussuojelulain mukainen menettely. Rakennussuojelulain mukaisen suojelualoitteen voivat tehdä omistaja, valtion viranomainen, kunta, maakunnallinen liitto tai rekisteröity yhdistys ja se tehdään lääninhallitukselle.

Rakennussuojelulain mukaisia suojelupäätöksiä on tehty Varsinais-Suomessa vuosina 1966-1993 lääninhallituksen päätöksillä 36. Niistä valtioneuvosto on vahvistanut 24. Vuodesta 1993 vahvistaa ympäristöministeriö lääninhallituksen suojelupäätökset. (Kts. ss. 36-37)

Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta

Kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi suojellaan kulttuurikehitykseen tai historiaan liittyviä valtion omistamia rakennuksia, rakennusryhmiä ja rakennettuja alueita siten kuin tässä asetuksessa säädetään (A.valt.om.rak.suoj. 1§)

Valtion omistamien rakennusten suojelusta on annettu erillinen rakennussuojelulakiin (60/85) perustuva asetus. Valtion rakennusten suojelua valvoo museovirasto yhdessä rakennushallituksen kanssa.

Rakennushallinnossa toteutetaan v. 1995 organisaatiouudistus, jonka yhteydessä perustetaan Kiinteistölaitos vastaamaan pääosasta valtion kiinteistöjen omistamista ja isännöintiä. Rakennushallinnon nyt tuottamat rakennuttamis- ja ylläpitotoiminnot yhtiötetään. Vastuu valtion rakennuksia koskevan kulttuuriympäristöohjelman laatimisesta tulee sisällyttämään Kiinteistölaitoksen tehtäviin. Kuitenkin museovirastolle jää em. vastuu linnojen ja museorakennusten osalta. Yliopistojen ja korkeakoulujen rakennusten tulevasta hallinnasta ei vielä ratkaisua ole tehty. Mahdollista on, että opetusministeriöön perustetaan kiinteistöyksikkö em. kiinteistöjä varten.

Kiinteistölaitoksen kulttuuriympäristöohjelman runkona tulee olemaan Turun ja Porin läänin valtion rakennuksia koskeva suojeluesitys. Suojeltaviksi esitettyjen rakennusten lisäksi kulttuuriympäristöohjelman laatimistarvetta on valtion eräiden muidenkin kiinteistöjen osalta (mm Turun yliopisto).

Turun rakennuspiirin tarkoituksena on v. 1994 aikana kartoittaa kohteet ja sisällyttää tarvittavia toimenpiteitä kiinteistöjen tuleviin korjaus- ja kunnossapito-ohjelmiin. Nämä suunnitelmat siirtyvät v. 1995 Kiinteistölaitoksen toteuttamisvastuulle.

Kirkkolaki

Kirkollisten rakennusten hoidosta on säädetty **kirkkolaissa**, mutta se koskee vain evankelisluterilaisia kirkollisia rakennuksia. Kirkkolakiin sisältyy säännöksiä rakennusten ja niiden sisätilojen suojelusta. Tässä suhteessa kirkkojen ja muiden kirkollisten rakennusten suojelu tapahtuu muun suojelujärjestelmän ulkopuolella. Muiden kirkkokuntien rakennuksiin voidaan soveltaa rakennussuojelulakia. Kaikki kirkolliset rakennukset ovat rakennuslain alaisia.

Seutukaavojen suojelukohteet

Varsinais-Suomen alueella on seutukaavoitus toiminut nykyisen laajuksena vuodesta 1971 alkaen. Seutukaava, joka rakennuslain mukaan tulee olla ohjeena kunnan yleis- ja yksityiskohtakaavoitukselle, on merkittävä tietolähde tarvittaessa tietoa muinaismuistoalueista, kulttuuriympäristöistä tai rakennus- ym. suojelukohteista. Seutukaavamääräykset sisältävät suojelukohteiden osalta varsinaisen merkinnän lisäksi suunnittelu-, rakentamis- ja suojelumääräyksiä sekä suositusluontoisia muita ohjeita mm lausuntojen hankkimisesta ja erityissuunnitelmien laatimisesta.

Maisemallisten arvojen perusteella varattiin vaiheseutukaava-1:ssä suojelualueita SU:4-merkinnällä. Lisäksi varattiin maa- ja metsätalouden monikäyttöalueita luonnonmaisema-arvojen perusteella MM:2L-merkinnällä ja vastaavasti kulttuurimaisema-arvojen perusteella MM:2K merkinnällä. Näiden lisäksi osoitettiin

maisemanhoitoon liittyviä suunnittelusuosituksia tietyille alueille OR merkinnällä. Maisemansuojelutavoite liittyi myös lukuisiin muillakin merkinnöillä varattuihin suojelualueisiin.

Kulttuurihistoriallista suojelua täydennettiin jossain määrin 2. seutukaavassa osoittamalla uusia kohteita mutta myöskin sisällyttämällä seutukaavan määräysjärjestelmään sekä suunnittelua että rakentamista koskeviin määräyksiin yleisiä, rakennetun ympäristön huomioon ottamiseen ja parantamiseen tähtääviä osia.

Samaa, kohdesuojelusta ympäristökokonaisuuksien suojeluun tähtäävää menettelyä jatkettiin taajamaseutukaavan (seutukaava 3) laatimisen yhteydessä. Kulttuurihistoriallisten ympäristöarvojen ja erityisten kohteiden säilymiseen kiinnitettiin huomiota osoittamalla tätä koskeva osa-alueittainen seutukaavamääräys tai suosituksena annettu kehoitus rakennetun ympäristön omaleimaisuuden säilyttämisestä tai uusien rakennetun ympäristön arvojen luomisesta.

Taajamaseutukaavan varauksiin sisältyi myös kulttuurimaiseman suojeluun liittyviä alueita. Näiden merkintöjen kohteena ovat olleet lähinnä taajamavarausten sisälle jäävät yhtenäiset laajat viljelyaukeat. Nämä aluevaraukset varattiin MY-merkintää käyttäen. Tämän lisäksi osoitettiin osa-aluekohtaisia suunnittelumääräyksiä maisema-arvojen säilyttämisestä tai niiden hyväksikäyttämisestä ympäristön viihtyisyystekijöitä lisättäessä.

Seutukaavassa on aikaisempia maisemansuojeluun liittyviä varauksia täydennetty osoittamalla jokilaaksoja tai erityisen merkittäviä viljelymaisema-alueita ohjeellisella rajauksella alueiksi, joilla maisemansuojelu tulee ottaa kaikissa toimenpiteissä huomioon.

Museovirasto on uusimpien inventointien pohjalta laatinut tarkistus- ja täydennys ehdotuksia Varsinais-Suomen muinaisjäännöksiä koskevaan seutukaava-aineistoon. Nämä ehdotukset on otettu huomioon suojelusuunnitelmaa täydennettäessä.

Varsinais-Suomen rakennuskannan systemaattinen inventointi on parhaillaan käynnissä. Tehtävän laajuudesta johtuen on tähän Varsinais-Suomen täydennys-seutukaavaan sisällytetty vain esimerkinomaisesti muutamia ympäristökokonaisuuksia, joilla rakennetun ympäristön erityispiirteet ja -arvot tulee säilyttää. Aluevarausmerkintänä on käytetty MY-I-merkintää tai vaihtoehtoisesti muunmaankäyttötarkoituksen ollessa kysymyksessä lisäkirjainta "s".

VAHVISTETTUIJEN SEUTUKAAVOJEN ALUEVARAUKSET 1.1.1992
VARSINAIS-SUOMESSA

	I	II	III		YHT I (I + II + III)	YHT II (I + II + III)
S (SU) ha	824		10		10	834
SL (SU1) ha	17636	15192	8607	4735	19064	21508
SM (SU2) ha	1930	1830	95	12	1913	2013
SU3 ha					0	0
SU4 ha	2880	2844			2844	2880
S-SU4 yht. ha	23270	19866	8712	4747	23831	27235
% maa-alasta	2,13	1,81	0,80	0,43	2,18	2,49
M (MM) ha					0	0
MT (MM1) ha	367				0	367
MU/ulkoiu ha	22374	5328	425	3533	2220	19266
MU/ymp.suoj.ha	37784	27537	4480	20	31997	42244
MU (MM2) yht. ha	52440	32865	4905	3553	34217	53792
M-MU yht. ha	52807	32865	4905	3553	34217	54159
% maa-alasta	4,82	3,00	0,45	0,32	3,13	4,95

Rakennuslailla suojelu eli kaavasuojelu

Rakennus voidaan saattaa suojeltavaksi joko rakennussuojelulailla tai **rakennuslailla**. Kaava-alueilla sekä alueilla, joilla on voimassa rakennuskielto kaavan laatimista varten suojelusta tulisi huolehtia ensi sijassa kaavoituksella sekä muilla lainsäädännön keinoilla. (Rak.su.L 1 ja 3§, Rak.L 1, 34, 95 ja 135 §, Rak.A 32 ja 33§).

Vuoden 1994 syyskuun alusta tuli voimaan ns. YVA-laki. Ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä tarkastellaan hankkeen (kaavan) ja sen toteuttamisvaihtoehtojen merkittäviä, haitallisia ympäristövaikutuksia. YVA-lain 2§ 2 kohdan mukaan ympäristövaikutuksia ovat hankkeen tai toiminnan aiheuttamat välittömät ja välilliset vaikutukset Suomessa ja sen alueen ulkopuolella:

- * ihmisen terveyteen, elinoloihin ja viihtyisyyteen
- * maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin sekä näiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin ja luonnon monimuotoisuuteen
- * **yhdyskuntarakenteeseen, rakennuksiin, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön ja**
- * luonnonvarojen hyödyntämiseen.

YVA-laki aiheutti rakennuslakiin lisäyksen, joka koskee myös kaavasuojelua. Rakennuslain 3§ edellyttää että, " kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman toteuttamisen ympäristövaikutukset sekä yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, **kulttuuri-** ja muut vaikutukset...". Tällä lailla pyritään ehkäisemään haitallisten ympäristövaikutusten syntymistä. Se tukee kestävän kehityksen toteutumista (Rak.L 1§). Rakennusasetukseen on lisätty vastaavasti seutukaavan (18§), yleiskaavan (27§) ja asemakaavan selostusta koskeva uusi momentti joka edellyttää, että "selostuksessa on tarpeen mukaan esitettävä kaavan toteuttamisen ympäristölliset, yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, **kulttuuri-** ja muut vaikutukset".

Kaavoituksen merkitys rakennusten suojelun lisäksi on merkittävä myös kulttuuriympäristöjen suojelemisessa ja suunnittelussa. Kuitenkin tilanne on se, että Varsinais-Suomen Liiton keräämän tilaston mukaan v 1993 vain harvassa kunnassa on varsinaisia kaava-asiantuntijoita. Seutukaava-alueen 56 kunnasta 25:ssä kaava-asioita hoitaa kunnanjohtaja. Kaavoitusinsinööri tai -arkkitehti tai kaavasunnittelija on vain 16 kunnassa ja rakennustarkastaja hoitaa kaavoitusasioita 15 kunnassa. Omaa kaavoitushenkilökuntaa on vain suurimmissa kaupungeissa eli Turussa, Raisiossa, Naantalissa, Kaarinassa, Paraisilla, Uudessakaupungissa, Salossa, Loimaalla ja Laitilassa. Somerolla on maanmittausteknikko. Maaseutukuntien kaavoitus on pääasiassa konsulttien hoitama.

Kulttuuriympäristön hoito vaatii kaavoituksen yhteydessä yhteistyötä aluehallintoviranomaisten kanssa, jotta kaikki kulttuuriympäristöä koskeva tieto tulisi huomioon otetuksi kaavaa laadittaessa. Seutukaavojen tulee olla yleis-, asema-, rakennus- ja rantakaavojen ohjeena ja niissä oleva kulttuuriympäristöä koskeva aineisto tulee siirtää yksityiskohtakaavoihin. Kaavoja laadittaessa on yhteistyöneuvottelut maakunnallisten liittojen, lääninhallituksen, vesi- ja ympäristöpiirien sekä maakuntamuseoiden edustajien kanssa suoritettava mahdollisimman varhai-

sessä vaiheessa. Luonnon ympäristöä koskevaa tietoa on lääninhallituksessa, mutta rakennettua ympäristöä ja muinaisjäännöksiä koskeva tieto on pääasiassa maakuntamuseoissa.

Kuntien tulisi pyytää kaavalausuntoja maakuntamuseolta aina kun kaava-alueella on mahdollisesti arvokasta rakennettua ympäristöä ja vanhoja rakennuksia tai jos kunnassa ei ole tehty kuntakohtaista rakennusinventointia. Maakuntamuseon tulisi olla aina mukana alustavissa kaavaneuvotteluissa. Mitä valmiimpi kaava on silloin, kun lausuntoa pyydetään, sitä vaikeampi on vanhojen rakennusten huomioonottaminen kaavoissa.

Suunnittelijat voivat pyytävät maakuntamuseolta ennakkolausuntoja mikäli alueelta on rakennuskannan inventointi olemassa. Vaikka ennakkolausuntoalueelta ei ole inventointia, on silti pyritty olemaan avuksi. Kunnan tulisi sisällyttää yleiskaavan laatimiseen aina inventointiin perustuva selvitys rakennetusta ja luonnon ympäristöistä sekä niihin liittyvistä kulttuuri ym arvoista ja varsinkin mikäli kysymyksessä on valtakunnallisesti merkittäväksi katsottu alue.

Yhteistyö alueellisen ympäristökeskuksen, joka korvaa lääninhallituksen ympäristöosaston vuoden 1995 alkupuolella, kanssa on jo kaavoituksen neuvotteluvaiheessa ensiarvoisen tärkeää. Aluekeskukset tulevat valmistelemaan myös rakennussuojeluesitykset, jolloin arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja rakennussuojelukohteiden suojelutapa, rakennussuojelulain tai rakennuslain perusteella eli kaavoituksen yhteydessä päätetään.

Korjausavustukset

Vanhan rakennuskannan kunnostukseen on saatavissa paitsi lainaa myös avustuksia. Sekä museovirasto että lääninhallitukset myöntävät avustusta kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuskannan kunnostukseen. Museoviraston avustukset on tarkoitettu ensisijaisesti valtakunnallisesti merkittävien kohteiden kunnostukseen sekä erityistoimenpiteisiin kuten konservointiin ja vaativien kunnostustöiden suunnitteluun. Lääninhallitusten kautta jaettava ympäristöministeriön avustus on tarkoitettu lähinnä kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ulkopuolisiin kunnostuksiin.

Museoviraston entistämisavustus -hakemuksia oli koko maassa vuonna 1994 käsittelyssä 408 kappaletta. Hakemusten yhteenlaskettu summa kohosi yli 35 milj. markkaan. Museoviraston avustusmomentille oli varattu 3.4 milj. markkaa. Turun ja Porin läänistä oli hakemuksia 77 kappaletta, joiden yhteissumma oli noin 8.1 milj. markkaa. Avustuksia sai läänissä 53 kohdetta yhteensä 710 000 markkaa. Käytännönä on ollut, että maakuntamuseo valmistelee alueeltaan hakemukset ja laatii suosituksen museovirastolle tuen saajista. Avustuksia on seurattu omistajien erityisestä pyynnöstä tai sattumanvaraisen valinnan mukaan. Korjaustyö tulisi tehdä maakuntamuseon tarkempien ohjeiden mukaan.

Ympäristöministeriön korjausavustukset ovat ennen olleet hankalia valvottavia, koska ministeriön määräys valvontavertaisuudesta on liitetty avustuksen hakijalle annettuun päätökseen. Suunnitelmiin ei ole juurikaan voinut vaikuttaa,

koska ne ovat olleet valmiit jo siinä vaiheessa, kun antikvaarinen valvonta on vasta alkanut. Avustusten jako vuodesta 1991 on suoritettu läänin rakennussuojeluyhteistyöryhmän käsittelyn pohjalta. Tällöin avustettavien korjausten valvontakäytäntö on merkittävästi kehittynyt. Koska hakemukset laaditaan antikvaarisesti hyväksyttävissä oleville korjauksille ovat hakijat jo ennen avustuksen hakemista usein yhteydessä maakuntamuseoon. Yhteistyö rakennusten omistajien kanssa on parantanut korjausten tasoa, vaikka tietoa vanhan korjaamisesta vielä tarvitaan. Rakennussuojeluavustuksia kulttuurihistoriallisten rakennusten korjaamiseen on vuonna 1994 myönnetty läänin alueella kuntien omistamille kohteille 925 000 markkaa, yksityisille 850 000 markkaa ja yksityisille työllisyyspohjaista avustusta 700 000 markkaa.

Maatilalainoituksen ympäristönparantamislainoituksen kulttuurihistoriallisesti arvokkaitten kohteitten korjaukset Varsinais-Suomen alueella kulkivat lähes kaikki maakuntamuseon kautta. Vuoden 1991 alusta, kun lainaehtoja tiukennettiin, ovat kohteet huomattavasti vähentyneet. Kun kulttuurihistoriallisin perustein saatava korotettu lainaehto sidottiin omistajien tuloihin rajautui suuri osa kohteista pois.

Koulutus, tiedotus

Lääninhallitus on järjestänyt v. 1994 yhdessä ympäristöministeriön kanssa läänin kunnille kaksi kulttuuriympäristön hoitoa käsittelevää koulutuspäivää, toinen Turussa, toinen Porissa.

Rakennuskulttuuriyöryhmä on järjestänyt kaksi tilaisuutta valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuurimaisemien inventointityö-projektin rahoittamiseksi ja edistämiseksi vuonna 1994 Aura- ja Paimionjokilaaksojen alueilla. Tilaisuuksiin on kutsuttu myös Uskelan- ja Halikonjokien alueiden kunnat, joissa inventointityötä on tarkoitus jatkaa vuonna 1995. Inventointi kuuluu Varsinais-Suomen maaseutuohjelman nimeämiin maakunnallisiin kärkihankkeisiin.

Olemassa olevien tietojen hyväksikäyttö

Ympäristökysymyksiä koskevaa tietoa on yleisesti ottaen suhteellisen runsaasti, mutta ko tietoa on hajallaan eri paikoissa. Maakuntamuseon inventointikortisto on kirjoitettu vuodesta 1989 lähtien atk:lle ja saman aikaisesti siirretty koneelle myös aiempia kortistoja. Rekisterissä on tällä hetkellä melkein 10 000 kohdetta. Olemassa olevat inventointitiedot ovat maakunnan rakennushistoriallisen tutkimuksen perusmateriaali. Niitä tarvitaan niin kaavoituslausuntojen kuin rakennussuojelulausuntojenkin antamisessa ja ne helpottavat myös korjaussuunnitelmien käsittelyä. Varsinais-Suomen seutukaavan suojelukohteet on myös maakuntamuseon luettelossa.

Vuoden 1994 aikana julkaisi Tielaitoksen Turun tiepiiri "Maaseututaajamia ja pieniä kaupunkeja" koskevan kolmiosaisen tarveselvityksen (Yleinen osa, Varsinais-Suomi, Satakunta). Selvityksessä käsitellään Turun tiepiirin alueen maaseututaajamien ja pienten kaupunkien maankäyttöä, liikennettä ja taajamakuva.

Turun tiepiirin alueella on 300 taajamaa. Selvityksessä olleista 78 taajamassa on lähempään tarkasteluun otettu 33. Selvitys palvelee ensisijaisesti tiepiirin taajamakohteiden ohjelmointia ja suunnittelua. Se antaa myös virikkeitä kuntien maankäytön ja taajamaympäristön kehittämiseen sekä pohjustaa yhteistyötä ympäristömme vaalimiseen ja kehittämiseen.

KEHITTÄMISSUUNNITELMA 2020 UTVECKLINGSPLAN 2020

YMPÄRISTÖNHOITO
MILJÖVÄRD

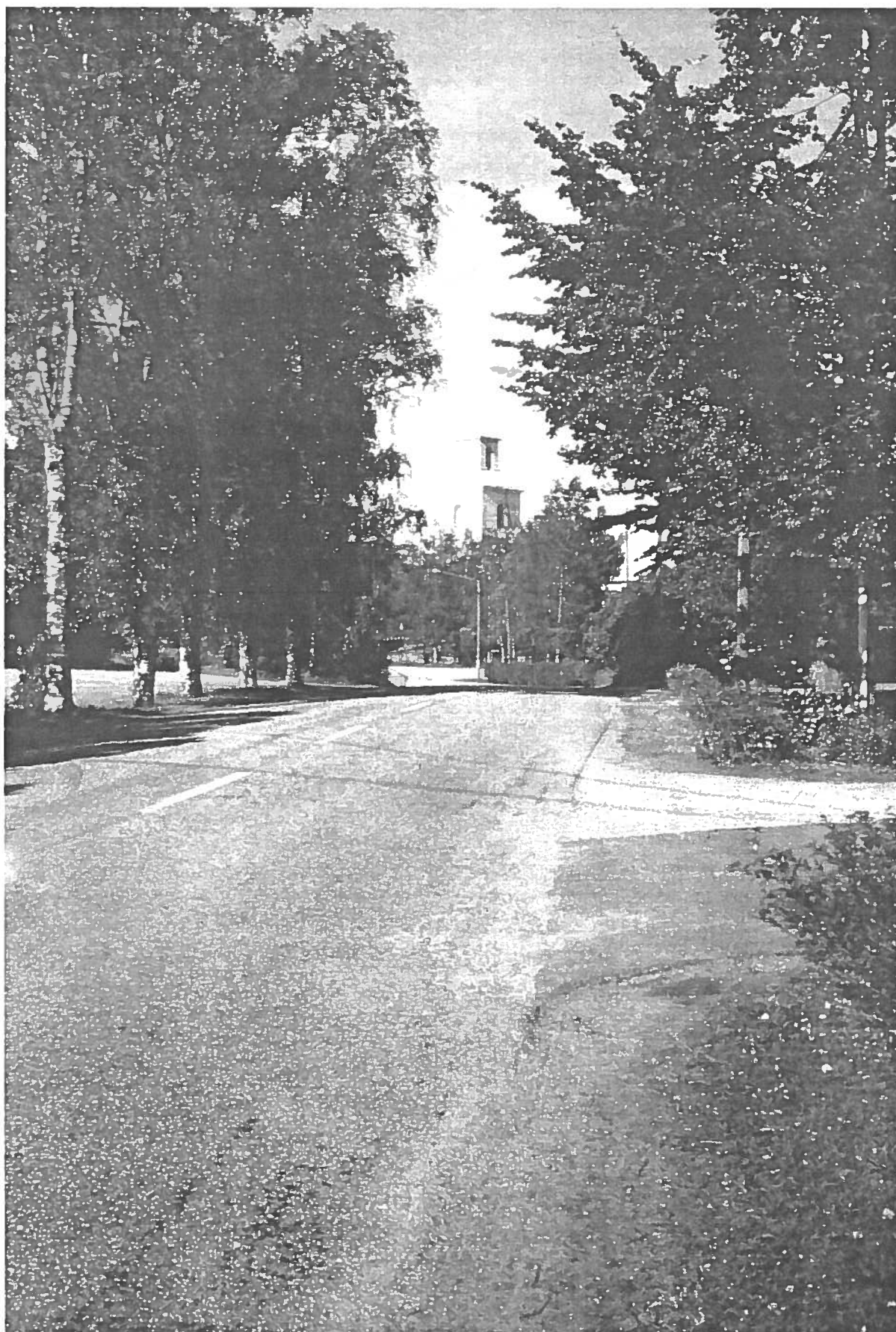
RAKENNUSSUOJELULAIN PERUSTEELLA SUOJELLUT RAKENNUKSET VARSINAIS-SUOMESSA 1992 DE I ENLIGHET MED BYGGNADSSKYDDSLAGEN SKYDDADE BYGGNADERNA I Egentliga Finland 1992

1. Akatemian entinen observatorio, nykyinen merenkulku-
museo ja tähtitieteelliset kokoelmat, Turku
Akademins observatorium, numera sjöfartsmuseum
med astronomiska samlingarna, Åbo
2. Antintalo, Turku/Antintalo, Åbo
3. Hotelli Hamburger Börsin vanha osa, Turku
Hotell Hamburger Börs, gamla delen, Åbo
4. Ingmanin talo, Turku/Ingmanska huset, Åbo
5. Juutalainen synagoga, Turku/Judiska synagogan, Åbo
6. Kaupunginkirjasto, Turku/Stadsbiblioteket, Åbo
7. Piispankadun tehdasrakennukset, Turku
Fabriksbyggnaderna vid Blåskepgatan, Åbo
8. Brinkhallin kartano, Turku, Kekakarta
Brinkhall, Åbo, Kekakarta
9. Båtmanstorpel I. Lili-Kile torpet, Houtskär
Båtmanstorpel eller Lili-Kile torpet, Houtskär
10. Haarsten kartanon päärakennus, Loimaan kunta
Karaktärsbyggnaden på Haarsten gård, Loimas
11. Haartmanin talo, Neantali/Villa Hartman, Nädendal
12. Jungqvist-Skarpin rakennukset, Uusikaupunki
Jungqvist-Skarpska byggnaderna, Nystad
13. Korpogårdin päärakennus, Korpoo
Karaktärsbyggnaden på Korpogård, Korpoo
14. Lookilan tilan rakennukset, Rymättylä
Byggnaderna på Lookila gård, Rimito
15. Pilttilän tilan päärakennus, Hallikko
Karaktärsbyggnaden på Pilttilä gård, Hallikko
16. Trömpersin kieväri, Hallikko/Trömpers gåstgiveri, Hallikko
17. Viurilan kartanon päärakennus, Hallikko
Karaktärsbyggnaden på Viurila gård, Hallikko
18. Vuorentaan kartanon päärakennus, Hallikko
Karaktärsbyggnaden på Vuorentaa gård, Hallikko
19. Rungogårdin keittikievari, Piiikkiö/Runko gåstgiveri, Piiikki
20. Syvähuokon talo, Sälö/Villa Syvähuoko, Sälö
21. Wiksbergin kartanon päärakennus ympäristöineen, Paimio
Wiksbergas gård, karaktärsbyggnaden med omgivningar,
Pemar

8.11.1992

Varsinais-Suomen Seutukaavaliitto
Egentliga-Finlands Regionplansförbund

Mietoinen, keskusta (ES)

3. KULTTUURIYMPÄRISTÖOSA

3.1 Maisema-alueet

Varsinais-Suomi on jaettu viiteen maisema-alueeseen:

- I saaristo**, joka voidaan jakaa ulko-, väli- ja sisäsaaristoon
- II rannikon jokilaakso-selänne-vyöhyke**, laajojen jokilaaksojen ja korkeiden selänteiden vuorottelun jäsentämä rannikkovyöhyke (Turun - Salon seutu)
- III viljelylakeuksien vyöhyke**, savitasankojen hallitsema ja pienten moreeniselänteiden vuorottelun jäsentämä vyöhyke (Loimaan - Someron seutu)
- IV selännevaltainen vyöhyke**, sisämaan lievemmin huuhtoutuneiden selänteiden hallitsema, polveilevien laaksojen jäsentämä metsäinen vyöhyke (Kiskon - Somerniemen - Metsämaan alue)
- V rapakivikallioselänteiden hallitsema vyöhyke**, kapeiden laaksojen ja pitkien merenlahtien jäsentämä rannikon ja sisämaan metsäinen vyöhyke (Uudenkaupungin - Pyhäjärven alue)

Ylläoleva Varsinais-Suomen maisemaselvitys liittyi kiinteästi 21.4. 1986 asetetun maisema-aluetyöryhmän työskentelyyn. Työn keskeisenä tarkoituksena oli kehittää maakunnallisia maisemaselvityksiä sisällöllisesti ja menetelmällisesti. Maisema-aluetyöryhmän työn tuloksena syntyneen luettelon (Kts. s.11) aikaansaamiseksi suoritettiin inventointi, jossa pyrittiin kartoittamaan maamme arvokkaimmat kulttuurimaisema-alueet. Inventoinnin tarkoitus oli löytää keinot maakunnallisesti ja paikallisesti omaleimaisten ja tyypillisten maisema-alueiden kartoittamiseen. Luotiin maisemamaakuntajako, jossa kukin maakunta on luonnonpiirteiltään, maankäyttötavoiltaan ja kulttuurihistorialtaan yhtenäinen ja muista maakunnista selvästi erottuva. Turun ja Porin lääni on koko Suomen käsittävässä maisemamaakuntajaossa Lounaismaa, joka jakaantuu Varsinais-Suomen maakunnan osalta Lounaiseen viljelyseutuun, Lounaisrannikon ja Saaristomeren seutuun ja Satakunnan rannikkoseutuun (osittain).

Lounainen viljelyseutu on tyypillisintä ja vaurainta Varsinais-Suomea. Täällä peltojen osuus maa-alasta on suurimmillaan. Polveilevien jokilaaksojen muovaamilla hedelmällisillä savikoilla on laajoja yhtenäisiä peltoaukeita vauraine maatiloineen. Asutus on perinteisesti sijoittunut viljavien alueiden tuntumaan laaksojen ja selänteiden väliselle vyöhykkeelle tai savikoilta kohoaville kumpareille. Tavallisia ovat sekä reunavyöhykkeiden nauhakylät että tiiviit kumpareasutukset. Kylät ovat iso- ja uusjaosta huolimatta vieläkin tiiviitä ja selvästi rajautuvia. Niiden ilmentämää vaurauden tuntua korostaa rehevä kulttuurikasvillisuus.

Varsinais-Suomen luoteiskulman kunnat Ylänettä ja Mynämäkeä myöten on ryhmitetty kuuluvaksi Ala-Satakunnan viljelyseutuun niiden karujen, metsäisten ja soisten asumattomien alueiden vuoksi. Perusluonteeltaan alue on Lounaisen viljelyseudun vaurasta viljelyaluetta.

Lounaisrannikon ja Saaristomeren seutua pidetään luonnonoloiltaan maamme erikoislaatusimpina. Silokallioita on täällä enemmän kuin missään muualla. Ulkomereltä rannikolle tultaessa pienet saaret ja luodot suurenevat vähitellen ja niistä rakentuu erilaisia vyöhykkeitä ulkomereltä rannikolle. Myös savikot ovat

seudulla tavallisia. Koska ilmastokin on edullista ja sekä kallio- että maaperässä on paikoin kalkkia, ovat lehdot ja muut rehevät kasvillisuustyypit yleisiä karujen saaristomänniköiden ja paljaiden kallioiden ohella. Kalastus on perinteisesti ollut tärkein elinkeino. Sen ohella on sisäsaariston kalastajakylissä pidetty pienialaisia monipuolisesti viljeltyjä peltoja ja puutarhoja sekä laitumia ja niittyjä. Manner-rannikolle tullessa peltomäärä lisääntyy voimakkaasti ja olosuhteet ovat otolliset hedelmänviljelyllekin. Saariston asutus on perinteisesti keskittynyt tiiviisti rakennettuihin, mahdollisimman suojaisissa painanteissa oleviin kyliin. Ranta-alueilla sijaitsevat ryhminä vene- ja verkkovajat. Lounaisrannikolle on lisäksi tunnusomaista sekä perinteinen että uudempi huvila-asutus.

Uudenkaupungin alue on katsottu kuuluvan Satakunnan rannikkoseutuun, joka on erotettu Saaristomeren ja Lounaisrannikon seudusta vyöhykkeen kapeuden takia.

Varsinais-Suomessa valtakunnallisesti arvokasta kulttuurimaisemaa edustavat suurimmat jokilaaksomme Aurajoki-, Paimionjoki- sekä Uskelan- ja Halikonjokilaaksot. Kaikille näille jokilaaksoille on yhteistä, että niiden rannoilla on asuttu jo esihistoriallisena aikana, mistä kertovat lukuisat muinaismuistot niiden varsilla.

Aurajokilaakso (23)

Aurajokilaakson kulttuurimaiseman maisemallinen arvo perustuu kauniiseen, vakiintuneeseen viljelymaisemaan ja edustavaan lounaissuomalaiseen maaseutuasutukseen. Se edustaa Lounaiselle viljelyseudulle tyypillistä viljavan jokilaakson vanhaa ja vaurasta kulttuurimaisemaa. Aurajoen varteen levittäytyvät laajat, melko tasaiset pellot, joita metsäiset kallioselänteet reunustavat. Jokivartta seurailevat kauniisti maisemaan sopivat vanhat tiet. Hyvin säilyneet pihapiirit vanhoine rakennuksineen, perinteiset kylämiljööt ja pari kartanoa luonnehtivat rakennettua ympäristöä. Kauniita näkymiä yli laakson avautuu metsänreunaa myötäilevältä tieltä ja mäenrinteiltä.

Paimionjokilaakso (24)

Paimionjokilaakson maisema-alue ulottuu Paimionlahdelta ylös jokivartta aina Tarvasjoen kirkonkylään asti. Jokilaakson viljelykset rajautuvat jyrkästi kohoaviin metsäselänteisiin. Paimionjoen halkoma laaja yhtenäinen viljelyalue ja sen perinteinen asutus ovat maiseman keskeiset elementit. Alueen pohjoisosille ovat leimaa-antavia ryhmäkylät ja eteläosia luonnehtivat komeat kartanot peltoineen.

Uskelan- ja Halikonjoen laaksot (25)

Uskelan- ja Halikonjoen laaksot ovat edustavaa Lounaisen viljelyseudun kulttuurimaisemaa, jota laajat peltoaukeat, vuraat maatilat ja vanhat kartanot puistoinneen luonnehtivat. Maisema-alue ulottuu Halikonlahden pohjukasta Halikon ja Salon taajamia sivuten koilliseen Uskelanjokilaaksoa pitkin Perttelin kirkon ohitse ja luoteessa Halikonjoen laaksoa pitkin Vaskion kirkonkylään. Syvälle maaperään

kaivautuneet jokiuomat halkovat loivasti kumpuilevia laajoja viljelyksiä. Peltoaluetta reunustavat metsäiset mäet. Kulttuurimaisemaa leimaavat kartanomiljööt. Myös perinteinen hyvin säilynyt talonpoikaisasutus on maisemalle tyypillistä.

Edellisten lisäksi Varsinais-Suomessa **valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita** edustavat Mynämäenlahti, Saaristomeren kulttuurimaisema, Ruissalo-Hirvensalo sekä Untamala- Kodjala.

Mynämäenlahti (26)

Mynämäenlahden edustava kulttuurimaisema koostuu merenlahden pohjukkaan raivatusta viljelyalueesta, kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kartanoista ja hyvin säilyneestä talonpoikaisasutuksesta. Mynämäenlahden pohjukan hyvin tasainen viljelyaukea rajautuu koillisessa ja pohjoisessa rapakivyläntöön ja itäkaakossa Lemun yläntöön. Lännessä on rehevä, suojaisa merenlahti. Maisema-alueen eteläosassa Askaisten puolella viljelymaisema muuttuu pienipiirteisemmäksi pelto-tilkkujen ja kallioisten mäkien mosaiikiksi. Kartanot ja maalaistalot ovat näkyvässä paikalla maisemassa metsäsaarekkeiden ja reunaselänteiden rinteillä. Kartanot puistoineen ja puukujineen ovat tunnettuja nähtävyyksiä. Myös perinteiset talonpoikaistalojen pihapiirit muodostavat kauniita kokonaisuuksia. Puistojen jalot lehtipuut ja pellonreunojen laidunkedot korostavat kulttuurimaiseman vehmautta.

Saaristomeren kulttuurimaisemat (27)

Saaristomeren maisema-alueella kaunis luonto yhdistyy perinteisen saaristolaisasutuksen ja luontaistalouden muovaamaan kulttuurimaisemaan ainutlaatuisella tavalla. Saaristomeren kulttuurimaisemat edustavat ennen kaikkea ulkosaariston luontoa ja kulttuuripiirteitä. Uloinna on merivöhyke, jota avoin ulappa ja yksittäiset, lähes puuttomat luodot ja karikot luonnehtivat. Ulkosaaristovöhykkeen suurimmat saaret ovat jo metsäisiä ja saariston maisemakuva on usein labyrinttimainen. Suurten saarten ryhmissä on jo sisäsaariston vehmautta, kun taas ulappavesien eristämät saaret muistuttavat selvästi ulkosaaristoa. Tiheät kylät tai yksittäiset asumusryhmät punaisine rakennuksineen ovat erottamaton osa saaristomaisemaa. Osa kylistä on säilynyt kauniina kokonaisuuksina ilman erityisiä maisemavaurioita, eräissä vanha rakennuskanta on ränsistymässä ja uudisrakentaminen on pirstonut perinteistä miljöötä. Saaristolaiset ovat joutuneet sopeutumaan ankariin luonnonoloihin, mutta toisaalta heidän harjoittamansa luontaistalous on laajalti muovannut saaristoluontoa. Tämä ihmisen ja luonnon vuorovaikutus näkyy selvästi maisemassa. Kyliä tai yksittäisiä taloja on jokaisella saariryhmällä. Asutus on hyvin vanhaa perua: monissa saariryhmissä tiedetään olleen asukkaita jo keskiajalla. Lukuisat muinaismuistot, muun muassa jatulintarhat ovat jäänteitä menneiltä ajoilta. Vanhimmat säilyneet rakennukset ovat 1700-luvulta. Kylät ovat ryhmittyneet satamapaikkojen ympärille. Kyläkokonaisuuteen kuuluvat asuin- ja talousrakennusten ohella satama laitureineen ja aallonmurtajineen, peltotilkut kiviaitoineen ja kylää ympäröivät laitumet, lehdesniityt ja muut perinnemiljööt.

Ruissalo - Hirvensalo (28)

Ruissalon- Hirvensalon kulttuurimaisemien arvo perustuu monipuoliseen rannikon ja saariston luontoon, vanhaan huvilakulttuuriin ja vauraaseen viljelymaisemaan. Luonnonmaisema on pienipiirteistä ja vaihtelee äärimmäisyydestä toiseen: vehmaista upeasti kukkivista lehdoista ja niityistä karuihin kalliokkoihin. Ruissalon keskeinen maisemaelementti on puukujanteiden jäsentämät viljelykset. Rakennettua ympäristöä leimaavat erityyyliset huvilat, mutta myös perinteistä maaseutuasutusta on. Ruissalon vastarannan, Hirvensalon kallioiset rannat lukuisine huviloineen kehystävät kaakkoispuolelta kapeaa salmea, jonka kautta muun muassa Ruotsin laivat kulkevat. Keskiajalla Ruissalo on ollut harvaan asuttua. 1300-luvulla saari otettiin Turun linnan nautintamaaksi ja 1500-luvulla sinne perustettiin kruununkartano. Kartanon lisäksi Ruissalossa oli 1700-luvun puoliväliin tultaessa vain viisi torppaa. Vuonna 1845 Ruissalo siirtyi Turun kaupungin hallintaan, minkä jälkeen se jaettiin palstoihin ja huviloiden rakentaminen alkoi. Vanhimmat huvilat ovat peräisin 1800-luvun puolivälistä ja rakentaminen on jatkunut aina nykypäiviin asti. Ruissalon ja Hirvensalon huvilat antavat kuvan suomalaisesta huvilakulttuurista 1850-luvulta nykyaikaan.

Untamala - Kodjala (29)

Untamala-Kodjala on ehyt Lounaista viljelysmaata edustava maisemakokonaisuus. Perinteisen ja monimuotoisen maaseutumaiseman arvoa korostavat asutus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet. Maisema-alue muodostuu loivasti kumpuilevasta, Laitilan lakeudeksi kutsutusta Laitilan kirkonkylän länsi- ja eteläpuolelle levittäytyvästä peltoaukeasta. Koko maisema-alueella kivisyys ja suuret siirtolohkareet ovat leimaa-antava piirre. Keskeinen osa kulttuurimaisemaa ovat perinteistä talonpoikaisasutusta edustavat kauniit, ehyet ryhmä- ja raittikylät. Viehättävät mutkaiset kylätiet halkovat elävää maaseutua.

3.2 Rakennettu ympäristö

Rakennettu ympäristö on ihmisten toimintojen muokkaavan vaikutuksen näkyvä tulos. **Rakennettuun ympäristöön kuuluvat rakennukset, rakennelmat, istutukset, tiet, pellot ja näistä elementeistä muodostuvat kokonaisuudet.** Ihmisten toimintojen kehittyessä ja muuttuessa on myös rakennettu ympäristö jatkuvan—muuttumisen kohteena. Rakennetun ympäristön hoitamisessa on kysymys ympäristössä tapahtuvan muutoksen säateleminen siten, että muutos tapahtuisi hallitusti ja että mahdollisimman paljon ympäristöön liittyviä arvoja voitaisiin säilyttää. Perinteiset kulttuuripiirteet maan eri osissa ovat viime vuosikymmenien aikana tasoittuneet: on luovuttu paikkakunnalle tyypillisistä rakentamistavoista ja rakentaminen on yhdenmukaistunut koko maassa.

Rakennettua ympäristöä voidaan tarkastella sekä maisema- että miljöökokonaisuuksina että rakennusryhminä ja yksittäisinä rakennuskohteina. **Yksittäisiä rakennuksia tarkasteltaessa on kuitenkin aina kysymys rakennuksesta ympäristön kiinteänä osana ja miljööarvot on näin ollen otettava aina huomioon.**

Asutus ja viljely

Jääkauden päättyessä noin 9000 vuotta ennen ajanlaskumme alkua oli suurin osa Varsinais-Suomea veden peitossa. Ihmisen vanhimmat jäljet sijoittuvat Varsinais-Suomen itäosiin, Suomensjärvelle ja Kiskoon. Tämä ns. Suomensjärven kulttuuri on saanut nimensä Suomensjärven Laperlassa, nykyisen Anerion järven pohjoispuolisilla peltoterasseilla sijaitsevan rikkaimman löytöpaikkansa mukaan. Varhaisimpien esihistoriallisten kausien asukkaat elivät pääasiassa pyynnillä. Heidän toiminnastaan ei juurikaan ole jäänyt maanpäällisiä merkkejä. Vasta pronssikaudella (1500 - 500 eKr.) eläneen väestön komea hautautapa jätti näkyvän merkin maisemaan. Nämä näyttävät kiviröykkiöt kasattiin usein vesien varsille, korkeille mäille. Varsinais-Suomi on tämän muinaisjäynnöstyypin parasta esiintymisaluetta.

Kun esi-isämme siirtyivät viljan viljelyyn ja karjanhoitoon ja olivat pakotettuja asettumaan aloilleen, alkoi nykyinen kulttuurimaisemamme muotoutua. Viimeistään rautakauden alkupuolella - vuoden 500 eKr. jälkeen - on maanviljelyksen arvioitu yleistyneen ja voimaperäistyneen Suomessa. Mikäli hautapaikkojen eli kalmistojen yhtäjaksoinen pitkäaikainen käyttö on todisteena peltoviljelystä, kuten on ajateltu, näyttäisi peltoviljely Varsinais-Suomessa, erityisesti Vakka-Suomessa ja Turun seudulla alkaneen jo ennen vuotta 1150.

Maanviljelyskulttuuri mahdollisti myös paljon tiheämmän asutuksen kuin eränkäynti. Esihistoriallisen ajan lopulla, 1100-luvulla, asutus oli levinnyt kaikkiin muihin Varsinais-Suomen isoihin jokilaaksoihin paitsi Kiskojoen laaksoon. Huomattavimmat asutuskeskukset sijaitsivat Aurajoen ja Vähäjoen, Paimionjoen, Halikonjoen, Perniönjoen, Raisiojoen, Maskunjoen, Hirvijoen, Mynäjoen ja Sirppujoen laaksoissa sekä Laitilan Valkojärven ympäristössä. Myös Pyhäjärven rannalla Yläneenjoen suussa oli Ala-Satakunnasta siirtynyttä vähäistä asutusta samoin Loimijoen varressa. Myös saaristossa, alueen suurimmilla saarilla, oli asutusta. Tämän ja mantereen jokisuun asutuksen väliin jäävä sisäsaaristo oli miltei asumaton pyyntialuetta, kun taas suomalaisen ja satakuntalaisen sekä suomalaisen ja hämäläisen asutuksen väliin jäi suuri yhtenäinen asumaton metsäseutu.

Maamme asutushistoriassa Varsinais-Suomi on sikäli erityisasemassa, että täällä vanha jo pronssikaudelta peräisin oleva rannikkoasutus jatkui katkeamattomana yli rautakauden ja laajeni keskiajan kuluessa sisämaahan.

Talonpoikainen kulttuurimaisema

Mistään Varsinais-Suomalaisesta kylämuodosta ei voi puhua, mutta talot ovat ilmeisesti aina sijainneet tarkkarajaisilla tonteilla. Näistä on tietoja jo keskiajalla ja ne muodostivat kiinteän kyläpohjan. Varsinais-Suomen vanhimmat viljelykset on raivattu jokien ja purojen töyräille sekä meren rannikolle sitkeään ja hedelmälliseen savimaahan. Viljelyä on maaperän lisäksi suosinut merellinen, leuto ja kasvukaudeltaan pitkä ilmasto. Asumukset ja talousrakennukset pystytettiin peltoaukioiden reunaan mäenrinteelle tai peltojen keskellä oleville kumpareille.

Varsinais-Suomen ensimmäisistä kihlakuntakartoista, jotka on laadittu jo 1650-luvulla näkyy, että asutus oli edelleen keskittynyt hyvin selvästi rannikolle ja jokireittien varsille. Valtakunnallisesti merkittävien (vrt s. x ja xx) jokimaisemien lisäksi Varsinais-Suomessa on lukuisia muita kulttuuriympäristön ja maiseman kannalta tärkeitä jokilaaksoja. Tällaisia ovat esimerkiksi Lempilänjoki Halikossa, Hirvijoki Nousiaisissa ja Perniönjoki Perniössä.

Isojako, jonka toteutus Suomessa aloitettiin 1700-luvun alkupuolella, muodostui vanhan perinnäisen maatalouden loppukauden - 1720-luvulta 1870-luvulle - tärkeimmäksi maatalouspoliittiseksi toimenpiteeksi. Se toi mukanaan muutoksia niin verotukseen kuin asutukseenkin. Isojaossa talojen maat pyrittiin kokoamaan mahdollisimman yhtenäisille lohkoille, jotta kukin voisi viljellä maitaan naapurista riippumattomampana kuin **sarkajaon** aikaan. Suurissa kylissä isojaolla oli jonkin verran asutusta hajottava vaikutus, mutta pienissä kylissä kaikkien talojen lohkot usein jäivät niin lähelle kylätonttia ettei rakennuksia ollut tarpeen siirtää.

Varsinais-Suomessa on vanhoja hienoja kyliä erittäin runsaasti. Niistä monet ovat vuosien saatossa säilyttäneet eheän ilmeensä tähän päivään asti. Tällainen on esimerkiksi Laitilan Suontaan kylä, jossa vanha tielinjaus kulkee mutkitellen tiiviisti toistensa tuntumassa olevien talojen välistä ja kyläkuvassa on säilynyt niin umpipihakokonaisuus kuin savinavettakin. Pyhärannan Rihtniemen kylä ja erityisesti kyläsatama, jossa talojen verkkoaitat ovat säilyneet yhä käytössä olevien verkonkuivaustelineiden tuntumassa, antaa hyvän kuvan saaristokylästä Varsinais-Suomen luoteisimmassa kolkassa. Pääsääntöisesti voidaan todeta, että yleensä vanha rakennuskanta ja kylämiljöö on parhaiten säilynyt saaristossa ja muilla harvaan asutuilla seuduilla. Rintamailla kuten esimerkiksi Liedon Loukiniaisissa vanha kyläalue on jäänyt uuden omakotiasutuksen puristuksiin ja ympäristön muuttuminen murentaa jatkuvasti kokonaisuuden ilmettä.

Hirsisalvostekniikka on maassamme ollut tunnettu jo 500 jKr. Vanhinta puurakennuskantaa Varsinais-Suomessa edustavat aitat, joita on säilynyt 1600-luvulta ja 1700-luvulta runsaastikin. Komeimmat hirsiaitat löytyvät Loimaan seudulta, jossa esimerkiksi Mellilän Mäen ylöspäin levenevät, erittäin suurista hirsistä veistetyt aitat, kertovat entisaikain mestarien kädentaidoista. Vasta 1700-luvun loppupuolelta on säilynyt runsaammin talonpoikaisia asuinrakennuksia. Edustavina esimerkkeinä voidaan mainita Karinaisten Uuden-Värrin asuinrakennus ja Rymättylän Lookilan pihapiiri, joka on säilynyt lähes ehjänä umpipihana aina meidän päiviih asti. Pääosa vanhasta perinteisestä hirsirakennuskannasta edustaa tämän päivän kulttuurimaisemassa talonpoikaista rakennuskulttuuria, jonka juuret ovat vuosisatojen takana. Parituvan tiedetään levinneen meille Ruotsista 1600-luvulla.

Viime vuosisadan lopulla käynnistyi maatalouden uudenaikaistuminen ja koneistuminen. Halpa tuontivilja johti karjavaltaiseen maatalouteen. Itsenäisessä Suomessa asetettiin tavoitteeksi viljaomavaraisuus ja päädyttiin viljely- ja karjatalouden sekajärjestelmään. Sotien jälkeen on Varsinais-Suomesta tullut leimallisesti viljelysvaltaista, nimenomaan vehnäaluetta. Nautakarjan tilalle ovat tulleet siipikarja ja siat.

Maatalouden nopean koneistumisen myötä vapautui runsaasti työvoimaa ja erityisesti 1960-luvulla tapahtui asutuksen selvä keskittyminen maaseututaajamiin ja

kaupunkeihin maaseudun haja-asutusalueiden vastaavasti tyhjentyessä. Maaseudun keskustaajamat, yleensä kirkonkylät, ovat 1960-luvulta lähtien olleet suuren muutoksen kohteena. Rakentamisen ja tiestön ihanteet on otettu kaupungeista ja liian monet keskustaajamat näyttävätkin kaupunkilähiöiltä. Yhteys ympäröivään maaseutuun on kokonaan katkennut.

Tuotantos suunnan muutokset ja konekannan suureneminen ovat muuttaneet tilojen ulkorakennuksia erityisesti koon suhteen. Aivan viime vuosina on valtion toimesta ryhdytty vähentämään viljelyä ylituotannon vuoksi. Kesannointi ja metsitykset, joihin viljelijöitä houkutellaan, tulevat aikaa myöten muuttamaan nykyistä kulttuurimaisemaa huomattavasti.

Valtio ja kirkko

Varsinais-Suomi oli ydinaluetta jo keskiajalla, tiheästi asuttu hallinnon ja talouden keskus. Suomen hallinto keskitettiin 1200-luvun lopulla Turkuun ja rakennettiin Turun linna. Samanaikaisesti keskitettiin myös alueen kauppa Turkuun, jonka tiedetään saaneen kaupunkiprivilegionsa viimeistään vuonna 1309. Samoihin aikoihin Ruotsin kruunun Suomeen asettumisen kanssa maahamme asettui myös katolinen kirkko. Turun hiippakunnan varhaisin piispanistuin oli Nousiaisissa, mistä se noin 1230 siirtyi Koroisiin ja sieltä noin 1290 tuomiokirkon valmistuttua Turkuun. Suomeen 1200-luvulta lähtien rakennetut kivikirkot olivat keskiaikaisessa ympäristössään mahtavia julkisia rakennuksia. Puolustuslinnojen ohella muita niihin rinnastettavia julkisia rakennuksia ei ollut. Varsinais-Suomessa on kaikkiaan xx harmaakivikirkkoa.

Kaupungit

Varsinais-Suomessa on kaksi keskiaikaista kaupunkia, Naantali ja Turku. Turun perustamisajankohta on tuntematon, Naantalin perustaminen vuonna 1443 liittyy birgittalaisluostariin. Vanha asemakaava ja puutalokanta on säilynyt Varsinais-Suomessa parhaiten Naantalissa. Vuonna 1827 Turussa riehunut suuri tulipalo tuhosi suurimman osan kaupungista. Kaupunkiin laadittu uusi asemakaava hävitti keskiaikaisen kaupunkirakenteen lähes täydellisesti. Kaupunkien voimakas kehittäminen on muuttanut kaupunkikuvaa voimallisesti viime vuosikymmeninä. Liikeraikentaminen oli erityisesti 1980-luvun lopulla ja 90-luvun alussa erittäin voimakasta. Liikehuoneistot ovat syrjäyttäneet asunnot kaupungin keskustoissa, asukkaat ovat hakeutuneet joko lähiöihin tai maaseudun kaava-alueille. Erityisesti kaupunkien läheisyyteen on viime vuosikymmeninä kaavoitettu lukuisia omakoti-alueita. Asutuksen leviäminen kaupunkien lievealueille on omiaan lisäämään liikkennettä kun etäisyydet kodin ja työpaikan välillä kasvavat ja joukkoliikkennettä ei ole tietoisesti kehitetty tukemaan kestävästä kehityksen periaatetta.

Maaseudun maisemakuvassa on erilaisilla yhdistystaloilla, sekä kouluilla ja meijereillä suuri ympäristöllinen ja myös paikallishistoriallinen merkitys. Ne ovat liittyneet merkittävästi asukkaiden elämään. Tänä päivänä monet ovat tyhjillään ja erityisesti meijerit ovat vailla hoitoa.

Kartanot

Maan hedelmällisyys, keskeinen sijainti sekä maallisen ja hengellisen älymystön määrä näkyi jo keskiajalla maaomaisuuden keskittymisenä Varsinais-Suomeen. Aluksi kirkko ja 1500-luvun lopulta lähtien valtio, yliopisto ja kaupungit hallitsivat laajoja alueita. Suurvaltakauden läänityslaitos ja kartanokulttuuri kukoisti juuri täällä. Varsinais-Suomessa on yli puolet Suomen herraskartanoista. Kartanokulttuurin merkitys on yhä tärkeä tekijä kulttuurimaisemassa. Paitsi itse kartanorakennukset usein puistomaisesti hoidettuine ympäristöineen myös niiden ympäristössä säilyneet väenrakennukset ja lukuisat talousrakennukset on merkittävä osa kulttuurihistoriaamme vaatimattomasta ulkoasustaan huolimatta. Maisemallisesti ja myös kulttuurihistoriansa puolesta yhden arvokkaimmista kokonaisuuksista muodostaa Quitian kartano Lemlahden saarella Paraisilla. Kartanon 1200-luvulta periytyvä harmaakivinen asumakartano nykyisen kartanon pihapiirissä ympäröivine laidunmaineen muodostaa eheän kokonaisuuden. Halikon jokisuussa Joensuun, Viurilan ja Vuorentaan kartanot muodostavat maamme oloissa ainutlaatuisen kartanokokonaisuuden vanhoine tielinjauksineen. Mynämäen rannalla sijaitsevan Saaren kartanon historia ulottuu aina 1200-luvulle asti. Alueen vanhojen kartanoiden menneisyyteen liittyy useita huomattavia historian henkilöitä. Louhisaari on yksi harvoista kartanolinnoista, jotka ovat peräisin isovihaa edeltävältä ajalta. Flemingien rakennuttama, vuonna 1655 valmistunut linna on maan tunnetuimpia vanhoja kartanoita. Flemingien jälkeen Louhisaari joutui Mannerheim-suvulle.

Teollisuus

Varsinaista teollisuutta edelsi ja sen rinnalla kukoisti vilkas talonpoikainen käsiteollisuus. Varsinais-Suomen eteläosien kalkkikivialueilla harjoitettiin jo varhain kalkinpolttua. Varhaisin vuoriteollisuus ajoittuu Suomessa 1600-luvulle. 1600- ja 1700-luvuilla esiteollisen kauden tuotantolaitoksilla oli oma tärkeä merkityksensä myös asutuksen erityispiirteenä.

Ruukit, kaivokset ja lasitehtaat muodostivat korpialueille tiiviitä asutusrykelmiä, jotka poikkesivat perinteisestä maaseutuasutuksesta. Varsinais-Suomen itäosissa - Perniössä ruukkien ja Kiskossa kaivostoiminnan - varhaisen teollisuuden jättämät jäljet muodostavat tänä päivänä idyllisen kokonaisuuden. Työväen asunnot ovat pääsääntöisesti muuttuneet vapaa-ajan asunnoiksi ja raaka-aineröykkiöt kasvavat paikoitellen vahvaa metsää.

Esiteollisuuden voidaan katsoa päättyneen Suomessa 1850-luvulla, jolloin siirryttiin höyrykoneisiin ja myös kauppa vapautui. Viime vuosisadan lopulla rakennettiin erittäin kestäviä ja edustavia teollisuusrakennuksia, kuten esimerkiksi Littoisten verkatehdas ja Auran Panimo. Tuotantotapojen muututtua ja siirryttyä on teollisuusrakennusten uudelleenkäyttösoittautunut erittäin ongelmalliseksi.

Tiestö

Rakennusten ohella kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennetun ympäristön osia ovat myös vanhat tieosuudet ja sillat. Myös tässä suhteessa Varsinais-Suo-

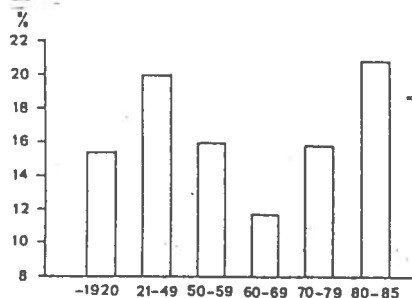
mella on erityisasema maassamme, koska alueella sijaitsee Suomen vanhin tiestö. Tieverkon kehitykseen on liittynyt paitsi teiden ja siltojen rakentamista myös kestikievariverkoston luominen kyyditys- ja majoituspalvelujen järjestämiseksi. Tämän ryhmän edustajana voidaan mainita Römperin kestikievari Halikossa. Useat vanhaa tieverkostoa edustavat osat ja rakenteet liittyvät kulttuurimaisemiin tai muihin rakennettuihin ympäristöihin ja niiden suojelu on ratkaiseva laajemman aluekokonaisuuden puitteissa.

3.3 Rakennuskannan kehitys ja ikärakenne

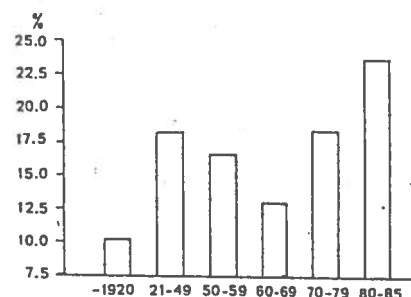
Rakennuskanta on Varsinais-Suomessa koko maan keskiarvoa vanhempaa. Ennen vuotta 1920 rakennettuja rakennuksia Varsinais-Suomessa on 13 % koko rakennuskannasta ja koko maassa 8 %. Täällä sijaitsee monia kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia.

VARSINAIS - SUOMEN RAKENNUSKANTA

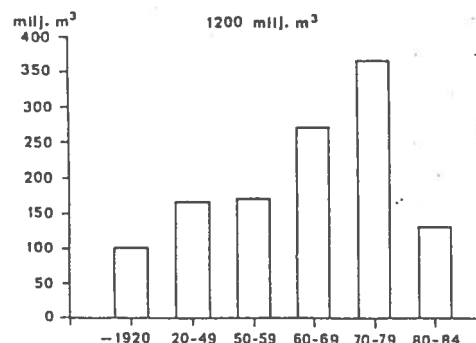
VARSINAIS - SUOMEN RAKENNUSKANNAN IKÄJAKAUTUMA

KOKO MAAN RAKENNUSKANNAN IKÄJAKAUTUMA

SUOMEN RAKENNUSKANNAN IKÄJAKAUTUMA

Laitila, Suontaka, Uotila (ES)

Lieto, Littoinen, Verkatehdas etelästä (ES)

4. KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOIDOLLE ASETETTAVAT TAVOITTEET

Kulttuuriympäristö on säilytettävä elinvoimaisena. Sitä ei ole tarkoitus suojella kuviteltuun pysyvään ihannetilaan. Kulttuuriympäristönhoito on aktiivista, maiseman ja siinä nähtävän kehityshistorian ehdoilla tapahtuvaa toimintaa moniarvoisen ja elävän elinympäristön saavuttamiseksi. Ympäristönhoito pitää sisällään paitsi maaperän ekologisen ja tuotannollisen tasapainon turvaamisen, myös esteettisesti miellyttävän elinympäristön kehittämisen.

Rakennetun kulttuuriympäristön hoidon tavoitteita asetettaessa pyritään lopputulokseen, joka vastaa valtakunnantasolla asetettuja visioita viihtyisästä, historiallisesti monimuotoisesta ja kerroksisesta toimivasta elinympäristöstä, jossa kulttuuriympäristön arvot integroituvat yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen päätöksen tekoon.

Kulttuuriympäristöjen hoitoa edistetään valtakunnallisella tasolla lainsäädäntöä kehittämällä, yhteiskunnan taloudellisella tuella sekä tiedotuksen ja neuvonnan avulla.

Aluehallinnon tasolla on tässä vaiheessa tavoitteet asetettava nykyisen lainsäädännön puitteissa. Valtion talousarviossa osoitetut kulttuuriympäristöjen hoitoon soveltuvat varat on kohdennettava suunnitelmallisesti.

Kun puhutaan kulttuuriympäristön hoidosta ovat kunnat ja kuntalaiset avainasemassa. Niinpä kulttuuriympäristössä olevat arvot, kulttuuriympäristöön kohdistettavat tavoitteet sekä toimenpiteet tulee määritellä alusta alkaen yhteistyössä kuntien kanssa.

Arvokkaiden kulttuuriympäristöjen hoidossa on keskeistä huolehtia rakennuskannan ylläpidosta ja käytössä pysymisestä sekä ympäristöihin liittyvien avoimien maisemien säilymisestä viljeltyinä.

4.1 Tavoitetason määrittely

Kulttuuriympäristön laadulle asetettavan tavoitetason tulee olla mahdollisimman realistinen. Rakennuslain 1 §:n mukaisesti "alue on kaavoitettava tai sen käyttäminen muutoin suunniteltava luonnonvarojen ja ympäristön kestävä kehitystä tukevalla tavalla." Rakennuslain 34 ja 95 §:n mukaisesti "kaavaa laadittaessa on erityisesti pyrittävä edistämään rakennetun ympäristön tarkoituksenmukaista hyväksikäyttämistä ja huolehdittava, ettei rakennettuun ympäristöön sisältyviä perinne-, kauneus- ja muita arvoja hävitetä".

Se tarkoittaa mm kulttuuriympäristöä suunnittelevalta, että

* suunnittelun ja toiminnan lähtökohtana tulee olla oleva tilanne, rakenne ja rakennuskanta. Alueella olevia historiallisia, kulttuurihistoriallisia, rakennushistoriallisia tai muita arvoja ei saa perusteettomasti tarvella tai hävittää,

* rakennuskannan peruskorjaamisessa, lisärakentamisessa ja vanhan kanssa samassa pihapiirissä tapahtuvassa uudisrakentamisessa kunnioitetaan ja sovelletaan perinteisiä materiaaleja ja työtapoja sekä perinteistä rakennusten sijoittelua.

Vuosittain myönnettävät valtiontuet ja avustukset jaetaan viimevuosina sovellettua järjestelmää käyttäen, jolloin mahdollisimman monelle pyritään antamaan avustusta vaikka pienikin määrä. Asianosaisilta tulleen palautteen mukaan on järjestelmä osoittautunut melko tyydyttäväksi.

Aluehallintoviranomaisten kulttuuriympäristöä koskevan yhteistyön tavoitetasoa on syytä nostaa. Viimeisen vuoden aikana on eri sektoreilla laadittu lukuisa määrä erilaisia ohjelmia, jotka tavalla tai toisella sivuavat kulttuuriympäristöä. Ohjelmissa lienee päällekkäisyyksiä, mutta niitä on pyrittävä poistamaan. Samoin ohjelmien perusteella haettavien rahoitusten ja avustusten suhteen on syytä epäillä päällekkäisyyksiä.

Erilaisia ympäristön hoitoon liittyviä hankkeita ja tutkimuksia on vireillä useita. Niinpä tulisi tiedossa olevia hankkeita koordinoita siten, että niukkoja resursseja suunnataan kohteisiin, jotka edustavat kestävä kehitystä ja joiden avulla pidetään kulttuuriympäristö elävänä, moniarvoisena ja jotka parantavat ihmisen elinympäristön laatua.

Painopistealueet

Suurin osa kulttuuriympäristön hoitoon panostettavasta työstä tehdään virkatyönä eli kustannukset sisältyvät vuosittaisiin käyttömenoihin.

Varsinais-Suomen ehkä tärkein painopistealue on **inventointien edistäminen**. Ajantasalla olevat inventoinnit ovat kaiken maankäytönsuunnittelun ja kaavoituksen välttämätöntä perustietoaineistoa. Nyt kun valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt on kertaalleen inventoitu ja toinen tarkistuskierros on alullaan tulee myös maakunnallisten liittojen täydentää ja saattaa ajantasalle seutukaavaan liittyvät maakunnallisesti arvokkaat suojelalueet ja -kohteet.

Toinen tärkeä painopistealue on **yhteistyömuotojen kehittäminen** kuntien ja kuntalaisten kanssa. Varsinkin saaristokuntien ainutlaatuisen kulttuuriympäristön säilymiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Kolmas painopistealue on **informaatio-ohjauksessa** eli koulutuksessa, tiedottamisessa ja asiantuntijapalvelujen antamisessa kunnille ja kuntalaisille. Informaatio-ohjauksen eräs tavoite on parantaa kuntien yleiskaavoituksen tasoa ympäristöasioissa.

4.2 Tavoitteet vv 1994-1998

Pitkän tähtäyksen tavoitteiden perusteella laaditaan toimenpideohjelma, jossa tarkennetaan seuraavan vuoden 1995 ohjelma. Toimenpideohjelmassa jatketaan nyt jo vakiintunutta kulttuuriympäristötyöryhmän toimintaa, jonka rahoitustarvetta myös tarkastellaan.

Pitkän tähtäyksen tavoitteiksi on valittu kolme laajaa kokonaisuutta, jolla kulttuuriympäristön hoitoa pyritään kehittämään. Maaseudun rakenteellinen muutos tulee vaikuttamaan maaseudun kulttuurimaisemaan. Näiden muutosten vaikutusten pienentämiseksi on erityistä huomiota kiinnitetty paikallisen identiteetin vahvistamiseen ja sitä kautta voidaan kehittää vaihtoehtoisia elinkeinoja, jotka pitävät myös kulttuuriympäristön elävänä. Kuntien oma panos on tärkeä, samoin yhteistyö alueellisten asiantuntijoiden kanssa.

Tavoitteet vv. 1994-1998 ovat:

- 1. Kulttuuriympäristön vaaliminen ja kehittäminen sen omilla ehdoilla sekä alueellisen identiteetin vahvistaminen.*
- 2. Kulttuuriympäristön elävänä pitäminen, alueellisten ja paikallisten resurssien avulla.*
- 3. Alueellisesta työnjaosta sopiminen ja yhteistyömuotojen kehittäminen kuntien kanssa ja kuntalähtöisesti.*

Keinokartoitus

Kaavoitus

Seutukaavat antavat kuntien maankäytönsuunnittelulle alueellisen lähtötason kulttuuriympäristön hoitamisessa määrittelemällä suojelualueet ja -kohteet sekä antamalla niille suunnittelu-, rakentamis- ja suojelumääräyksiä sekä suosituksia.

Kuntien kannalta tehokkain keino kulttuuriympäristönsä hoidossa on kaavoitus. Yleiskaavojen yhteydessä laadittavilla luonto- ja rakennetun ympäristön selvityksillä saadaan kokonaiskuva kunnan ympäristön tilasta. Koko kunnan alueella suoritettu rakennuskannan inventointi tulee olla tehty ennen yleiskaavatyöhön ryhtymistä. Inventointi käsittää kaikki v 1940 ja sitä vanhemmat rakennukset ja ympäristöt sekä alueselvitykset kaikista kylistä. Inventointityön rahoitukseen osallistuvat kunnat osaltaan. Inventoinnit laaditaan maakuntamuseon asiantuntevassa valvonnassa. Valtakunnallisesti merkittävien maisema-alueiden rakennetun ympäristön inventointiprojektin yhteydessä laaditaan myös analyysi kulttuuriarvoista.

Kuntakohtaiset kulttuuriympäristöohjelmat

Kuntakohtaisilla kulttuuriympäristöohjelmilla saadaan **välitettyä kulttuurihistoriallista tietoa** kunnan asukkaille paikallisesti arvokkaista, omaleimaisista kulttuuriympäristöistä ja niiden arvoista. Kulttuuriympäristöohjelmien laatimisen tarkoitus on tiedon välittämisen lisäksi aktivoida kunnan asukkaita ja kylätoimikuntia omaehtoiseen ympäristön hoitoon. On myös tärkeätä nähdä kulttuurimaisema myönteisenä resurssina ja viihtymistekijänä kunnan kehittämisessä.

Esimerkki Ympäristöministeriö teetti Pohjois-Karjalan lääninhallituksen tuella **Valtimon kunnan kulttuuriympäristöohjelman** laatimiskokeilun. Kuntalaisten oma panos oli ohjelman laatimisessa ratkaiseva, sillä asukasysteistyö oli keskeisenä ohjelman laadinnan kaikissa vaiheissa. Keskusteluissa tuli ohjelman merkityksestä mm seuraavia hyötyjä ja osatehtäviä:

- tiedon saaminen ja sen välittäminen, yleisen kotiseutuharrastuksen merkitys, korjaus- ja täydennysrakentamisen ohjaaminen.
- kytkentä elinkeinoelämään, maatalouden kehitysnäkymät, alueelliset kehittämisprojektit, ekoturismi, metsänhoito.
- ohjeet kaavoitukselle - kaavojen uudistaminen toimenpiteiden mukaisesti.
- suhde kunnalliseen, maakunnalliseen ja keskushallinnon päätöksentekoon.
- rahoitusmuotojen selvittäminen .
- kulttuuriympäristöohjelman toteuttaminen, seuranta ja päivitys.

Rakentamisen ohjaus

Kuntalaisten kannalta on asiantunteva rakennusvalvonta ja korjausrakentamisen osaaminen tärkeää. Kouluttamalla rakennustarkastajia tai useamman kunnan yhteisiä korjausrakentamisen neuvojia edistetään kestävä kehityksen mukaista rakennuskannan hoitamista.

Aluearkkitehtitoiminta, joka on kymmenen vuotta ollut kokeiluasteella ja jota valtio on tukenut 65 %:sti, on tarkoitettu myös useamman kunnan yhteiseksi asiantuntijapalveluksi. Aluearkkitehti toimii sekä korjaus-, lisä- ja uudisrakentamisessa ja kaikissa kaavoitusasioissa kulttuuriympäristön hoidon ja suunnittelun asiantuntijana ja kunnan sekä kuntalaisten palvelijana. Koska kunnat joutuvat yhteisesti rahoittamaan osan eli 35 % aluearkkitehdin palkkamenoista, tulisi kuntien olla yhteistyöhalukkaita ja oma-aloitteisia, mikäli haluavat aluearkkitehdin palkkaamista.

Valtion tuet

Maaseuturakentamisessa kulttuuriympäristön hoitoon on suunnattujen erilaisten tukimuotojen hyödyntäminen tulisi hallita (kts ss 19-21 ja 29) Esimerkiksi tilakohtaisilla ympäristöohjelmilla ja niiden kautta saatavalla hoitotuella voidaan pitää arvokkaat viljelymaisemat avoimina ja säilyttää perinnemaisema-alueita.

4.3 Kulttuuriympäristön hoidon hallinnollinen vastuu

Kulttuuriympäristön hallinnollisen vastuun valtakunnallisella tasolla jakavat ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö sekä rakennetun ympäristön osalta lisäksi museovirasto.

Alueellisen tason vastuu jakautuu ohjauksen ja seurannan osalta lääninhallituksen (1.3.1995 alkaen Lounais-Suomen ympäristökeskuksen), maakuntamuseoiden ja maakunnallisten liittojen kesken.

Kunnat ja kuntalaiset ovat viimekädessä vastuussa oman elinympäristönsä hoitamisesta ja kehittämisestä sekä niiden arvojen kunnioittamisesta, mitkä sisältyvät arvokkaisiin kulttuuriympäristöihin kaikilla tasoilla: valtakunnallisella, seudullisella ja paikallisella.

4.4 Kulttuuriympäristön hoidon kustannukset ja tuen jakaminen

Erilaisia tukimuotoja on tarjolla lukuisia, mutta suuruusluokaltaan ne ovat vain vähäisiä verrattuna niiden kohteina olevien rakennusten ja ympäristöjen arvoon sekä siihen mitä huonokuntoisiksi päässeiden arvokkaiden rakennusten vaatimat kunnostus- ja entisöintikustannukset tulevat kenties olemaan.

Inventointeja on vaadittu viimekädessä koko kunnan yleiskaavoituksen yhteydessä ja kunnat ovat maksaneet osan niiden tarvitsemasta rahoituksesta. Yleiskaavoituksen ja rantojensuojelun edistämiseksi on käytössä ollut yleiskaava-avustus ja saariston ympäristönhoitoavustus.

Rakennusten kunnossa pitämiseen ja korjaamiseen sekä niiden kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämiseen on käytettävissä pääasiassa rakennussuojeluavustukset.

Erillisten projektiluontoisten hankkeiden osarahoitukseen on voinut saada maakunnan kehittämisrahaa. Maakunnallisilta liitoilta on tulevana vuosina mahdollista saada myös EU-rankennerahastolta tukea kulttuuriympäristön hoitoon.

4.5 Kulttuuriympäristötutkimus

Kulttuuriympäristön hoito ja hoidon ohjaaminen vaatii kansainvälisen kehityksen seuranta ja tutkimusta. Yhteistyökumppaneiksi ovat tulossa yhä useammat yliopistot ja korkeakoulut. Verkostoitumisen avulla saadaan poikkitieteellistä tietoa laajalti eri maista. Lähinnä kysymykseen tulee yhteistyö Turun Yliopiston ja Åbo Akademin kanssa sekä eri aikuiskoulutuskeskusten kanssa Turussa, Porissa sekä muuallakin maakunnassa.

Valtakunnan tason tutkimusta tulee suorittamaan Suomen ympäristökeskus (SYKE) maaliskuun 1995 alusta. Se tulee palvelemaan myös aluekeskuksia laatimal-

la niiden tilaamia ympäristötutkimuksia sekä välittämällä aluekeskuksille ympäristötietoa.

Maakunnallisia seutukaavoitukseen ja aluekehitykseen liittyviä selvityksiä laatii Varsinais-Suomen Liitto, joka laatii vuosittain myös laajat maakunnalliset kehittämisohjelmat.

Omaa aluettaan tutkivat myös muut alueviranomaiset kuten maakuntamuseot, vesipiirit, maaseutuelinkeinopiirit, ym.

Neuvonta ja tiedotus

Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus (SYKE) hoitavat valtakunnantason tiedottamista. Alueellista tiedottamista suorittavat maakuntamuseot, Lounais-Suomen ympäristökeskus sekä maakunnalliset liitot. Nämä hoitavat osaltaan myös neuvontaa ja ohjausta, samoin maaseutuelinkeinopiirit. Kunnat hoitavat paikallistason neuvonnan ja ohjauksen sekä tiedottamisen.

4.6 Toiminnan kehittäminen

Rakennuskulttuuri-työryhmien toiminta

Saariston rakennuskulttuuriperinnön vaalimiseksi olisi myös nimettävä oma rakennuskulttuuri-työryhmä, joka ohjaisi saariston rakennuskulttuurin kehittämistä ja seuraisi rakennetun ympäristön tilaa. Selviä uhkakuvia on syntymässä perinteisten elinkeinojen hävitessä ja muuttuessa saaristokunnissa. Samoin EU:n myötä saattaa syntyä ennalta arvaamattomia muospaineita valtakunnallisesti arvokkaan saaristomeremme osalle etenkin matkailun kehittämisessä. Paineita kohdistuu myös loma-asuntojen rakentamiselle, varsinkin silloin, kun kunnat laadittavat ylitehokkaita rantayleiskaavoja ja verotuksellisista syistä tai jopa valmisteilla olevien lainmuutosten aiheuttamien pelkojen myötä rantojen rakentamista kiihdytetään.

Yhteistyön kehittäminen tielaitoksen kanssa

Tielaitoksen Turun piirin kanssa tulisi kehittää yhteistyötä pienien, mutta kulttuuriympäristön hoidon kannalta merkittävien paikallisten tiehankkeiden suunnittelun alkuvaiheessa. Rakennuskulttuuri-työryhmään tulisi kutsua yhdyshenkilö tiepiiristä, jonka kautta välittyisi tietoa kulttuuriympäristöissä vireillä olevista hankkeista suunnittelijoiden ja yhteistyöryhmän välillä.

Varsinkin pienissä kohteissa kuten vanhojen kylämiljöiden läpi kulkevien räittien ja kyläteiden liian rajut kunnostus- ja kevyenliikenteen rakentamistyöt saattavat olennaisesti muuttaa arvokasta kulttuuriympäristöä jopa tuhota siihen kuuluvia rakennuksia, kun ei nähdä niitä kulttuuriympäristön kannalta olennaisten kokonaisuuksien osina. Jotkut tielaitoksen suunnittelijat ja tielaitoksen suunnittelun ohjaus on viime aikoina jo enemmän kiinnittänyt huomiota kulttuuriympäristössä oleviin arvoihin.

Tiesuunnitteluprosessia tulisi kehittää voimakkaasti yhteistyötä korostavaksi. Myös muiden kuin tieviranomaisten tulisi osallistua ja kantaa vastuuta suunnittelutyön aikana - eikä vain jälkeenpäin. Tielain mukaan isommista hankkeista (tiesuunnitelma) hankitaan lääninhallituksen ja kunnan lausunto. Silloin kun kysymyksessä on valtakunnallisesti arvokas ympäristö tulisi aina pyytää ympäristöministeriön ja / museoviraston lausunto. Pienemmissä hankkeissa tulisi olla yhteydessä tulevan ympäristökeskuksen viranomaisiin ja maakuntamuseoon suunnittelutyön alkuvaiheesta alkaen.

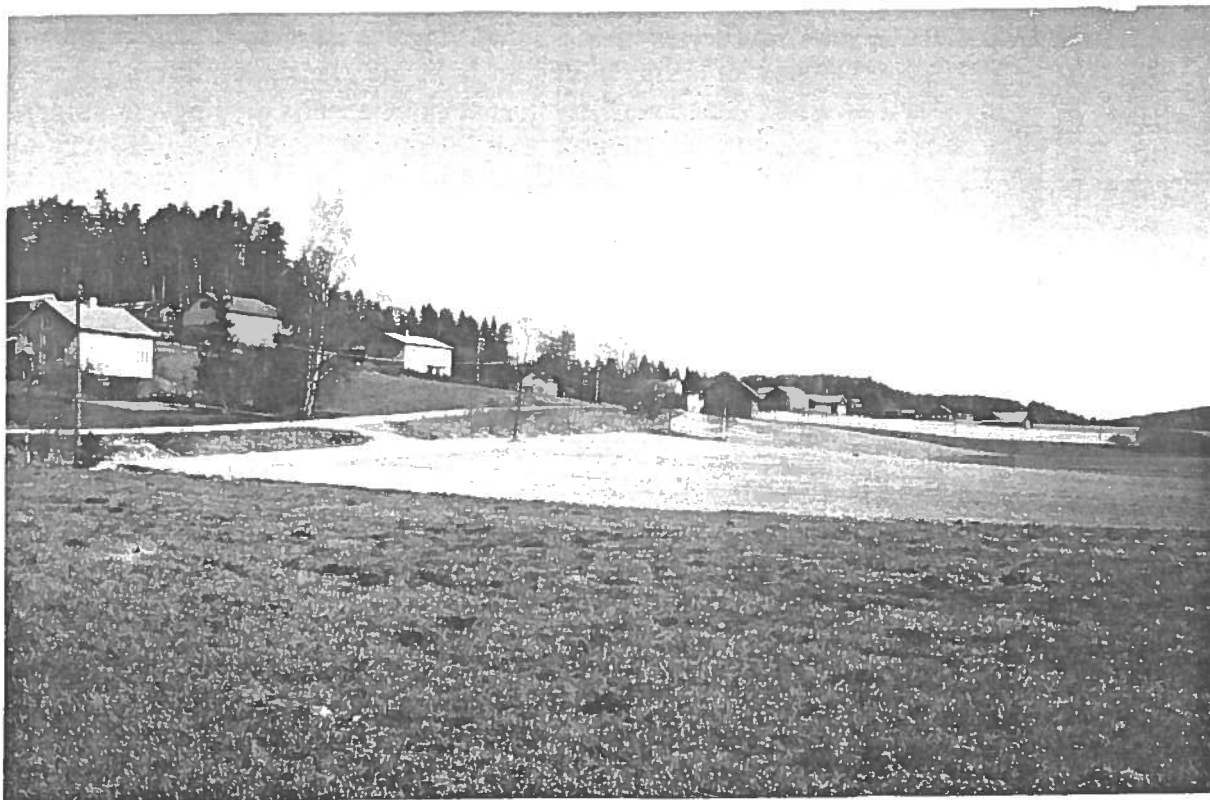
Maakuntamuseo

Tavoitteena tulee olla, että maakuntamuseon edustajaan pidetään yhteyttä kuntien kaavahankkeissa, varsinkin yleiskaavoissa, suunnittelun alkuvaiheesta alkaen. Kulttuuriympäristön arvot tulevat näin mukaan suunnitteluun ja niitä voidaan käyttää hyödyksi kunnan voimavarana.

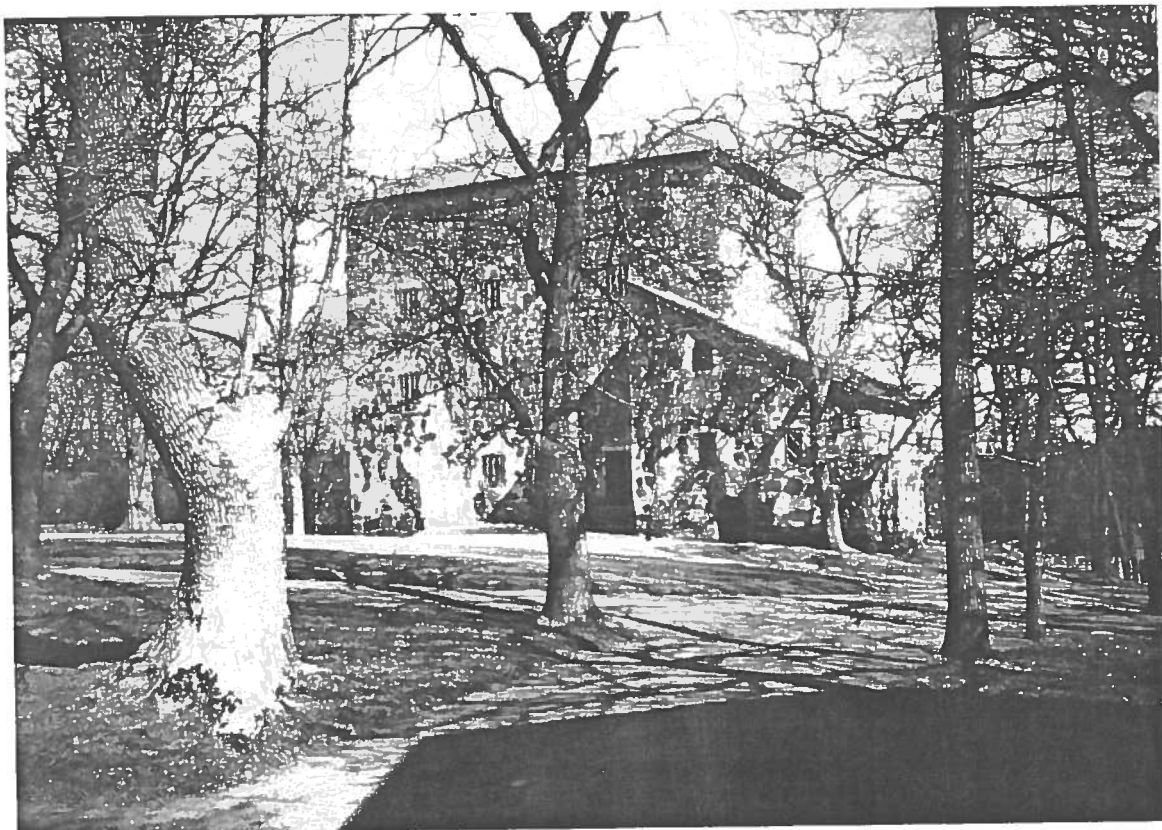
Toimivaltakysymyksenä on jo ennenkin esitetty että maakuntamuseoille tulisi saada rakennussuojelulakiin perustuva rakennussuojeluesityksen teko-oikeus.

Varsinais-Suomen Liitto

Maakunnalliset ohjelmat ja alueelliset kulttuuriympäristöohjelmat tulee sovittaa yhteen siten, että myös niitä kulttuuriympäristön hoitoon kohdistuvia hankkeita otettaisiin kehitysohjelmiin, joiden toteuttamiseksi on kulttuuriympäristöohjelmassa esitetty maakunnallista yhteistyötä ja rahoitustarvetta.

Suomensjärvi, Anerionjokilaaksoa Koorlan kylän kohdalla (ES)

Parainen, Qvidja: Quitian kartano (Tmm)

5. TOIMENPIDEOSA

Toimintasuunnitelman pitkän tähtäimen toimenpideohjelman pohjaksi on valittu kolme pää tavoitetta. Läänin alueella lisätään yleistä kulttuuriympäristötietoutta sekä tehostetaan tiedon saantia ja tiedon kulkua. Kuntien oman identiteetin löytäminen ja omien kuntakohtaisten kulttuuriympäristöohjelmien laatiminen tulee saattaa alkuun kulttuuriympäristön hoidon yhtenä tärkeimmistä ohjauskeinoista. Ympäristötietoutta lisätään myös järjestämällä säännöllistä koulutusta eri kulttuuriympäristön hoitoon liittyvistä aiheista kuten esimerkiksi oikeasta peruskorjauksesta tai uudis- ja lisärakentamisesta kulttuuriympäristössä.

Joustava ja monitasoinen yhteistyö eri alueviranomaisten, kuntien ja kuntalaisten kesken sekä yleisessä tiedossa oleva työnjako on edellytys nopeaan reagointiin ongelmatapauksissa. Se edistää myös avoimen ilmapiirin syntymistä kulttuuriympäristön hoitamisessa. Lähimmän vuoden toimenpideohjelmassa käsitellään uhanalaiset suojelukohteet, -alueet ja muut kulttuuriympäristönhoitoon liittyvät kiireelliset asiat.

Henkilöresurssit aluetasolla

Kulttuuriympäristön hoitoa ovat lääninhallituksessa hoitaneet alueittain tarkastajat ja yksi suojeluasioihin perehtynyt esittelijä. Kun aluehallinto uudistuu, joudutaan luomaan uudet yhteistyömuodot kuntien kanssa kulttuuriympäristön hoitamisessa ja sen seurannassa. Vaikka maankäytön ohjaus uudistuu ja kaavojen alustusmenetely poistuisi, tarvitaan niiden kuntien ohjaukseen, joilla ei ole omaa kulttuuriympäristön suunnitteluun ja hoitoon tai kaavoitukseen perehtynyttä henkilöstöä asiantuntemusta ainakin nykyiset aluehallinnossa näiden asioiden asiantuntijoita.

Varsinais-Suomen Liitossa on muihin maakunnallisiin liittoihin verrattuna suunnittelijoiden suhteen hyvä tilanne. Seutukaavoja laatimassa ja kuntien kanssa neuvottelemassa on kolme arkkitehtia ja yksi maanmittausinsinööri sekä yksi rakennusinsinööri. Suunnittelua ja kaavaneuvotteluja hoitavat resurssit tulisi säilyttää varsinkin tässä tilanteessa, kun maakunnallisten liittojen merkitys on aluehallinnossa kasvanut.

Turun maakuntamuseon rakennustutkija hoitaa koko maakunnan rakennetun ympäristön lausunto- ja neuvontatyön. Tämä yhä tärkeämmäksi muodostuva käytännön työ kuntalaisten kanssa vaatisi ehdottomasti lisää resursseja.

Tiedosto

Maakunnan kulttuuriympäristöt ja kohteet kattava ajantasalla pidetty tiedosto tulisi saada valtion-, aluehallintoviranomaisten ja kuntien käyttöön.

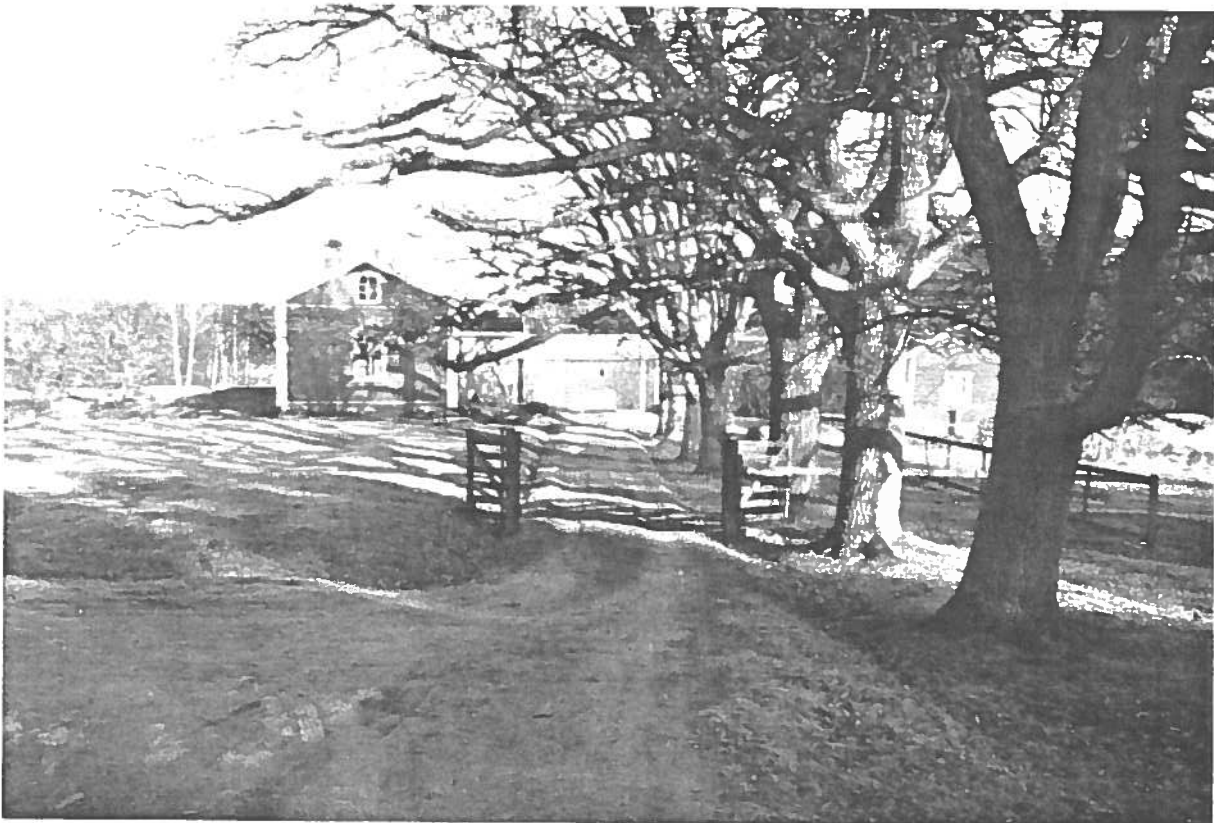
Ympäristötietous kootaan ympäristötietojärjestelmään. Tietojen täysimittainen hyväksikäyttö on mahdollista, kun se liitetään paikkatietojärjestelmään ja kaavoituksessa ryhdytään yleisesti käyttämään atk-menetelmiä.

Tutkimuksilla ja inventoinneilla kerätty tieto tulisi siirtää heti kartoille, kortistoihin tai tiedostoihin mahdollisimman yksiselitteiseen muotoon (ympäristön tilan perusselvitys). Rekisteritiedon tulee olla eri hallintokuntien käytettävissä. Ympäristökysymysten kannalta on tärkeää, että tarpeelliset inventointitiedot, arvioinnit ja alueisiin kohdistuvat vaatimukset saadaan sekä seutukaavaprosessiin että kuntien kaavoitusprosessiin mukaan aivan alussa sekä myös seuranta ja ohjausta varten muille aluehallintoviranomaisille kuten maakuntamuseoille ja lääninhallituksille (alueellisille ympäristökeskuksille). Kaavoja laadittaessa on jatkuva yhteistoiminta kaavoittajien ja ympäristöviranomaisten välillä eräs onnistumisen ehto.

5.1 Koko lääniä koskevat tavoitteet ja toimenpiteet

Toimenpiteet jaetaan vuosille 1995 - 1998. Lähemmin on tarkasteltu vuotta 1995. Vuoden 1995 toimenpideohjelmassa on määriteltä vastuulliset tahot sekä esitetty arvio tarvittavista rahallisista resursseista. Suurin osa lähivuoden toimintaa hoideetaan kunkin tahon virkatohön kuuluvana.

Pitkän tähtäimen toimenpiteet muodostavat sen kulttuuriympäristön hoidon pysyvän ja yhä voimistuvan rungon, jonka varaan vuosittain rakennetaan alueellinen ja kuntakohtainen toimenpideohjelma, jolle myös esitetään vuosittaista rahoitusta.

Rymättylä, Lookila: Pihapiiri lounaasta (ES)

TAVOITE 1: *Kulttuuriympäristön vaaliminen ja kehittäminen sen omilla ehdoilla sekä alueellisen identiteetin vahvistaminen.*

Toimenpiteet vv 1994-1998	Toimenpiteet v 1995	Seuranta v 1994	Rahoitus- tarve v 1995	Vastuu
Rakennuskannan inventoinnit suoritettu 20 kunnassa.	Rakennuskannan inventointi valmistuu Rymättylän ja Piikkiön kunnissa ja jatkuu n. 20 kunnassa. Rakennuskannan inventointi aloitetaan Kosken ja Perttelin kunnissa. Aura- ja Paimionjokilaaksojen sekä Uskelan- ja Halikonjokilaaksojen valtak. merkitt. maisema-alueiden rakennuskannan inventointiproj. jatkuu.	500 000 235 000	550 000 *50 000 120 000 295 000	Tmm, kunnat, V-SL Rak.kult. työryhmä
Inventointijulkaisuja 8 valmiina.	Lemun ja Merimaskun julkaisut valmiit Raision ja Kaarinan julkaisut aloitettu		170 000 *50 000 *50 000	Tmm, kunnat, V-SL
Seutukaavojen alueellisesti merkittävät kohteet ja ympäristöt on tarkistettu ajantasalle ja kulttuuriympäristöohjelma toimii	Seutukaavojen kohteiden tarkistus tehdään. Yleiskaavan laatimiseen esitetään tukea kolmelle kunnalle kulttuuriympäristöselvityksen tekoon.		** 150 000	V-SL, Tmm, L-SYK, kunnat,
Tiedottaminen ja kouluttaminen on säännöllistä, aiheina ajankohtaiset kulttuuriympäristön hoitoon liittyvät teemat.	Järjestetään kaksi yhden päivän seminaaria aiheena - maaseudun kulttuuriympäristö Tietoiskumaisia tiedotteita kuntiin pari kertaa vuodessa		8 000 **	YM, SYKE, L-SYK, Tmm, Taidetmk, kunnat
Yhteistyö eri korkeakoulujen kanssa toimii.	Tietoverkostoihin liittyminen (esim Kestävän kehityksen verkosto)		**	Tmm, L-SYK, Yliop., ÅA, TKK

* Kuntien yhteinen rahoitusosuus
** Kustannukset sisältyvät vuosittaisiin käyttömenoihin

TAVOITE 2: *Kulttuuriympäristön elävänä pitäminen, alueellisten ja paikallisten resurssien avulla.*

Toimenpiteet vv 1994-1998	Toimenpiteet v 1995	Seuranta v 1994	Rahoitus- tarve v 1995	Vastuu
Valtion tuen jakaminen perustuu ohjelmajajaiseen vuotuisen toimintaan	Rakennussuojeluavustukset kultt.hist.rak. korjaukseen - kunnille - yksityisille - yksityisille työllisyyspohjaista MV entistämisavustukset Saariston ympäristönhoitoavustukset, rak.inventointiin Maakunnan kehittämisraha Maaseuturaha	925 000 850 000 700 000 710 000 77 000 66 000 75 000	3 000 000 100 000 75 000 175 000	YM, MV, V-SL, L-SYK
Aluearkkitehti toimii kolmessa Varsinais-Suomen ja kahdessa Satakunnan kuntayhtymässä	Kemiö-Dragsfjärd-Västana-fjärd / Eila Pekkarinen Vakka-Suomen kunnat / Leena Arvela-Hellen	? ?	? ?	YM, kunnat, L-SYK
Tyhjillään olevien kiinteistöjen kartoitus ja toimenpidesuositus niiden käytöstä tehty 30 kunnassa	Aluearkkitehtien kunnissa tehdään tyhjillään olevien kiinteistöjen kartoitus. Aloitetaan varaosapankkien perustaminen.		**	Aluearkkit., kunnat, L-SYK, Tmm
Kouluttaminen on säännöllistä aiheena paikalliset kulttuuriympäristön hoitoon liittyvät aiheet	Järjestetään aluearkkitehtikunnissa peruskorjauskurssi kuntalähtöisesti		20 000 * 10 000	Aluearkkit., Tmm, kunnat, L-SYK, Taidetmk.
Vuosittain tehdään yksi laajempi kulttuuriympäristön hoitoa edistävä yleinen projekti yhteistyössä kuntien kanssa.	Kulttuuriympäristön laatua ilmentävät mittarit		50 000	L-SYK, Tmm, Satm, kunnat

- * Kuntien yhteinen rahoitusosuus
 ** Kustannukset sisältyvät vuosittaisiin käyttömenoihin

TAVOITE 3: *Alueellisesta tehtäväjaosta sopiminen ja yhteistyömuotojen kehittäminen kuntien kanssa kuntalähtöisesti.*

Toimenpiteet vv 1994-1998	Toimenpiteet v 1995	Seuranta v 1994	Rahoitus- tarve v 1995	Vastuu
Maakunnalliset rakennus- kulttuurityöryhmät toimi- vat molemmissa maakun- nissa ja saaristossa; yhtei- selimenä toimii Turun ja Porin läänin rakennussuo- jeluyhteistyöryhmä	Satakunnan rakennuskult- tuurityöryhmän toiminnan vakiinnuttaminen Saariston rakennuskulttuu- rityöryhmän perustaminen		** **	L-SYK, Satm, Tmm, V-SL, SL, Taidetmk
Kaavoituskatsaukset saa- daan kaikista kunnista ja niissä huomioidaan kult- tuuriympäristön hoitoon tähtäävät kaavat	Alueellinen ohje kaavoi- tuskatsausten laatimisesta		**	L-SYK, Tmm, Satm, kunnat
Yleiskaavoituksen yhtey- dessä viranomaisten kanssa pidettävät yhteis- työkokoukset yleisiä	Yleiskaavoissa on kulttuu- riympäristöä tarkasteleva inventointiin perustuva sel- vitys Valtakunnalliset ja seudul- liset kulttuuriympäristöt ja kohteet esitetään kaavakar- toissa		** **	kunnat, L-SYK, V-SL, SL, Tmm, Satm
Tiedosto toimii kaikilla yhteistyötasoilla	Tietokonejärjestelmien yh- teen sovittaminen ja tie- donsiirrosta sopiminen Seurannan järjestelmä on luotu ja testattu Päivityksistä on sovittu		** ** **	L-SYK, V-SL, SL, Tmm, Satm, kunnat,
Kuntien kulttuuriympäris- töohjelmia on laadittu yli puolessa läänin kunnista	Ohjelmia autetaan alkuun 30 kunnassa Läänin ohjelma on valmis- teltu kaikkien V-S:n kunti- en kanssa vuorovaikutuk- sessa		** **	L-SYK, kunnat V-SL, Tmm

* Kuntien yhteinen rahoitusosuus
** Kustannukset sisältyvät käyttömenoihin

5.2 Kuntatason toimenpiteet

Tavoitteessa 3 esitetty vuoden 1995 toimenpide yhteistyön lisäämiseksi kuntien kanssa, edellyttää että kunnat laativat omia kulttuuriympäristöohjelmiaan (Kts. s.52, Valtimon kunnan kulttuuriympäristöohjelma). Tähän ohjelmaan liittyy valtakunnallisesti ja seudullisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen ja -kohteiden listaaminen, jonka avulla yhteistyö kuntien kanssa käynnistetään. Tämä esitetään erillisenä kortistonmuotoisena liitteenä. Siihen on kerätty ja esitetyt valtakunnallisesti ja alueellisesti merkittävät kulttuuriympäristöt ja kohteet.

Aineisto on laadittu kortiston muotoon. Tässä ns "kuntakortissa" on lyhyt kuntakohtainen kulttuuriympäristön kuvaus ja siihen on varattu kohdat kunnan omien kulttuuriympäristön hoitoon kohdistuvien toimenpiteiden kuvaamiselle sekä sellaisten kunnan ominaispiirteitä luovien kohteiden ehdottamiselle, jotka eivät vielä esiinny missään valtakunnallisissa tai alueellisissa ohjelmissa. Korttiin tulevia tietoja on myös mahdollista käyttää hyväksi valtion tukien osoittamisessa. Kuntakortisto tarkistetaan läänin kulttuuriympäristöohjelman tarkistustyön yhteydessä.

Kuntakorttiin koottua aineistoa kunta voi käyttää esimerkiksi yleiskaavoja laadittaessa sekä rakennuslupia myönnettäessä. Kohteet, jotka on merkitty yhteistyössä kunnan kanssa kuntakorttiin tulee ottaa eri asteisissa kaavoissa huomioon kaavamerkintöinä ja -määräyksinä sitä mukaa kun kaavoitus kunnassa edistyy. Vanhentuneet kaavat, jotka mahdollistavat arvokkaaseen rakennettuun ympäristöön kohdistuvat kulttuuriympäristön arvoa alentavat toimenpiteet tai rakennusten purkamisen, tulisi uudistaa ja etsiä ratkaisuja, jotka tukevat kunnan omaleimaisuutta ja säilyttävät vanhat arvokkaat rakennukset ympäristöineen elävässä käytössä.

5.3 Kuntien omiin ehdotuksiin perustuvat toimenpiteet

Läänin ohjelman sitominen kuntakohtaisiin hoito-ohjelmiin (kunnat, jotka laativat oman ohjelmansa 1994)

Tämän Varsinais-Suomen kulttuuriympäristöohjelman pohjalta ja tähän liittyvää kuntakortistoa hyväksi käyttäen on tarkoitus, että kunnat laativat omat ohjelmansa ja näin kiinnittävät huomiota kulttuuriympäristönsä säilyttämiseen ja kehittämiseen. Vain sitä kautta kunnat voivat hyödyntää arvokkaat maisemansa mm matkailussa ja mahdollisesti myös muuttuvassa maaseudun elinkeinorakenteessa.

Kuntien tulisi varata resursseja kuntakohtaisten ohjelmien laatimiselle jo vuonna 1995. Suositeltavaa on että kuntakohtainen kulttuuriympäristöohjelma laaditaan erillisenä koko kuntaa koskevana tarkasteluna. Se voi olla tällöin myös koko kunnan yleiskaavaan liittyvä erillisenä laadittava selvitysosa, varsinkin niissä kunnissa, joissa koko kunnan yleiskaava on lähiaikoina laadittavana.

Mitä hyötyä kuntakohtaisesta kulttuuriympäristöohjelmasta on kunnille?

Ohjelma antaa sekä kunnan viranomaisille, että alueellisille viranomaisille pohjaa lausunnoille ja päätöksenteolle. Niitä käytetään lähtökohtana maankäytön suunnittelussa ja rakennuslupia valmisteltaessa. Myös muut hallintokunnat voivat hyödyntää sitä. Ohjelman avulla voidaan kaava- ja rakennusasioiden käsittelyä nopeuttaa, kun lausuntojen tarve vähenee. Luettelon omaisesti ohjelma:

- * helpottaa kaavoitusta
 - on yleiskaavan yksi tärkeimmistä erillisselvityksistä
 - antaa perustietoa kunnan historiallisesta kehityksestä
 - ajoittaa ja sisällöllisesti ohjaa yksityiskohtakaavojen laatimista
 - antaa yhteistä näkemystä kunnan kulttuuriympäristön kehittämistavoitteista, arvokkaista ympäristöistä ja paikallisista ominaispiirteistä eli "avaa kuntalaisten silmiä näkemään ja arvostamaan omaa elinympäristöään".
- * edistää suunnitelmallista ympäristönhoitoa, luo ratkaisuille taloudellista pohjaa
 - yhteinen näkemys aluekokonaisuuksista, alueiden kehittämistavoitteista ja keinoista
- * helpottaa kulttuuriympäristöön liittyvien lausuntojen antamista ja valmisteluja aluehallinnon tasolla
 - poikkeusluvut, suojeluesitykset, korjausavustukset ym
- * selkiinnyttää valtion ja EU:n tukien jakamista
 - mikäli kunnalla on ajantasalla oleva kulttuuriympäristöohjelma, josta selviää avustusten piiriin kuuluvat kohteet (on synkronissa alueellisen ohjelman kanssa) on tuen saamista helppo esittää
- * helpottaa rakennuslupamenettelyä
 - jos ohjelmaan on liitetty kunnan osa-alueittaiset ominaispiirteet huomioon ottavat rakentamishojeet, joita voidaan soveltaa jo suunnitteluun ryhdyttäessä kaikessa täydennysrakentamisessa, peruskorjaamisessa yms.
- * optimoi voimavaroja ohjaten rakentamista, korjaamista ja rakennuskannan uudelleen käyttöä
 - myös kunnallistekniikan rakentamista (esim. kevyen kunnallistekniikan alueet, ekologinen rakentaminen)

5.4 Seurannan järjestäminen

Varsinais-Suomen rakennuskulttuurityöryhmä seuraa ohjelman toteutumista. Toimenpideosalta tulisi ohjelman toteutumista tarkastella ainakin kerran vuodessa. Varsinais-Suomen alueella on vuoden 1995 aikana tiedossa erilaisia hankkeita, jotka kohdistuvat valtakunnallisesti, alueellisesti tai paikallisesti arvokkaisiin kulttuuriympäristö- tai suojelukohteisiin. Näitä kohteita tulisi aluehallinnon seurata muita aktiivisemmin ja varata aikaa sekä huomiota sellaiseen ohjaukseen, joka varmistaa kohteen tulevan käytön ja sen arvon säilymisen kannalta parhaan lopputuloksen. Kaikenlaista hätiköintiä ja kompromissiratkaisuja tulisi välttää.

Samoin kuntien päättäjien ja viranomaisten tulee ottaa kohteet huomioon, asiantuntemuksella vaalia niitä ja välttää liian radikaaleja uudisrakentamiseen verrattavien ratkaisujen hyväksymistä. Yhteyttä tulee pitää tarpeeksi varhaisessa vaiheessa asiantunteviin maakuntamuseon ja museoviraston edustajiin sekä aluehallintoviranomaisiin.

Seurattavia kaava- ja rakentamishankkeita kulttuurihistoriallisesti arvokkailla alueilla on kirjattu sekä kuntien että aluehallintoviranomaisten toimesta luettelonomaisesti kuntakortteihin.

Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita koskevia hankkeita:

- **Aurajokilaakso**

- *Burger -In, katukeittiön* (Kaarina) määräaikainen poikkeuslupa vireillä (hylätty LH:ssa). Kaavanmuutosaikkeitä hankkeen läpiviemiseksi; alue kuuluu myös Aurajoki-laakson kansallismaisemaan.
- *Naantali-Piikkiö kantatie 40*. Nelikaistaistaminen ja Kauselan eritasoliittymän uusiminen ovat käynnissä. Valmiina 1996.
- *HAKU-tie* (Halikko- Aura- Mynämäki- Pyhe). Auran asemaseudulla yleissuunnitelma on tehty yhdessä kunnan kanssa. Auran ohikulkutie tulee asemanseudun eteläpuolelle.
- *Kyrö- Riihikoski* (Pöytyä, Karinainen). Yhteyden parantamisesta on tehty tarveselvitys ja hankepäätös. Yhteys on tarpeen.

- **Paimionjokilaakso**

- *Yleiskaavoitus* (Paimio) ja siihen liittyvä luontoselvitys käynnissä
- *Pappilan ympäristön kaavoitus* (Paimio). Poikkeuslupapaineita.

- **Uskelan ja Halikonjoen laaksot**

- *Halikon länsipuolinen ohikulkutie*. Ohikulkutie on eritelty kunnan yleiskaavassa ja tieverkkosuunnitelmassa.
- *Salon itäinen ohikulkutie*. Ohikulkutie on osittain ko alueella. Siitä on tehty yleissuunnitelma.
- *Turku-Helsinki moottoritien* yleissuunnitelma läpäisee alueen.

- **Mynämäenlahti**

- *HAKU-tie* tulee Mietoisten Pyheelle. Hankepäätös on olemassa.

- **Untamala, Kodjala**

- *Laitilan eritasoliittymä*. Laitilan eritasoliittymä on yleissuunnitelmassa suunniteltu vt 8:lle, pääosin nykyiselle paikalle.

- **Airisto Seili; valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys**

- Parainen. Nauvo kiinteän yhteyden yleissuunnitelma odottaa toimenpidepäätöstä. Maisema säilyy pääosin entisellään tunnelivaihtoehdossa; muutos on totaalinen siltavaihtoehdossa. Tunnelivaihtoehdolla saattaa olla merkitystä **Lenholmin niittyjen perinnemaisemalle**, jos nykyistä tietä parannetaan kiinteän yhteyden mahdollisesti toteutuessa.

Rakennettu kulttuuriympäristö

- **Askainen, Mynämäenlahden kulttuurimaisema**. Louhisaaren kartano, rantayleiskaavan mukaisen asuntovaunualueen toteuttaminen kulttuurimaisemaan.

- **Lieto, Littoisten verkatehdas, tehdas** halutaan muuttaa pääosaltaan asunnoiksi. Käyttötarkoituksen muutos tehdään kaavan muutoksella. Hankkeen toteuttaja käynyt neuvotteluja viranomaisten kanssa. Valtakunnallisesti arvokas suojelukohde vaatii suunnittelulta erikoisasiantuntemusta.

- **Nousiaisten kirkkomaisema**. Museoviraston tietoon on tullut, että kirkon vieressä sijaitseva kasvihuonetontti on vaihtanut omistajaa. Kehotetaan kuntaa kiinnittämään huomiota tontin rakentamisen laatuun.

- **Piikkiönlahden kulttuurimaisema, Piikkiö.** Raadelman rakennuskaava tekeillä.
- **Rymättylä, Lookila.** Rantakaava tekeillä.
- **Tarvasjoki, Paimionjoen-Tarvasjoen kulttuurimaisema, Laaja savenottosuunnitelma** vireillä kirkkomaiseman edessä olevassa joenrantamaisemassa.

Seudullisesti arvokkaita kohteita:

- **Kaarina, Koriston talli ja navetta, navetan purkua** halutaan. Rakennukselle ei löydy sopivaa käyttöä. Valtuusto päättänyt kaavan muuttamisesta.
- **Mietoinen, Raukkaan mylly, tuettava hanke myllyn entisöimiseksi** käyttöön. Rahoitusta haetaan myymällä osakkeita vuoden 1995 aikana.

Näiden lisäksi on koko kunnan yleiskaavahankkeita mm Halikossa, Houtskarissa, Iniössä, Loimaan ja Loimaan kunnan yhteinen, Merimaskussa, Mietoisissa, Muurlassa, Paimiossa (tark), Ruskolla, Turussa, Velkualla . Osayleiskaavahankkeet selviävät lähemmin yleiskaavaohjelmasta .

LIITE 1: Sanastoa

ENTISTÄÄ

Aidon vanhan rakennusosan, pinnan tms esiin ottamista ja säilyttämistä.

INVENTOINTI

Työtä, jossa kerätään ja taltioidaan tietoja rakennuksista sekä maisema- ja ympäristökokonaisuuksista. Inventointitietoja säilytetään maakunnallisissa liitoissa (ent. seutukaavaliitot), maakuntamuseoissa, museovirastossa ja kunnissa.

KAAVASUOJELU

Asema-, rakennus-, ranta-, yleis- ja seutukaavoissa suojellaan kulttuuriympäristöä, rakennuksia tai rakennusten osia. Kaavasuojaus voi olla sitovaa tai ohjeellista. Kaavasuojelesta määrätään rakennuslaissa- ja asetuksessa.

KONSERVOIDA

Säilyttää ja hoitaa rakennusta sen kulttuurihistorialliset arvot säilyttävällä tavalla.

KORJATA

Viallisen rakenteen, osan tai laitteen vaihtamista toimivaan.

KULTTUURIHISTORIAALISESTI ARVOKAS KOHDE

Rakennus, paikka tai alue joka on todiste ihmisen aineellisesta ja henkisestä perinnöstä.

KULTTUURIMAISEMA

Ihmisen käyttämä, hoitama, muuttama tai rakentama fyysinen ympäristö, jonka maisemakuvassa em. toiminnan jälkiä on näkyvissä. Käsite ei sisällä arvovarausta. (Yleisesti kuitenkin kulttuuri-maisemaan liitetään positiivinen- esim. viljelylaakso- tai harvemmin negatiivinen- esim. sorakuoppa - arvovaraus.)

KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Ympäristö, jossa ihmisen toiminta tai sen jäljet ovat näkyvissä. Kulttuurin jäljet voivat olla pysyviä tai väistäviä.

KUNNOSTAA

Palauttaa rakennuksen käyttöarvo.

LÄÄNINHALLITUS

Valtionhallinnon viranomainen, joka käsittelee suojeluesitykset ja toimenpidekiellot. Rakennussuojelun ja kaavoituksen tehtävät siirtyvät alueelliselle ympäristökeskukselle (Lounais-Suomen ympäristökeskus) 1.3.1995.

MAAKUNTAMUSEO

Kunnallinen museotoimen ylläpitäjä, jolla on koko maakuntaa koskevia tehtäviä. Rakennussuojeluasioissa lausunnonantaja ja esityksentekijä. (Turun maakuntamuseo ja Satakunnan museo)

MAISEMA

Geomorfologisen, ekologisen ja kulttuurihistoriallisen kehityksen tuloksena syntynyt fyysinen kokonaisuus.

MAISEMA-ALUE

Yhden tai useamman maisemarakenteen perus- tai osatekijän puolesta yhtenäinen tai yhtenäisesti toimiva alue kokonaisuus.

MAISEMAKUVA

Maisemarakenteen optisesti havaittava ilmiasu, maisematilan muodostama visuaalinen kokonaisuus.

MAISEMARAJA

Yhden tai useamman maisematekijän muutoskohta erityyppisiä maisemarajoja:

- luontainen (esim. maa/vesi, jonkin kasvustotyyppin levinneisyysraja, maalajin vaihtuminen)
- kulttuuriraja (esim. pelto/metsä, maastoon orgaanisesti linjautunut tie)
- historiallinen (esim. muinaisranta = luontainen, kasketun alueen raja = kulttuuriraja)
- tekninen (esim. avohakkuun reuna, sähkölinja, valtatie)

MAISEMARAKENNE

Maastorakenteen sekä siinä toimivien luonnonprosessien ja kulttuuriprosessien muodostama dynaaminen kokonaisuus, jonka perusosia ovat maa- ja kallioperä, ilmasto, vesi, elollinen luonto ja kulttuurisysteemit.

MAISEMATILA

Yhden tai useamman maisematekijän muodostama, kolmiulotteisesti hahmotettava tilamuoto erityyppisiä maisematiloja: -avoin, rajaamaton (esim. rannaton meri, lakeus)

- avoin osittain rajattu
- avoin, rajattu (esim. joka puolelta metsän ympäröimä avosuo)
- suljettu, sulkeutunut, vastakohtana avoimelle (esim. metsä)
- maisematilat ovat eri mittasuhteisia ja saattavat siten olla sisäkkäisiä, ja muodostavat jatkuvia tilasarjoja.

Maisematilan luonteen määräävät mm. seuraavat ominaisuudet:

- mittasuhteet
- muoto
- tilan ja sitä rajaavien elementtien suhde värit, ym. tilaa muodostavien elementtien visuaaliset ominaisuudet käyttö, sisältö

MILJÖÖ

Ympäristö, olot missä joku jatkuvasti on, elää, toimii, elämänympäristö, elämänkehä, elämänpiiri, "ilmapiiri". Miljöö on subjektiivinen käsite, jonka edellytys on kokeminen.

MUINAISJÄÄNNÖS

Muinaisjäännös on aikaisempaan asutukseen tai historiaan liittyvä irrallinen esine tai jäljellä oleva osa kiinteästä rakenteesta. Muinaismuistolaissa on luettelo kiinteistä muinaisjäännöstyypeistä. Ne ovat lain nojalla rauhoitettuja.

MUSEOIDA

Muuttaa rakennus museoksi.

MUSEOVIRASTO

Viranomaisen, joka johtaa maan muinaismuistohallintoa ja museotointa sekä toimii kiinteän kulttuuriperinnön asiantuntijana. Rakennussuojeluasioissa tarvitaan usein museoviraston lausuntoa.

PERINNEMAISEMA

Vanhan ajan maatalouden muokkaama pienialainen maisema, esim. keto, niitty, aho.

PERUSKORJATA

Parantaa rakennuksen käyttöarvoa korjauksen yhteydessä.

PURKAMINEN

Rakennuksen purkamisesta on jätettävä purkuilmoitus kunnan rakennuslautakunnalle. Usein rakennuksen purkaminen on luvanvaraista.

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Rakennustoiminnan tuloksena syntynyt ympäristö, joka sisältää rakennuksia tai rakennelmia sekä niihin kuuluvia muita alueita, esim. pelto-, puisto- ja liikennealueita.

RAKENNUSLAKI JA -ASETUS

Määrää että historiallisesti, kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaita rakennuksia ja kaupunkikuvaa sekä sellaisia paikkoja, jotka näköalansa, sijaintinsa, kasvullisuutensa tai erikoisten luonnonolosuhteidensavuoksi ovat arvokkaita, on mikäli mahdollista suojeltava ja säilytettävä eikä ilman pakottavaa syytä hävitettävä.

RAKENNUSSUOJELULAKI JA -ASETUS

Suojelee kulttuurikehitykseen tai historiaan liittyviä rakennuksia, rakennusryhmiä ja rakennettuja alueita. Määrää suojelumenettelystä pääasiassa muilla kuin kaavoitetuilla alueilla.

RESTAUROIDA

Palauttaa vanha loisto korjaus-, entistämis- ja konservointimenetelmillä.

SANEERATA

Muuttaa rakennus käyttäjien tarpeita ja vaatimuksia vastaavaksi.

SUOJELUESITYS

Kirjallinen ja perusteltu esitys suojelupäätöksen tekemiseksi. Esityksen voi tehdä lääninhallitukselle omistaja, kunta, valtion viranomainen, seutukaavaviranomainen tai kulttuuriperinteitä vaaliva rekisteröity yhdistys.

SUOJELUKOHDE

Lain nojalla suojeltu rakennus tai alue.

SUOJELUMERKINTÄ

Kaavassa oleva merkintä, joka voi koskea yksittäistä rakennusta tai laajempaa aluetta, esim. SR, Y/s.

SUOJELUMÄÄRÄYS

Suojelupäätöksessä tai kaavassa oleva velvoite rakennuksen tai alueen säilyttämisestä.

SUOJELUPÄÄTÖS

Viranomaisen päätös, johon sisältyy suojelun sisällön määrittely.

TOIMENPIDEKIELTO

Rakennussuojelulain nojalla annettu kielto ryhtyä purkamiseen tai muihunkin toimenpiteeseen, joka saattaa vaarantaa rakennuksen kulttuurihistoriallista arvoa. Kiellon antaa lääninhallitus.

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

Kaavoitusta ja rakennussuojelua ohjaava ylin hallintoviranomainen. YM vahvistaa rakennussuojelulain nojalla tehtävät suojelupäätökset.

LIITE 2: Yhteystietoja

VARSINAIS-SUOMESSA TEKEILLÄ OLEVIA MAISEMAAN JA KULTTUURIYMPÄRISTÖÖN KOHDISTUVIA TUTKIMUS-, SUUNNITTELU-, HOITO-, SELVITYS- YM. HANKKEITA

Projekti	vastuutaho/toteuttaja	yhteyshenkilö, osoite, puhelin
Muuttuva miljöö - muuttuva yhteisö	Turun yliopisto (TY)	Aino Nissinaho, Turun yliopisto, Arkeologian laitos, 20 500 Turku. 6336 353
Perinnemaisemien inventointi	Vesi- ja ympäristöhallitus/TY	Leena Lehtomaa, Timoteinkuja 3 as 17, 20 240 Turku. 2401 056
Jokiprojekti	Turun vesi- ja ympäristöpiiri	Pirkko Valpasvuo-Jaatinen, Turun vesi- ja ympäristöpiiri, Valtion virastotalo, Itsenäisyydenaukio 2, 20 800 Turku. 660 111
Ympäristö- ja maisemanhoito-suunnitelma	Turun maaseutuelinkeinopiiri	Ahti Marttala, Turunmaaseutuelinkeinop. Valtion virastotalo, Itsenäisyydenaukio 2, 20 800 Turku. 660 111
Tilakohtaiset hoitosuunnitelmat	-"- Farma Maaseutukeskus	-"- Teuvo Ranki, Farma Maaseutukeskus, Humalistonkatu 7b, 20 100 Turku. 2337 370
Aluekehittämishjelmat/maaseutuohj.	Varsinais-Suomen Liitto	Markku Roto, Varsinais-Suomen Liitto, Rauhankatu 14 b, 20 100 Turku. 232 900
Kaupunkialueen seutukaava	Varsinais-Suomen Liitto	Varsinais-Suomen Liitto, Rauhankatu 14 b, 20 100 Turku. 232 900
Läänin yleiskaavaohjelma	Lh/ympäristöosasto	Ari Nisonen, Turun ja Porin lääninh., ympäristöosasto, Valtion virastotalo, Itsenäisyydenaukio 2, 20 800 Turku. 660 111
Läänin kulttuuriympäristön hoito-ohjelma	Lh/ympäristöosasto	Soilikki Franssila, Turun ja Porin lääninh., ympäristöosasto, Valtion virastotalo, Itsenäisyydenaukio 2, 20 800 Turku. 660 111
Kulttuuriympäristöohjelmat	Ympäristöministeriö	Tapio Heikkilä, ympäristöministeriö, Ratakatu 2, 00120 Helsinki. 90-19911
	Ympäristöministeriö	Liisa Tarjanne, ympäristöministeriö, Ratakatu 2, 00120 Helsinki. 90-19911
Tiesuunnitelmat (mm. HaKu)	Turun tiepiiri	Elina Hellsten, Turun tiepiiri, Yliopistonkatu 36, 20100 Turku. 677 611.
Ympäristön tilan selvitys; Maisema	-"-	-"- Marja Mikkola ja Antti Karvonen, MA-ARKKITEHDIT, Laiurinkatu 37, 00 150 Helsinki, 90-669 155
Metsänistutussuunnitelmat (jalopuumetsien istutuskokeilu)	Lounais-Suomen metsälautakunta	Pentti-Lähteenoja, Lounais-Suomen metsälautakunta, Kuralankatu 2, 20 540 Turku. 371 911
Loimijoki-projekti	Maatalouden tutkimuslaitos	Anja Olin, Maatalouden tutkimuslaitos/YTL, 31 600 Jokioinen
Häntälä-Talvisilta-projekti	Metsäkeskus Tapio	Airi Matila, Metsäkeskus Tapio, Maistraatin polku 4, 00240 Helsinki
	Farma Maaseutukeskus	Teuvo Ranki, Farma Maaseutukeskus, Humalistonkatu 7b, 20 100 Turku. 2337 370
Rakennuskannan inventointi (Valtak. merk. maisema-alueet)	Maakuntamuseo	Kaarin Lehtonen, Turun maakuntamuseo, Kalastajankatu 4, 20 100 Turku. 620 258
Saaristomeren suomenkielisen saariston kulttuuri-identiteetti	ao. kunnat	Anne-Maija Kivimäki, Velkua Hanna Nurminen, Merimasku

LIITE 3: Lähdeluettelo

Arvokkaat maisema-alueet / Maisema-alueyöryhmän mietintö I-II
Ympäristöministeriö, mietintö 66/92

Kansallismaisema
Ympäristöministeriö, 1994

Korjauskortisto
Museovirasto, 1994

Maakunnallinen maisemaselvitys / Varsinais-Suomi, Maija Rautamäki
Varsinais-Suomen seutukaavaliitto, Ympäristöministeriö, 1990

Rakennettu kulttuuriympäristö
Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16

Rakennussuojelu
Ympäristöministeriö, tiedotus 1/1987

Suojelualueet ja -kohteet
Varsinais-Suomen vaiheseutukaava 1,
Varsinais-Suomen seutukaavaliitto 1979

Toiminta- ja taloussuunnitelma 1994-1997
Tielaitos, Turun tiepiiri, 1994

Uudenkaupungin ympäristöpoliittinen ohjelma 1993-1996

Valtion tuki rakennussuojeluun
Ympäristöministeriö, selvitys 6/91

Varsinais-Suomen alueellisen rakennusperinnön hoito-ohjelmakokeilun raportti
Turun ja Porin lääninhallitus, julkaisusarja 60/92

Varsinais-Suomen kehittämisohjelma
Varsinais-Suomen Liitto, 1994

Yleiskaavaohjelma / Ympäristöosasto
Turun ja Porin lääninhallitus, julkaisusarja 92/94

LIITE 4: Kuntakortit / Esimerkki Mietoisten kuntakortista (alustava)

Mietoinen

KUVA 1.	KUVA 2.
---------	---------

Kulttuuriympäristön historiallinen kuvaus ja analyysi:

Kunnan toimenpiteet kulttuuriympäristön hoitamiseksi: (Ajalla -)

KUNTA TÄYTTÄÄ

Mietoinen

Rakennuskannan inventointi:

Aloitettu v.
Suoritettu vv.
Julkaisu:

Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt:

- 95. Mietoisten kirkkomaisema
- 96. Lehtisten kartano ja kulttuurimaisema
- 97. Mynämäenlahden kulttuurimaisema

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet:

Maisemakokonaisuudet:

- 26. Mynämäenlahti

Pinta-ala: 6500 ha

Kunnat: Askainen, Mietoinen ja Mynämäki

Maisemanähtävyydet:

-

Perinnemaisemat:

-

Erityislaeilla suojelu:

-

Seutukaavan mukaiset suojelukohteet ja -alueet:

Esihistoria:

- SU-630 Kaulakko, rautakautinen asuinpaikka
- SU-631 Kaulakko, rautakautinen polttokalmisto
- SU-632 Valaskallio, Myllykankare, rautakautinen kalmisto
- SU-633 Kaulakko, Lassila, uhrikivi
- SU-634 Hämäläinen, ajaltaan epämääräisiä kivilatomuksia
- SU-635 Tervoinen, ajaltaan epämääräinen kivistys

Rakennettu ympäristö / alue:

- MM 2K-202 Saaren maatalouskoeaseman maat
- MM 2K-203 Saaren kartano
- MM 2K-204 Lehtisen kartano ja kartanolinnan raunio
- MM 2K-206 Valaskallion kylä
- MM 2K-207 Pärnävän puolen talo
- MM 2K-208 Haijaisten Junnila

jatkuu...

jatkuu...

Rakennettu ympäristö / kohde:

- SU-670 Kirkko
- SU-671 Tavastilan koulu ja kellari
- SU-672 Valaskallion Vuolan aitat
- SU-673 Katavaisten Merilän aitat
- SU-674 Hietamäen P. Jaakopin kirkon paikka
- SU-675 Kaskisten kartanon puistotie
- SU-676 Laajoen / Lauttapään siltarauniot
- SU-677 Saaren kartano
- SU-678 Lehtisen kartano

Muuta:

Kaava- ja rakentamishankkeita em. alueilla:

- KUNTA TÄYTTÄÄ

Kunta:**Kaavoituksen yhteydessä suojellut alueet ja kohteet: (nimi / kaava / merkintä)**

-
-
-
-
-

KUNTA TÄYTTÄÄ

Paikallisesti merkittävät alueet ja kohteet:

-
-
-
-
-

KUNTA EHDOTAA

Toimenpidesuositukset kulttuuriympäristön hoitamiseksi:**Avustukset:**

Rakennusten entistämisavustukset (YM/MV)
Saariston ympäristönhoitoavustukset (YM/LH)
Avustukset kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden säilyttämiseen (YM/LH)
Avustukset muihin rakennussuojelukustannuksiin (YM/LH)
Asuinympäristön parantamislaina (Maaseutuelinkeinopiiri)
Maakunnan kehittämisraha (Maakunnalliset Liitot)
Maaseuturaha (Maaseutupol. neuvottelukunta /MMM)
EU:n rakennerahasto (YM)